

ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

CAHİT ZARİFOĞLU
(Eserlerinin Tematik İncelemesi)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

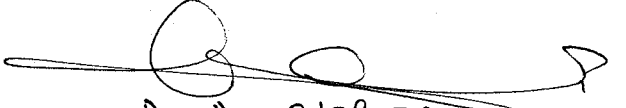
Hazırlayan
Nazım ELMAS

Danışman
Doç.Dr.Celâl TARAKÇI

Samsun
Ağustos - 1992

Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne

İşbu çalışma jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan Doç. Dr. Celal TARAKAT

Üye Y. Doç. Dr. Mustafa ÖTBALCI

Üye Y. Doç. Dr. Fırat DEMİR

O N A Y

Yukarıdaki imzaların adigeçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

14.1.09.1 1992

Enstitü Müdürü

Prof. Dr. Fırat DEMİR

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖNSÖZ	111
KISALTMALAR	v11

I.BÖLÜM

GİRİŞ

I. CAHİT ZARİFOĞLU KIRK YEDİ YILIN HİKAYESİ..	1
II.ŞAHSİYETİ	36

II.BÖLÜM

CAHİT ZARİFOĞLU'NUN FİKİR DÜNYASI

I. SANAT VE EDEBİYAT	54
a) Sanat-Sanatçı-Sanat Eseri	54
b) Şiir ve Şâir	62
c) Roman	72
d) Çocuk Edebiyatı	74
e) Basın-Yayın-İletişim	76
f) Musikî	79
g) Mimari	80
II.SOSYAL KONULAR	82
A. HESAPLAŞMA	82
a) Doğu-Batı	82
b) Çatışma	92
c) Geçmişe Özlem	98
d) Hâlimiz	107
e) Çevre	114
B. DİĞER SOSYAL MESELELER	120
a) Aile	120
b) Aile Fertleri	122
c) İlim-Aydın	129

d) Eğitim	132
e) Cihat-Şehadet	136
f) İdare-İdareci	141
g) Kavim-Milliyet	142
III. FERDİ KONULAR	144
a) İnsan	144
b) İnsan Olmanın Bedeli	153
c) İnsanla Başbaşa	157
ca) Aşk	157
cb) Yalnızlık	161
cc) Sevgi	164
cd) Ölüm	168
IV. DİNİ VE TASAVVUFİ KONULAR	171
1. Allah	171
2. Tasavvuf	180
NETİCE	184
BİBLİYOGRAFYA	189

ÖNSÖZ

Sanatçılar toplumun aynasıdır. Eserleriyle, yaşadıkları toplumların değerlerini yansıtırılar. Şâirin mısra-nda, rassamın fırçasında, müzisyenin bestesinde ve di-ğer tüm sanat erbabının ürünlerinde kendi ruhî varlık-ları yanında bütün bir toplumun ifadelerini ve izleri-ni yakalamak mümkündür.

Insandan uzak saydığımız sanatçı yine insandır ve sanatını insana ait duygularrı yansıtmakla icra etmiş olur. Çoğu insanın düşünemediğini düşünmek, hissedeme-diğini hissetmek, göremediğini görmek gibi marifetin iltifat bulması gerekmez mi? Sanat adamına değer ver-mek, eserlerine ilgi göstermek, gelecek nesillere ay-rıntılı araştırmalarla takdim etmek bir vefa borcunun ifâsı olmaktadır. Cahit Zarifoğlu'nu bu anlayışla da-ha iyi tanımak ve gelecek kuşaklara sunmak düşüncesin-deyiz. Bu tür çalışmaların tüm sanatçılar için yapılma-sı toplumun sorumlulukları arasında kabul edilmelidir.

Biz bu çalışmada sanatçıyı hayatından, şahsiyetin-den ve eserinden giderek tanıtma yolunu tercih ettik. Çocukluğundan itibaren birlikte olduğu arkadaşlarıyla görüşerek, eserlerini okuyup fişleyerek, hakkında ya-zılanları araştırarak malzememizi temin etmiş olduk. Hakkında yapılan ilk çalışma olması bizi daha titiz çalışmaya sevketti. Böyle bir çalışmanın ilk oluşunun verdiği heyecanla ilgili tüm kişilerin yardımcı olmak için ellerinden geleni esirgemediklerini gördük. Ca-hit Zarifoğlu'nu tanıyanların onun için birşeyler yap-mak yarışında olması çalışma azmimizi artırdı. İsabet-li bir seçim yapmış olmanın hazzını yaşadık.

Sanatçının şâirlik yönünün de bulunması fikir dünyasına girmeyi zorlaştırdı. Şiire yaklaşmak ve tadında bırakmak gibi bir anlayışla temaları vermeye çalıştık. Birbirine çok yakın gibi görünen düşünceler fişlere aktarılınca netleşti. Nesirlerle desteklenince nasıl değerlendirileceği de belirmiş oldu.

Zarifoglu ile ilgili hemen ne varsa bulmuş, arkadaşlarının çoğuyla görüşmüş olmama ve onun hakkında yapılan anma günü toplantısını takip etmemize rağmen yine de bazı noktaların gözden kaçmış olacağı tabiidir.

Maksadımız önemli bir sanatçımıza karşı vefa borcumuzu ödemektir. Onun hayatı boyunca yaptıklarını, fikir cephesini tesbit etmek ve gelecek kuşaklara sunmak bizi mutlu edecektir.

Çalışmalarım esnasında Hocam Doç.Dr. Celâl Tarakçı'nın teşvik ve ilgisi gayretlerimi artırdı. Yönlendirme ve yardımcı olması bakımından kendisine minnettarım. Sayın hocama sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Samsun, Ağustos 1992

Nazım ELMAS

KISALTMALAR

a.g.e.	:	adı geçen eser
a.e.	:	aynı eser
a.y.	:	aynı yer, aynı yazı
S.	:	Sayı
s.	:	sayfa
C.	:	Cilt
Yay.	:	Yayınları

I. BÖLÜM

G İ R İ Ő

I. CÂHİT ZARİFOĞLU KIRK YEDİ YILIN HİKÂYESİ

Câhit Zarifoğlu Şekil olarak ikinci yeni içinde mütalaa edilen, kaynak ve muhteva bakımından farklı bir yeri olan sanatçılarımızdandır. Kısa sayılabilecek ömrüne yoğun mesâi ile çok Şey sığdırmayı başarmıştır. Çok yönlülüğü ile değişik türlerde özgün eserler vermesi bakımından da ayrıca dikkate değer.

Hayatının muhtelif dönemleri sanatçı duyarlılığının temelini oluşturmuştur. Şiirlerinde, romanlarında, hikâyelerinde, çocuklar için yazdığı masallarda, tabii olarak, bir hayat gizlidir. Onun yaşadığı günlerden kesitler sunmak bir nebze eserine yaklaŐmaya, eserlerindeki tematik yapının daha iyi anlaşılmasına yardımcı olacaktır.

Eskilerin "Üslûb-ı beyan aynıyle insan" sözü hatırlandığında hayatın ve insanın esere varmada önemli bir adım olduğu ortaya çıkar. Burada Şunu da hemen belirtmekte fayda var: Hayatını öğrenmek bir sanatçının eserini kavramak için tek başına yeterli değildir. Bu yol sanatçıyı anlamakta bazı sezileri kolaylaştırır. Esere girişin ve çıkışın yönlerini bulmaya yardım eder.

Zarifoğlu'nun hayatı, eserlerinde çoğu zaman açıktan açığa; bazan bir olaya telmih olmak üzere bulunmak-

tadır. Çocukluğuna ait hatıralar, yaşanmamış çocukluk günleri, dostları, arkadaşları, iz iz eserin içindedir. Hayatını bilmek eserine; eserini bilmek sanatına götüreceği yolu açacaktır. Böylece hayatını bilen birinin eserini anlaması, dolayısıyla sanatını ve san'atına ait özellikleri tanıması mümkün olacaktır.

Çok hareketli bir hayatı olan Zarifoğlu'nun yaşadığı günlere belli bir kronolojik disiplin getirmek hayli zordur. Sürekli tasarı, sürekli hayat iç içedir. Uzun yıllarını beraber geçirdikleri arkadaşlarından Rasim Özdenören, "Onun hayatını kronolojik bir sırayla anlatmanın mümkün olmadığını hissediyorum." demektedir. Cümlelerini şöyle sürdürür Özdenören: "Aslında Yaşamak adlı anı-günlük karışımı yazılar toplamı olan kitabı bu durumun somut bir örneğidir. Bu kitap birdenbire 1978 yılında başlar, hiçbir kronolojik sıra gözetmeden oradan oraya atlayarak devam eder ve birden bire biter."¹ Bu gerçeği dikkate alarak onun hayatını yine de bölümlere ayırarak sunmak yerinde olacaktır.

Onun hayatını yazarken hem insanî yönünü yakalamak, hem de sanatçı kişiliğini kaçırmamak gerekmektedir. Sıradan bir insan değildir muhatabınız. Karşınızda, bazan üç insan olarak durmaktadır. Zarifoğlu'nun sürekli atılganlık içinde bulunması, muhatabı daha da artırmaktadır. Hedef adeta çoğalmaktadır. İsabet oranı düşmektedir. Bu sıçrayışların içinde ne acılar, ne güzellikler, ne sevinçler, ne kederler vardır. Bunların tamamını nasıl bir araya toplayabiliriz?

"Ne çok acı var!" Cahit Zarifoğlu'nun hayatı bir başına bu tarafsız cümlelerin içine sıkıştırılmış gibidir. Mutluluklar, umutlar, mutsuzluklar ve umutsuzluklar da

1. Rasim Özdenören, Kuşbakışı, (Yayınlanmamış)

bu ünlem cümlesinin içinde düşünülebilir. Kırkyedi yıllık bir koşuşturma ile geçen bir ömrün dönemeçleri arasındaki mesafelere ne çok acı, ne çok aşk, ne çok karar, ne çok pişmanlık sığdırılmış."¹ Cahit Zarifoğlu'nun kırkyedi yıla sığdırdığı bu hayatı değişik bölümleriyle sunulursa daha iyi olacağı kanaati vardır.

KAFKASYA'DAN ESEN RÜZGÂR

Kafkasya göçlerde bir duraktır. Ortaasya'dan gelenlerin Tanrıdağları'na eş değerde mekân tutukları topraklar. Buralar Zarifoğlu'nun ecdadı için de durak olmuş, Anadolu'ya, Maraş'a oradan nakletmişlerdir.

"Mustafa, Niyazi, Abdurrahman"² silsilesi Kafkasya'dan Maraş'a bir "güzel adam"ı müjdelemektedir. Ailesinin Maraş'a kaç yılında geldiğine dair bir kayıt yoktur. Şiirlerindeki Kafkasya özleminden ve Yedi Güzel Adam'ın IV.s'inde yukarıda kaydettiğimiz mısradan bu bilgileri almaktayız.

Abdurrahman Cahit Zarifoğlu 1 Temmuz 1940 yılında Ankara'da doğdu.

Babası Niyazi Bey, annesi Şerife Hanım'dır. Babasının üçüncü eşinden evlâdı olması baba ve çocuk ilişkilerinde tabii bir düzensizlik getirmiş, bu nedenle uzun yıllar aralarında iyi bir diyalog kurulamamıştır. Taşındığı kültür ve aldığı terbiye, Zarifoğlu'nun babasına karşı daima ölçülü ve saygılı olmasına yetmiştir.

"Niyazi Bey orta boylu masum, hatta mazlum yüzlü tıknaz bir insandır. Benzi, insana hep soluk ve solgun bir izlenim verir. Fakat bu mazlum ve sol-

1. Rasim Özdenören, a.g.e.

2. C.Zarifoğlu, Şiirler, s.120.

gun çehrenin altında müthiş bir irade ve tutku yatar. Her şeye rağmen o daima sakin, çelebi, bilge bir insandır. Geniş bir kültürü vardır. Edebiyattan tasavvufa, fıkha kadar pek çok şeyi özümlemiştir. Hocaların, âlimlerin, âbidlerin, zâhitlerin yer aldığı bir sülâlenin halkadaki son örneklerinden biridir."¹

Niyazi Bey'in çok yönlü maharet sahibi oluşu Zarifoğlu'nu hazırlamıştır. Fransızca ve Farsça bilmesi Arapçayı anlayacak kadar tanınması, en önemlisi divan şiirine vukûfiyeti Zarifoğlu için bir şans olmuştur. Divan şiirinden sayısız beyitleri ezbere bilmesi, yıllar sonra, hasta yatağında oğul Abdurrahman Cahit'in Fuzûlî'den gazeller okuyarak ziyaretçileri teselli etmesine vesile olmuştur.

Babasının aile içi eğitimde izler bırakan bir güzel uygulaması da vardır:

"Haftanın belirli bir gününde evde toplantılar yapılır, bu toplantılarda sohbetler edilir, zikir yapılır, ilâhiler söylenirdi. Bu ilâhiler zamanla çocukların da hafızalarına yerleşmiştir. Niyazi Bey nakşî idi. Fakat evdeki toplantılarda başka tarikatlara ait menkıbeler de sohbetlere konu olurdu."²

Evde kurulan bu altyapı, yıllar sonra Zarifoğlu'nun nakşibendî yoluna intisap etmesine zemin hazırlamıştır. Bir çok tasavvufî temin daha çocukluk yıllarında baba Niyazi Bey tarafından bir iç eğitimle kademe kademe şâirimizin zihninde yer ettiği kesindir.

1. Rasim Özdenören, a.g.e.

2. a.e.

Babedan kalanlar yalnızca bunlar mı?

Kendil ve cuma gecelerinin eve getirdiği başka ve güzel bir anlam daha vardır. Evde o anlara ait farklılığın oluşu çocuklarda unutulmaz hatıralar bırakacaktır. Bu gecelerin bir tören havası içinde ihya edildiğini Zarifoğlu daha sonra bu güzel geleneği sürdürerek yeni zamanlara taşımıştır.

Baba Niyazi Bey bu uygulamalarında çocuklarına karşı daimâ mesafeli davranmıştır. Bu durum çocukların ihmali olarak tezahür etmez.

"Onların dinî, ictimâî soru ve müşkilâtlarına cevap vermeyi yâksünmez ve onları cevapsız bırakmaz. Ölümünden sonra bıraktığı boşluk çocuklarınca daha derinden kavranacaktır."¹

Cahit Zarifoğlu'nun şiirlerindeki imaj bolluğunun oluşumunu hazırlayan bir sebep, babası Niyazi Bey'in memuriyeti nedeniyle Anadolu'nun değişik bölgelerinde bulunmuş olmasıdır. Bu yerlerde Zarifoğlu değişik insan tiplerini, yöre özelliklerini tanır.

İlkokul öğretmenliği ile başlayan iş hayatının ilk mekânı Maraş'tır. Maraş Kurtuluş İlkokulu'ndaki görev süresi 1931-1932 yıllarına rastlar. Dördüncü eşiyle evleninceye kadar gerçekleştireceği evliliklerin ilkinde o yıllarda yapar. Öğretmenlikten aldığı ilk maaş ilk evliliğinin düğün masraflarına kullanılır. Yürümeyen evlilikler ve boşanmalarla geçen yıllar içinde 1937 yılında Cahit Zarifoğlu'nun annesiyle evleninceye kadar üç evlilik gerçekleşmiştir. Evliyâzâdelerin kızı Şerife Hanım'la evlendiği sırada hâlâ Maraş'tadır ve öğretmenlik yapmaktadır.

---

1. Rasim Özdenören, a.g.e.

1938 yılında öğretmenliği bırakan Niyazi Bey'in ö-
nünde Ankara Defterdarlığı'nda memuriyet ve bu ildeki
Hukuk Fakültesi'nde hukuk tahsili vardır.

Ankara'da memuriyete ve Hukuka devam ettiği günler-
de Zarifoğlu doğacaktır. Ağabeyi Sait 1939'da, bir yıl
sonra kendisi ve sonra diğer iki kardeşi "Arada bir kız
Fevziye ve küçük oğul Abid 1948."¹

Niyazi Bey hukuk tahsilini tamamlar. Stajını yapar.
Artık hâkim olarak çalışmaya başlar. İlk görev yeri Sil-
van'dır. Sonra Beykam, daha sonra Siirt.

Niyazi Bey'in evlilikten yana pek şansı yoktur. Dü-
zenli bir yuva kurması mümkün olmamıştır. Üçüncü eşi Şe-
rife Hanım'la evliliği sürerken Siverek'te dördüncü kez
evlenir. Buraya kadar, bir önceki eşiyle boşanarak yeni
beraberlikler kuran Niyazi Bey, bu sefer, boşanmadan ye-
ni evliliği gerçekleştirir. Maddî durumunun iki ayrı ev
açmaya müsait olmaması nedeniyle önceki ve sonraki eş
bir arada yaşamak zorundadırlar. Cahit Zarifoğlu henüz
kendi annesini tanımaktayken evde bir anne daha görünme-
ye başlamıştır. "Bu evlilik aile içi huzursuzlukların
da başlangıcı oldu."² Çocuklar evdeki ikinci kişiyi haz-
medememişlerdir.

Cahit Zarifoğlu Niyazi Bey'in bu uygulamalarını u-
zun yıllar içinde kırılgan bir his olarak bekletmiş, bu-
nu kolay kolay dışa vurmamıştır. İstanbul'daki bir ha-
tirasını anlattığı yazısının bir yerinde şöyle der:

"Efendi bana pek bakmadan ve ilgisizce pat diye be-
nim kimselere söylemediğim kalbimin gizli sırrını
söyleyiverdi: Baban hakkında kötü düşünme. Babala-

---

1. R. Özdenören, a.g.e.

2. a.g.e.

rın hareketlerinde oğullarının bilmediği hayırlar vardır, deyiverdi."¹

Niyazi Bey "İşlerinde inatçı ve takipçiydi. Mesalesini sonunu alıncaya kadar kovalardı. Ceza avukatlığı beğenilmiştir. Meslekî yazılar da kaleme aldığı olmuştur. Ve Niyazi Bey şiir de yazardı. Fakat bu şiirlerin şimdi elde kalanı bulunmuyor."²

Bir baba olarak çocuklarının eğitimi için gayret göstermiş, onların daimâ iyi insan olarak toplumda bulunmalarını dilemiştir. Çocuklarına ettiği tavsiyelerde bu düşüncesini ön plâna almıştır. Cahit Zarifoğlu'na askerdeyken yazdığı mektuplarda hâlâ aynı endişe bulunmaktadır. Mektuptan cümleler:

"Cahitçiğim, (...) namazlarını kıl, ihmâl etme. Her iş Allahu azîmuşşandan biter, hepimiz onun huzuruna çıkacağız. Ne mutlu yüzü ak çıkanlara."³

Kıbrıs Barış Harekatı'nın akabinde Cahit Zarifoğlu askerliğin daha önemli bir yerinde ve anındadır. Baba Zarifoğlu bu sefer şöyle yazar:

"Düşman karşısında bir saat nöbet beklemek ve vazife görmenin 60 sene nafile ibadetten hayırlı olduğunu bizzat sevgili peygamberimiz beyan buyurmuşlardır. Böyle bir vazifeyi yapmakta bulunduğunuz için seni ve bilcümle arkadaşlarını tebrik eyler başarılar dilerim."⁴

Niyazi Bey öğretmenlik, büro memurluğu, ceza hâkimliği ve avukatlık gibi değişik iş kollarında çalışırken bir hayat yavaş yavaş tükenmektedir. Evdeki ikinci kadın nedeniyle bir dönem bozulan baba-oğul iliş-

1. C.Zarifoğlu, Yaşamak, ss. 87-88.

2. R.Özdenören, a.g.e.

3. C.Zarifoğlu, Yaşamak, s.114.

4. a.g.e., s.116.

kisi, yine, bir süre ayrı ayrı evlerde yaşamının getirdiği resmiyet Cahit Zarifoğlu'nun düğünü vesilesiyle ve düğünden sonraki iki yıl içinde düzelir ve samimiye-
te dönüşür. Baba Zarifoğlu, Ankara'ya oğlunu ziyarete
gittiğinde bir cami çıkışı evladının davranışı onu ol-
dukça etkilemiş, bu seviye onu hayli hislendirmiştir.
Cahit Zarifoğlu bu olayı şöyle anlatıyor:

"Camiden çıkarken pederin ayakkabılarını da aldım.
Kapıya gelince yere, önüne bıraktım, titrek bedeniy-
le eğildi giydi. Çok sevindi. Ben de dedi, senin
gibi Abid Efendi'nin ayakkabılarını alır kapının
önüne koyardım."¹

Cahit Zarifoğlu babasıyla aradaki mesafeyi kapatma-
ya başladığı günlerde vâde dolmuştur. Niyazi Bey'in Ca-
hit Zarifoğlu tarafından kaydedilen ölüm tarihi: "Anka-
ra. 1 Şubat 1978 (23 Sefer 1398) Babam vefat etti."²

Anne Şerife Hanım:

Şerife Hanım evliliğin bir döneminden sonra hem an-
ne hem baba olarak çocuklarıyla başbaşa bir çileyi ta-
mamlamak durumunda kalmıştır.

Maraş eşrafından Evliyâzâdeler diye bilinen bir ai-
leye mensuptur. Küçük yaşta babasını kaybetmiş, daha
sonra ağabeyinin himâyesinde büyüştür.

"Evliyâzâdeler ilimle meşgul bilinen bir aileydi.
tevekkülü ve katlanmayı bilirlerdi. Şerife Hanım en sı-
 sıkıntılı günlerde bile çocuklarına yokluk ve yok-
sulluk hissettirmemeye özen gösterdi. Gün oldu ba-
balarının elbisesini ters çevirtip yenileterek o-
ğullarına yakıştırmaya çalıştı. Güzel yemek yapar-
dı. Azıcık malzemesiyle çocuklarını damak zevkin-

1. C.Zarifoğlu, Yaşamak, s.167.

2. a.g.e., s.112.

den yoksun bırakmıyordu. Parmakları da oya ve örgü işlerine yatkındı. Kendi el emeği ile evinin perdelerini, yataklarını oya işleriyle süslüyor, kazaklar, atkılar örüp bunları çocuklarına giydirmiyordu. Bu aralar çocuklarına anılar anlatıyor, onların fantezilerinin gelişmesine yardımcı oluyordu."¹

Şerife Hanım'ın bu uygulaması, gerçekten Cahit Zarifoğlu'nun adeta bir anlatım tekniği geliştirmiştir. Yine, bir olayı uzun uzun ayrıntılar katarak, ama okuyucuyu sıkmadan anlatma üslûbunun, bu ilk çocukluk yıllarına kadar gittiği kesindir. Dostlarından Alim Kahraman onun anısına düzenlenen bir programda konuşmasının bir yerinde, onu ziyarete gittiğini, eve varınca bir süre önce öldürdüğü bir böceğin saniyelerle sınırlı öldürülüşünü en az on on beş dakikada anlattığını ifade etmiştir.²

Annesi ehl-i tarîktir. Babadan ve anneden tasavvuf terbiyesi gören Zarifoğlu, ilerde aynı yolun yolcusu olacaktır. Aile yapısını yakinen tanıyan Özdenören'in bu konudaki açıklamaları şöyledir:

"Şerife Hanım virdlerini hiç ihmâl etmez günü gününe yapar. Sürekli Kur'an okur. Bir yandan çocukların eğitimiyle meşgul olur. Onlara alfabeyi evde kendisi öğretir. Çocukluğun Siverek'te geçen bu yıllarında evde kara tahta da bulunmaktadır. Dersler kara tahtada yapılır. Okuldan önce okuma-yazma aritmetik, resim yapma bu kara tahtanın başında öğrenilmiştir."³

-
1. R. Özdenören, a.g.e.
  2. Alim Kahraman, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fak. C. Zarifoğlu Anma Günü.
  3. R. Özdenören, a.g.e.

Şerife Hanım kanaatkâr biridir. Dua önemli silahıdır. Rahatsız olduğu anların ilacı duadır ve aspirindir. Hastalık halinde "elini ağrıyan bir yerine koyarak, çocuklar insanın burasında nesi vardır, diye"¹ sorar.

Ameden daha sonra şiirlere yansiyacak mısra mısra hatıralar nakledilecektir:

"Anam yeşil hırkalar görürdü düşünde
Daha ilk güzelliğinde
Alnına iki dağın arasına germiş
Bir devin göğsüne benzer
Göğsünden dualar geçermiş"²

Şerife Hanım zorluklar içinde geçen bir ömür boyunca "Kara ocağın taşlarına" çocuklarının adlarını işaretlemiştir. Elinde "kavga ayıran kargı" sııyla bir sevgi otoritesi olmuştur:

"Anam kanları kuruyan
Kavga ayıran bir kargı elinde
Kara ocağın taşlarına
İşaret koydu çocuklarını
Belinde gezdiren babamın
Beyaz yazılarla kazandığı adları"³

Hem ana hem baba göreviyle çocuklarını yetiştirme gayreti içinde olan Şerife Hanım, çocukları arasında ayırım yapmaz görünüyordu ama Cahit'i daha çok sevdiği gözden kaçıyordu. Cahit'se yaşça küçük olmanın üstünlüklerini kullanıyordu. Bir anne olarak Abdurrahman Cahit'i daima kollamış ve onun kendi başına kalmasına, bağımsız

1. C.Zarifoglu, Yaşamak, ss.131-132.

2. C.Zarifoglu, Şiirler, s.65.

3. a.g.e., s.66.

karar vermesine zemin hazırlamıştır. Bu durum kendisine güvenini artırmış, genç yaşlardaki gazeteciliğine, yine aynı yıllarda pilotluk kursuna, ileriki yıllarda Avrupa seyahatlerine vesile olmuştur. Aile içindeki sorumluluktan muaf oluşu onu "âvâre böcek" olmaya teşvik etmiştir. Sanatçı ruhu için bundan müsait iklim de düşünülmez her halde?

Erkek ve Dalgınca ...

Çocukluğuna ait bilgileri kaydederken onun şu mısralarını hatırlamamak mümkün değil:

"Erkek ve dalgınca büyüdüm
Dervişin su okuduğu taslarda
Yumulup eğilmiştim bedenim vardı.
Suyu arıyordum vardı yanılmıyordum"¹

Şiirlerinin çoğunda hayata çocuksu bir bakışı ya da çocukluğa ait işaretleri bulmak mümkündür.

Çocukluğunun çok erken yaşlarındaki gözlemlerini annesine anlatan Zarifoğlu, haypete düşülecek ayrıntı-ları hâlâ korumaktadır. Anneye şöyle ulaşır:

"Şimdi şu anda gözümün önünde görüyorum onu. Bu pencere yüksekteydi. Çünkü ışığa yukarı doğru bakıyordum. Çünkü ikibuçuk yaşındaydım.

- "Sahi hatırlıyor musun" dedi annem.

- Evet dedim ve hemen önüme kamaştırıcı ufuklar açılmış gibi anlatmaya başladım."²

Niçin unutulmadı o günler? Niçin gelecek günlerde duyguların arasında yer buldu hep? Çünkü korkunç bir iklimdir. Uyku yanmakta yürek mecburlanmaktadır:

1. C.Zarifoğlu, Şiirler, s.103.
2. C.Zarifoğlu, Yaşamak, s.78.

"Ne korkunç iklimdi çocukluğum
 Uyku yansın yürek mecburlansın
 Beden bedende artmaya can bedeni aşmaya
 Ağız ilk şanlı yemek
 Olan ölümü
 Başlasın anlatmaya"¹

İnsanın sürekli evinde bulunduğu dönem çocukluk dönemidir. Kısa süreli oyunlardan sonra, gezilerden sonra varılacak yer hemen evdir. Evi tanımak için çocuk olmak bir şanstır. Ama Zarifoğlu bu olayı yaşayamamıştır:

"Çocukluğumda bile hiçbir zaman kendimi evimde hissetmedim. Babam hâkimdi. İkinci bir kadınla evlenmişti, bir nevi babasız büyüdük. Evdekiler bir yere gitse bayram ederdim. Yalnız kalmak isterdim."²

Ebubekir Eroğlu'nun naklettiği bu satırlar Zarifoğlu'ndaki yalnızlık duygusunun da temeli olmaktadır.

Çocukluk günlerinde bazı işlerden muaf tutulan şanslı kardeş, eğitim öğretim dakikalarından yeterince yararlanır. Çocukluğunun Siverek'te geçen döneminde "anneanne de onlarla beraberdir. Evde okula başlamalarından önce o da torunlarına Kur'an okumasını öğretiyor. Bu arada mahalle hocalarına da gönderiliyorlar."³

Ara sıra onları ziyaret eden bir de teyzeleri vardır. "Seven ve hatırdan tutan" biri. Zarifoğlu annesi ile ilgili bir tesbitini çocukluk yılları içinde bize aktarmaktadır: "Annemi ancak onun yanında gerçekten gülerken görürdük."⁴

Çocukluğunda peygamber kıssaları dinlemiş. bu durum ileride çocukların ve çevresinde bulunduğu diğer

-
1. C.Zarifoğlu, Şiirler, s.104.
  2. Ebubekir Eroğlu, Mavera, C.Zarifoğlu Özel Sayısı, s.37.
  3. R.Özdenören, a.g.e.
  4. C.Zarifoğlu, Yaşamak, s.114.

çocuklara anlatacağı masallara bir zemin hazırlamış, sonradan çocuk kitaplarına geçmesini sağlamıştır. Teyzesi hakkındaki şu bilgiler kendi kaleminden:

"...Teyze ne zaman bir kaç günlüğüne bize gelse sevinçli oluruz. Hemen hiç görmediğimiz ninelerimizin yerindedir. Bütün peygamber kıssalarını bilir. Defalarca anlattığı halde bir kere daha anlatırken heyecanlanır. Hareketlenen omuzları, inip kalkan göğsü ve başından savrulup gidecek gibi başörtüsü ile yer yer sesi titremeye başlar ve ağlar."¹

Çocukluğunda annesi tarafından korunduğu gibi, aralarında birbuçuk yıllık yaş farkı olan ağabeyi Sait tarafından da şefkatle muamele görmüştür. Babalarından ayrı bir evde annenin reisliğinde yaşamak mecburiyetinde kalmaları reislik yükünün bir kısmını Sait'e düşürmüştür. Bu sebeple adı "Baba Sait"e çıkan ağabeyi kardeşini daha bir itinâ ile korumak durumunda olduğunu hissetmiştir. Şakalaşırken bile Cahit'in ölçüsüz atılganlıkları, saldırganlıkları ağabeyi tarafından birkaç türlü sorumluluk sahibi kişinin muamelesi ile karşılanmış, Cahit'in ezilmesine, yorulmamasına özen gösterilmiştir. Zaten kendisi de Cahit'e göre daha iri yapılı, daha gülbüz ve kuvvetlidir:

"Bir gün Cahit'in uzakça bir yerden bağ evine cılız kollarıyla su taşıdığını görünce anasına şöyle söylüyor: "Suyu ona getirtme, ben getiririm." Fedakârlığa ve feragata daha o yaşta hazırdır Baba Sait. Yüreği yumuşak, şefkatlidir."²

Cahit Zarifoğlu'nun başıboş çocukluk günleri içinde, annenin aile içi eğitiminden, teyzenin masallarından ve peygamber kıssalarından sonra ciddi tahsil dönemi başlamıştır artık. İlkokuldan başlayarak bazen ara

1. a.g.e., s.133.

2. R.Özdenören, a.g.e.

vermek zorunda kaldığı resmi eğitimi başöğretmenin gayretiyle başlar:

"Bir gün Siverek'te okulun kapısı önünde oynarken başöğretmen Sait'i ve Cahit'i yakalayıp okula çeker. Kayıtlarını yapar, sonra da durumu babalarına, Niyazi Bey'e bildirir. Okula başlayışları böyle olmuştur. Sait o zaman 8 yaşındadır, Cahit'-se altıbuçuk."¹

Siverek'te başlayan bu tahsil hemen hemen her sınıfın ayrı yerlerde ve ayrı okullarda okunmasıyla devam eder:

"İkinci sınıfta Maraş'a nakletmişler, 3.4.5. sınıfları ise Ankara'da İsmetpaşa ve Necatibey İlkokullarında okumuşlar, ortaokula Kızılcahamam'da başlayıp 2. ve 3. sınıflarını Maraş Lisesi orta kısmında tamamlayarak liseye orada girmişlerdi."²

Cahit Zarifoğlu'nu edebiyatımıza kazandıran yılların başı olan lise hayatına başlamadan önce ilginç bir hatırasına daha değinmek istiyorum. Mahalle arkadaşlarıyla yaşadığı bir olaydır bu. Birlikte karar verdikleri bir eylemde yalnız kalışının endişe bıraktığı sonuç korkunçtur. Tavsiye:

"İnanmanın bir hareketinde, yanındakilerin kararlılığını kritik anlarda anlamaktan Allah'a sığın."³

Olay şudur: Mahalle arkadaşlarından biri "öteki mahalle"dekiler tarafından dövülmüştür. İntikam almak seremektedir. Kalabalık bir grup halinde kendi mahallelerinden hareket ederler. Sokağı "bağırıp çağırmadan hızlı hızlı" inerler. Cahit'in elinde bir "tahta parçası" vardır. Yapılan işi "çocukluğa isyan" ve büyüme

1. R.Özdenören, a.g.e.

2. a.g.e.

3. C.Zarifioğlu, Yaşamak, s.67.

alâmeti olarak değerlendirmektedir. Dayak yiyen çocuk, rakip tarafın elemanlarını tanıyıp "işte onlar," deyince Zarîfoğlu atılır. Kendi arkadaşlarının durakladığını "hemen bir süre sonra ters yüz edip kaçtıklarını," farketmez bile. "Küçükleri bile kendilerinden iri olan bir grup çocuğun içine," dalar. Tek başınadır. Bir süre sonra belinden, ensesinden, kollarından, ayaklarından tutulmuş olarak rastgele vurulan tekme ve tokatların altında nefes almakta bile güçlük çekmektedir.

Daha büyük çocukların ayırma gayretleri sonucu Zarîfoğlu "tüyleri cellatlarının elinde kalan bir horoz gibi saçları dağılmış, yüzü, elleri kan içinde kalmış, ceketinin beli omuzlarına çıkmış, saçları dağılmış eli yüzü kan içinde kalmış" bi durumda kurtarılır. Onbeş kişiyle giriştikleri harekette tek başına, böylesi mücadele vermenin korkunçluğunu düşünerek uzaklaşır oradan.

Devamını Yaşamak'tan takip edelim:

"Gelirken bir savaşçı gibi gelmiştim. Dönerken bir yenik deşildim. Küçük bir filozof olmuştum. Mendille kanlarımı silerek girdim mahalleye tahtayı attım. Çocuklar beni karşıladılar. Ama ben eve yürüdüm. Ne olurdu beni görünce konuşurmak için arkamdan gelmeselerdi, bir köşede toplu olarak dursalardı ve bana mahalleye gelmiş bir yabancıymışım gibi baksalardı -Yıllarca hiçbir grubun içine girmemekte haklı olur muydum."¹

"Aristo"

Cahit Zarîfoğlu hayatı boyunca ortalıkta gözükmek istememiştir. İşlerin içinde, merkezinde, organizasyonun

1. C.Zarîfoğlu, Yaşamak, ss.67-68.

başında olduğu halde hep kenarda kalmayı tercih etmiştir. Sayısız konferanslar, konuşmalar organize ettiği halde hiçbirinde konuşmacı olmamıştır. Bir keresinde katılmak zorunda kaldığı şiirle ilgili bir toplantıya Rasim Özdenören'in teşviki ve metin takviyesi ile istemeye istemeye katılmıştır. Başarmıştır da...Demek ki başarmak endişesi yok.

Canlı ve çok yönlü, hareketli bir hayat içinde bu sessizlik hemen bir yanardağ olma özelliğini taşımaktadır. Lise yıllarında arkadaş gruplarından ayrı kendi haline bir dünyası vardır. Hemen bir arkadaş grubuna intibak etmekte, hoşlanmadığı davranışlar gördüğünde ya da hissettiğinde tek başına kalmayı tercih etmektedir. Herkes için, en samimi arkadaşları için bile "sıradan biri" olarak durmaktadır.

Lise yıllarında Zarifoğlu'nun sessizliğinden başka belirgin bir özelliği yoktur. Bu filozofça sessizliğin ona getirdiği ad Aristo'dur. Daha o yaşlardaki birinin bu isimle anılması Zarifoğlu çizgisini tesbit etmektedir. Rasim Özdenören'in o günlere ait hatırası şöyle:

"Hababam sınıfının katıldığı hiçbir yaramazlığın içinde yoktu o. Derslerinde de dikkati çekecek bir başarının sahibi değildi. Evet tembel diye bilinenlerin arasında sayılmıyordu. Ama her tarafıyla göz dolduran, göze çarpan bir öğrenci de değildi. Kendi halinde sınıfta olan bitenlere karışmayan, herkesin güldüğüne gülmeyen, arkadaşlarının arasına karışmak, onlara katılmak hususunda çabası da olmayan, sadece kendi nefsinin düşünürmüş gibi duran orta halli bir öğrenci..."¹

Sınıf arkadaşları onu olduğu gibi kabul etmiştir. Bu haliyle gelecek günlerin imge bolluğu ile donatılmış

---

1. R.Özdenören, a.g.e.

şiiirlerinin örgüsünü kuruyordu diyebiliriz. Eserlerini yazmaya başlamadan önceki "âdeta cezbe" halinin bir başka tezâhürü olsa gerek bu sessiz ve kaçak davranış.

Liseli gençlerin haylazlıktan başka uğraşları da vardır: Okumak. Şiir ve hikâyeler de yazarlar. Önce Ali Kutlay'ın hikâyeleriyle ortaya çıkması, hikâyesini okuma bedeli olarak okumak isteyeninin de bir hikâyeye yazmak gibi bir karşılıkta bulunması yazma işini hızlandırır. Lisede birlikte olmak gibi bir şansı iyi değerlendirirler. Birbirini yazmaya ve okumaya teşvik ederler. Daha önce aynı sıralarda okumuş olan Nuri Pakdil'in dergi çıkarma geleneğinin mirasçılarıydılar.

Rasim Özdenören, Ali Kutlay, Alâaddin Özdenören, İhsan Özkan, Erdem Bayazıt arkadaş grubu içinden; Rasim Özdenören ve Ali Kutlay 1957 yılında "yaz başlarında" Doğan Keçecioglu tarafından kurulması düşünülen Gençlik gazetesinde görev alırlar. Bu gazetede Ali Kutlay ve Rasim Özdenören günlük "yazı yazacaklar, röportajlar yapacaklar ve haftada veya onbeş günde bir sanat-edebiyat" sayfası hazırlayacaklardır.

O günleri Rasim Özdenören şöyle anlatıyor:

"Gençlik gazetesindeki bu çalışmamız hayatımızda adeta yeni bir sayfa açıyordu. Özellikle edebiyat sayfasının hazırlanmasında Cahit'in, Erdem'in, Alâaddin'in başka arkadaşların yardımlarını istiyor, onlardan da canla başla ilgi görüyorduk. Bu arkadaşlarımızın yazılarına, şiirlerine sayfamızda yer veriyorduk. Onların yardımları olmasa belki bu sayfaları hazırlamamız mümkün olmayacaktı."¹

Özdenören'in ifadesine göre yazı çalışmalarına en fazla ilgiyi gösteren Erdem Bayazıt'tır. Cahit Zarifoğlu ise "birkaç yıl sonra doludizgin" başlayacağı etkin-

1. R. Özdenören, e.g.e.

liklere henüz girmemişti.

Zarifoglu'ndaki kıpırdanma Alâaddin Özdenören'le birlikte hazırladıkları sanat sayfası vesilesiyle olmuştur. Günlük olarak yayın hayatını sürdüren Hizmet gazetesinde onbeş günde bir "fikir ve sanat" sayfası hazırlama işi onlara düşmüştür. Bu hal bir yarış görüntüsünü de verir. Rasim Özdenören'le Ali Kutlay Gençlik'te; Erdem Bayazıt'la İhsan Özkan Engirek'te; Alâaddin Özdenören'le Cahit Zarifoglu Hizmet gazetesinde yazmakta, sayfalar hazırlamaktadırlar.

Bu gayretler nihayet liseli gençlerin kendilerine ait bir dergi çıkarmalarına kadar varır. Şubat 1958'de Hamle adlı aylık edebî dergiyi çıkartırlar. Dergide Cahit Zarifoglu'nun da şiirleri yayınlanır. Arkadaşları şiirlerini İstanbul ve Ankara'daki dergilere gönderip göndermediğini sorarlar. Zarifoglu pek ilgilenmez. Hatta böyle dergilerin olup olmadığından da habersizdir. Israrlı teşvik üzerine Türk Sanatı dergisine şiirleri gider. Bir süre sonra dergi Rasim Özdenören'in hikâyeleri ve Cahit Zarifoglu'nun şiirleriyle ilgili yorumlar yayınlar. Bunlar, Özdenören için yönlendirici olan tavsiyeler, Zarifoglu için pek ciddiye alınmaz. Şimdiden kendi yolunu bulmuş gibidir.

Daha o yıllarda şiirleri kabul gören Zarifoglu'nun başarısında taşıdığı şâirane ruh vardır. Anadan doğma şair oluşu o günlerde kendini göstermiştir. Özdenören bu başarıyı ve birikimi merak eder:

"Peki o tarihte bu çocuğun taşıdığı birikim neydi? Nelerle beslenmişti? Neler okumuştur? Sait'in tanıklığına bakılırsa o tarihe kadar macera ve aşk romanları okumuştur. Bu romanların arasında onları gözyaşlarına boğanlar olmuştur. Evet bu arada Pukos Bill, Mayk Hammer, Tom Miks gibi yabancı polisiye ve resimli romanlar da ihmal edilmemiştir. Sonra Maraş Halk Kütüphanesi'nden iâre alınan

lar devreye girmiştir. . Fakat bana öyle geliyor ki asıl besleyici kaynak baba Niyazi Bey'in oğullarına aktardığı birikimdir. Niyazi Bey hece vezniyle zaman zaman şiirler yazmaktadır. Sait ve Cahit kardeşler de babanın etkisiyle ilk denemelerini hece vezniyle yazmışlardır.¹

Ortam sanat için verimlilik arz eder. Herkes bir şeyler yapmak, yazmak, çizmek gibi gayretler içindedir. Şâirane ruh günden güne olgunlaşmaktadır. Zarifoğlu'nun sözüyle "beyaz haberler" oluşmaktadır. Ağabeyi Sait Zarifoğlu ile aynı çatı altında kalmalarına rağmen değişik iklimlerde yol almaktadırlar:

"Sait babasının avukatlık bürosunda kâtiplik yaparken Cahit bu işlere ilgi duymuyordu. Cep harçlıklarını Sait biriktirir, öğle yemeği için köfte yemeğe harcarken Cahit sinemaya gitmeyi tercih ederdi."²

Cahit Zarifoğlu'nun liseli günlerinde ülke genelindeki edebiyat cephesinde İkinci Yeni hareketi vardır. 1954 yılında ortaya çıkmaya başlayan bu sanat anlayışı Cahit Zarifoğlu'nun lise yıllarında ciddi eserlerini verirler. Bir bakıma bu tür şiir yazarların ilkelerini, sanat özelliklerini ve bu prensiplere göre yazdıklarını geniş kitlelere ulaştırdıkları yıllar 1955-56'lı seneler ve sonraki dönemlerdir. Bu dönem Zarifoğlu'nun lise çağlarıdır. Bu yeni şiir anlayışı Maraş'a nasıl ulaşıyor? Maraşlı gençler bu tarzı ne kadar tanıyorlar? O yıllarda dışarıyla bağlantıları nasıldı?

İçlerinde Zarifoğlu'nun da bulunduğu liseli gençlerin dışarıyla irtibatı şöyledir:

1. Rasim Özdenören, a.g.e..

2. a.g.e..

"Bizim izlediğimiz dergiler Varlık, Yenilik, Yeni Ufuklar, Seçilmiş Hikâyeler, bilâhare Dost, Türk Sanatı gibi dergilerin tümü İkinci Yeni diye anılan şiire tepki gösteriyor ve alay ediyorlardı. İtiraf etmeli ki biz henüz İkinci Yeni'nin ne olduğunu bilmeksizin bu dergilerde söylenenlerin etkisiyle İkinci Yeni'ye karşı olmuştuk. İkinci Yeni ürünlerinin yayınlandığı Pazar Postası dergisini ise o sıralar hiç görmemiştik. Bu dergiler Maraş'a gelmezdi. Nasıl olduğunu şimdi bilemiyorum bu dergi ile irtibatı ben kurdum ve derginin Maraş'a getirilmesini sağladım. 1958 yılı başlarındaydı. Biz sözde İkinci Yeni'ye tepki göstermiştik ama, bizim ürünlerimiz de dış görünüşü itibariyle İkinci Yenicilerinkine benziyordu."¹

Şiirleri lise yıllarında ortaya çıkan Zarifoğlu'nun çok daha erken yaşlarda bu tür çalışmalar yaptığı da kendi beyanı ile sabittir. Şiire ne zaman başladığı konusunda yöneltilen bir soruya verdiği cevap:

"Şu lise lafından sinir olmasaydım o zamanlar başladım diyecektim. Çünkü herkes o zaman başlıyor. Bir bakıma okuma-yazmayı öğrendiğim yıllar. Daha küçük yaşlarda da başladığımı söylesem kendimi harika çocuk ilân ettiğimi sanabilirler."²

Lise yıllarında Zarifoğlu yeni hevesler peşindedir. Planör kursuna gitmeye hak kazanan Sait ve Cahit kardeşlerden Cahit "evden kaçarak" Eskişehir'deki kursa katılır. Başarılı bir eğitim sonunda brövesini alır. Bu saha Zarifoğlu'nun ilgi alanı içindedir. Evinde her tür uçak maketinin olduğunu, anma gününde Erdem Bayazıt söylemişti. Daha sonra yazacağı Anne romanında roman kahramanı bir pilottur.

1. Rasim Özdenören, Yedi İklim, S.5-6, s.6.

2. C.Zarifoğlu, Konuşmalar, s.41.

Kendini edebî konularda fazla yoran Zarifoğlu'nun derslerine ayıracak zamanı yoktur. Lise fen kolunda başarılı olmaması için dersleri umursamaması gerekiyordu. Abdurrahman Cahit zaten öyle yapmaktadır. Meşguliyetlerden ötürü lise sonda edebiyat ve matematikten kalır. Aktif bir gazetecilik yapan, şiir yazan, arkadaşlarının matematik problemlerini çözen Zarifoğlu üst üste üç yıl inatla dersleri vermek istemez.

1958 yılında üçüncü sınıftan beklemeli olan Zarifoğlu okulu bitirmemesine rağmen yine işbitiricilik örneği göstererek 1958-59 öğretim yılında Maraş'ın Pazarcık ilçesinde ilkokulda vekil öğretmenlik yapar:

"Cahit çocuklarla, hatta bebelerle arkadaşlık etmeyi hep sevmiştir. Yalnızlıkla dolu hayatının en koyu dönemlerinden birini o yıl geçirdiği halde, çocuklara öğretmenlik yapmaktan sıkılmamıştı, zaman zaman bu öğretmenlik dönemini zevkle anlatırdı."¹

Çocuklarla çok iyi diyalog kuran Zarifoğlu'nun bir yıllık vekil öğretmenlikten elde ettiği güzel sonuçlar vardır: Çocukların dünyasını bir sanatçı gözüyle müşahade etmiştir. İlerki yıllarda "en zevkli tür" olarak nitelendireceği çocuk edebiyatı sahasının ilk çalışmalarını yapma imkânı bulmuştur. O sıralar çocuklara anlattığı masallar, hikâyeler; hem kendi çocukları için ve tüm çocuklar için, hem de çocuk edebiyatına kaynak olması bakımından önemlidir.

Vekil öğretmenlik bir yıl sürer. Öğretim yılının sonunda Zarifoğlu tekrar Maraş'tadır. Alaaddin Özdenören ile Hizmet gazetesindeki çalışmaya devam ederler. Gazeteci olarak sosyal yönü hayli ilerlemiştir. Gayretiyle valinin dikkatini çekmiş, çeşitli toplantılara, programlara bu sebeple katılmıştır. Üç yıl süren bekleme

1. R. Özdenören, a.g.e.

döneminden sonra matematik ve edebiyat derslerinden başarılı olur. 1956'da girdiği liseden 1961'de mezun olur.

Liseye başladığı ilk yıllarda kendi haline bir genç olan Zarifoğlu, lisenin ilerleyen yıllarında ve bekleme döneminde kendini yenilemiş farklı bir insan olarak toplumun içindedir.

Cahit Zarifoğlu'nun lise yıllarından elde ettiği bir özelliği daha vardır. Bunu Rasim Özdenören şöyle anlatır:

"1960 yılı 27 Mayısındaki hükümet darbesinden sonra Maraş'ta bazı gazeteler birleşip tek gazete haline gelirler. O sırada Cahit de İnkılâp adlı bir gazetenin çıkartılmasına ön ayak oldu. Bu gazetede hem haber yazıyor, hem günlük yazılar yazıyor, hem de daha sık aralıklarla edebiyat sayfası düzenliyordu. O sayfada yazdığı, türü kolay kolay belirlenemeyecek nitelikteki (deneme-öykü-şiir karışımı) yazılar, onun sonraki üslûbunun oluşmasında temel taşı işlevini üstlenmiştir. Yaşamak adlı günlüklerini topladığı kitabında kullandığı üslûbun ilk örnekleri onun bu yazılarında biçim bulmuştur."¹

Lisedeki dönem arkadaşları İstanbul'da girdikleri yüksek okulları başarıyla sürdürürken Zarifoğlu'nun da artık Maraş dışında tahsilini sürdürmesi gerekiyordu. Liseyi 1961 sonbaharında tamamlayan Zarifoğlu'nu yeni bir yalnızlık, daha doğrusu ilgisizlik beklemektedir. Hep kendi başına birşeyler yapmak durumunda kalmış birisi için aynı durum yüksek okul yıllarında da geçerli olacaktı. Maraş çevresinden ayrılıp gurbet yaşadığı o lay planör kursu için Eskişehir'e gitmesi, bir de vekil öğretmenlik için Pazarcık'ta bulunmasıdır.

1. R.Özdenören, a.g.e.

"İşaret Çocukları"

İstanbul, Zarifoğlu'nun gönlündeki işaret çocuklarının mekânıdır artık. Maraş'tan ayrılıp bu büyük kentte girince yeni bir dünya kurulur önünde. Yeni dostlar, yeni ufuklar kazanır. Ancak onun üniversiteye girişi de ilginç bir işlem sonunda gerçekleşir. Mektupla kayıt gibi bir şey. Her sahada başarılı olacağına inanan arkadaşları yüksek okul seçimini onun adına yaparlar.

Lise bitince Zarifoğlu'ndan İstanbul'a bir haber gider. Bir talebi vardır can dostun: Herhangi bir yüksek okula kaydalmak istemektedir. Arkadaşlarına güveninden olsa gerek ne fakülte ismi vardır ne brans bellidir. Rasim Özdenören bu durumu şöyle anlatır:

"İstanbul'a döndükten sonra Cahit'ten bir haber geldi. Cahit kendisini bir fakülteye kaydettirmemizi istiyor fakat hangi fakülteye girmek istediğini açıklamıyordu... Erdem'le, Cahit'i hangi fakülteye kaydettireceğimizi düşündük, tartıştık. Hukuk Fakültesi'ne kaydettirirsek Cahit uzun uzadıya ders çalışmaya tahammül edemez diyorduk. Öteki fakülteler arasında da bir münasibini bulamadık. Sonunda Cahit'in lisede Almanca okuduğunu hatırladık. Acaba Alman filolojisini yürütmeye Almancası yeterli miydi? Dedik ki Cahit yapar. Cahit'i Çinlilerin bile arasına koysan, o, onların diliyle de onlarla anlaşır. Cahit'e yükte hafif pahada ağır bir yüksek tahsil lâzımdı. Bu da Alman filolojisi olabilirdi."¹

O böylesine ilginç belirleme ile yüksek tahsil hayatına başlar.

Öğrencilik için İstanbul'a gelirken Zarifoğlu,

---

1. R. Özdenören, a.g.e.

Refik Halit'in "Eskici"sindeki Hasan gibidir: Şen, şakrak... Elindeki mikrofonla yol boyu otobüs yolcularını eğlendirme işini üstlenmiştir. Masal anlatarak, fıkra anlatarak yolcuları eğlendirerek geçen yolculuğu arkadaşlarına keyifle nakletmiştir.

Zarifoglu için rahat bir okul olur endişesiyle seçilen Alman Filolojisine ilgi fazladır. Sınav yapılır. Zarifoglu sınavı kazanır. Artık yüksek tahsil başlamıştır. Kendi kendini okutmak zorundadır. Masraflarını karşılayacak geliri yoktur. Babası Niyazi Bey'in Sait'e söylediği "Başının çaresine bak!" tavsiyesi onun için de geçerlidir. Dayısının düzensiz olarak verdiği harçlıklar ise yeterli değildir. Ne zaman ne kadar alacağı belli olmayan bu destekler güvenli olmamaktadır. Maddî imkânsızlık ona öyle bir eğitim vermiştir ki, yapacağı işlerde paranın pek önemli olmadığı sonucuna varmıştır. Bu tür sıkıntılardan maharetiyle sıyrılmasını bilmiş, çok yönlü kabiliyetini devreye sokmuştur.

Maraşlı arkadaşlar İstanbul'da birbirlerine yakındırlar. Arkadaşlıkları sürmekte, aynı mahallede ve aynı sokakta kalmaktadırlar. O günleri Rasim Özdenören şöyle anlatır:

"Bir süre Eyüp'te bizimle aynı sokakta, bizim evin tam karşısındaki tek odalı bir evde kaldı. Fâkülte-de bizim tanımadığımız yeni bir çevre edindi. Bu çevreden birkaç arkadaşıyla çeşitli rastlantılarla tanışmıştık."¹

İstanbul yalnızlığı Zarifoglu'nun uykularını kaçırmır. Yine bu yalnızlık değişik meslek ve sahadan insanları tanımaya kadar götürür onu. İstanbul günlerinden bir anısı şöyledir:

"Suadiye Şaşkınbakkal'da Akin sokakta tek başına

1. R. Özdenören, a.g.e.

yaşayan yaşlı bir teyzenin onbir nolu evinde kirada oturuyorum. Yüz lira veriyorum ayda ve gece yarısı hiçbir neden yokken uykum geçiyor, açık gözlerim karanlıkta tavana doğru bakıyorum."¹

İstanbul günlerinde hatıralara acılık katan maddî problemlerle ilgili bir anısı da burada anılmaya değer:

"Sonradan bir önceki vapura doğru Karaköy'e kadar yürüyeceğim. Vapur için öğrenci pasom var. Kadıköy'den Suadiye'ye kadar dört kilometreyi ya yürüyeceğim ya da yürümeyeceğim. Otobüs yirmibeş kuruş. Benim bu gece on kuruşum var. Şimdi kim olduğumu anlıyorum. Elimde net delillerim var, zihinsel bütün imkânlarımla duyularımın bütün imkânlarıyla şimdi bu onbeş kuruşun peşindeyim."²

Tecrübe de bir eğitim tarzıdır. Para ile ilgili sıkıntıların verdiği cesaret Zarifoğlu'ndeki müteşebbis yönü kamçılamıştır. Otostopla Avrupa seyahati, dergicilik, yayıncılık, hatta Afganistan'a kadar bir gezi organizasyonu bu tecrübelerden elde edilen birikimle başarılmıştır. "Her zaman paraya ihtiyacı olduğu" arkadaşları tarafından ifade edilen Zarifoğlu'nun bu yönünü Özdenören şöyle nakleder:

"Paraya hakaretle bakar, hakaretle harcardı. Çoğu kez adeta ondan müstağni olarak iş yapabileceğini ispat etmek ister gibi para gerektiren işlere parasız teşebbüs ederdi."³

Üniversite yılları tüm olumsuzluklarına rağmen Zarifoğlu için artık mevcut birikimlerin kitaplaşması ge-

-
1. C. Zarifoğlu, Yaşamak, s.82.
  2. a.e., s.80.
  3. R. Özdenören, Yedi İklim, S.5-6, Temmuz-Ağustos 1987, s.7.

rektiği kanaatini de getirmiştir. Sanatçı ruhu, duyguların eser haline gelmesini gündeme alır. Zorluklar yok olur, engeller aşılır. Çünkü şair Zarifoğlu şiirlerini bir kitapta toplayacaktır. Meraklısı ve ilgisi için fedakârlık en yüksek seviyede gerçekleşir. Aç yatar, günlerce parasız kalır. Yine de ilk şiirlerini "İşaret Çocukları" adıyla bastırır.

"Onu daha üniversite öğrencisi iken bir matbaaya taksitle bastırmıştım. Aylık ikiyüzelli lira gelirim vardı. Onu her ay matbaaya yatırırdım. Sonra bir ay nasıl geçinirdim hatırlamıyorum. Çok gece aç yattığım muhakkak. Sabırsızlıkla ay başını beklerdim her halde."¹

Ay başında da dayısından gelecek harçlık ve Kredi-Yurtlar Kurumu'ndan alacağı burs var.

Zarifoğlu'nun şiir dağına hiçbir engel karşı koyamamıştır. "İşaret Çocukları" piyasaya sürülmüştür. Ama dağıtımındaki aksamalar çoğunun elde kalmasına neden olmuştur. "Birkaç gayretli dostun" çalışmalarına minnet duyan Zarifoğlu ciddî bir dağıtım için pek istekli değildir. "Nasıl olsa bir yerden" okuyucuya ulaşacaktır. Kâr amacı zaten güdülmemiştir.

Öğrencilik biterken yazı çalışmaları sürmektedir. Öğrencilik günlerini kaydettiği hatıralarını yazdığı defteri vardır. Yine arkadaşlar arasında haberleşmeyi sağlayan "ilk gelen"in beklerken birşeyler karaladığı bir defter daha vardır: "Duvar Gölü". Çalışmalar defterlere, oradan kitaplara doğru kademe kademe okuyucuya doğru ilerler.

Siverek'te başlayan tahsil hayatı ülkenin değişik iklimlerinde tamamlanır. Nihayet kısa fasılalarla onüç yıl kalacağı İstanbul günlerinin ilk dört yılı Alman Filolojisindeki öğrenciliğe aittir. Çok ders görmüş,

1. C.Zarifoğlu, Konuşmalar, s.22.

çok "ders" almış, doğrudan geçtiği, beklediği derslere kin tutmamış, başarmayı denemiştir. Ancak bütün bu eğitim sürecini bir mısra ile özetlemek mümkündür:

"Öğrenciliğim, korkunç öğretmenlerim"¹

Yokluklar, acılar, kederler, ilgisizlikler, çocukluk ve gençlik günlerine ait anıların tamamı bir mısrada yoğunlaşmış. Bilgiyi ders kitapları arasında değil bütün bir hayat içinde okumuş ve bu öğrencilik tüm hayatı tanıtan "korkunç bir öğretmen" olmuştur.

Yetmişli yıllara kadar süren öğrencilik dönemi içinde değişik maceralar da vardır. Onun şahsiyetine uygun, hareket dolu maceralar...

Dil kursları için Avrupa ülkelerine bu yıllarda gitmiştir. Zarifoğlu'nun "âvâre böcek"²likte ısrarlı oluşu 1961 yılında başladığı yüksek okul günlerini uzatmıştır. Yaşamak adlı anı-günlükte geçen "Biatritz, Bordoeux, San Sebastiyen, Calw, Milano, Ulm" hatıraları o günlere aittir. Bu yolculukların daha önce Avrupayı görmemiş biri tarafından otostopla yapıldığını söylersek Zarifoğlu'nun bir özelliğini de tesbit etmiş oluruz.

Öğrencilik devam ederken Genç Şairler toplantısına davet edilir. Meseleyi Rasim Özdenören'e açar. Birlikte konuşmanın genel hatlarını tesbit ederler. Metni hazırlama işi Rasim Özdenören'e aittir. Cahit Zarifoğlu konuşacaktır. Zarifoğlu bu durumu şöyle anlatır:

" Tünel başında Moran Han'daki Kültür Merkezi'nin kahverengi mermer duvarlarının serininden geçiyoruz. Hava bir hayli serin. Siyah ince kumaştan elbisele-

1. C.Zarifoğlu, Siirler, s.55.
2. C.Zarifoğlu, Yaşamak, s.88.

rim. Yazlık yakalı, kısa kollu, mavi naylon bir gömleğe siyah bir kravat taktım. Salon iyi!"¹

Toplantının sonunda konuşmacılar arasında "farklı sesi" çıkarırlar, "beklenen"lerin dışında konuştukları için yalnız kalırlar. "İçki bardaklarından ve çörek börek tepsilerinin uzağında"dırlar. İsmet Özel toplantıya Ankara'dan katılmıştır. Konuşmalarla ilgili olarak "toplantının yıldızıydınız" der. Sonra "bizim safımızda olmanızı isterdim" davetini yapar. Aynı dünya görüşlerine mensup olmaları herkesin yerinde kalmasını gerektirecektir.

Zarifoglu'nun üniversite yıllarına ait günlerinde "Açı" adlı bir dergi çıkardığı (1 sayı), bir süre "Yol" dergisinde musahihlik yaptığı bilinmektedir. Yine bu yıllara ait bir meşguliyet olarak "Bâbîâlîde Sabah" gazetesindeki teknik sekreterliği görürüz. Sezai Karakoç aynı gazetede günlük fıkralar yazmaktadır. Bir haftalık iken şu düşüncededir:

"İşe başlayalı bir hafta kadar oldu. Kendimi burada yadırgıyorum. Gururlu, kibirli ve kapalıyım. Durmadan çay ve sigara içiyor, sıkılıyor, çalışmayı sevmiyorum."²

Aynı günlerde Fethi Gemuhluoğlu'nun kendi yanında çalışması için yaptığı teklifi kabul etmemiş "gazeteye yeni başladım, izin verin orada kalayım, mühim gazete bizim için" karşılığını vererek gazetede kalmıştır.

Disiplin altına girmek istemeyen Zarifoglu "serbest olmak" taraftarıdır. İstedığı zaman ders yapacak, istediği zaman çalışacak, daimâ kendi düzenini kurmaya, prensipleri kendisi koymaya taraftar olacaktır.

1. C.Zarifoglu, Yaşamak, s.197.

2. a.e., s.86.

Zarifoglu'nun öğrenciliği devam ederken kısa da olsa çalıştığı işyerleri arasında Migros teşkilatında tercümanlık dönemi de vardır. 1968 yılında başladığı bu görevinden sonraki işi ve işyeri; Hakimiyet gazetesinde teknik sekreterlik. Yıl 1969. Buradaki çalışma süresi de kısa olur. Turing Otomobil Kurumu'ndaki muhasebe yardımcılığı işi öğrenciliğinin son işidir.

"Dünya Bir Değirmen"

Bu bölüme Özdenören'in tesbitleriyle girmek istiyorum:

"Fıtratın aylaklığı seven Cahit, hayatının her döneminde çalışma mecburiyetinde kalmıştır. Karşılaştığı mecburiyetler onu hep alınteri dökmek zorunda bıraktı. Şiiri kolay olmayan, kendini kolayca ele vermeyen bu adamın hayatı da zor geçti. Aslında dikkat edilirse edebiyatla ve gündelik hayatla hiçbir zaman kolayca da kaçmak istemedi. Sürekli zorluklarla boğuştu. Kazandığı ve kaybettiği her şeyin mukabili onun alınterinin bedeli olarak ortaya çıktı."¹

Üniversite bitince iyice çalışmak durumu vardır. Öğrenci olmanın ayrıcalıkları yoktur artık. Şimdi bütün ağırlıyla "bir dünya öğretmek için" onu beklemektedir. Adaşım diye söz ettiği Cahidî Ahmet Efendi'nin bir beyti bu günlerini güzel yansıtır:

"Âkil isen can gözün aç, tut kulak bu sözüme
Bir değirmendir bu dünya öğretür bir gün bizi"

Değirmen dönmeye devam etmektedir. Zarifoglu Dalaman Kağıt Fabrikası'nda çalışmaktadır.

1. R. Özdenören, Yedi İklim, S.5-6, Temmuz-Ağustos 1987, s.8.

"Fabrikada çalışıyorum. Diri şey fabrika. Sabahları işçilerin gözlerini ayıramadıkları makinaların cazibesine kapılmış gibi, sihirlenmişler gibi ağır, aynı istikamete bakarak, aynı tempo ile geliyorlar. İzolesini yaptığımız boru ve bacaların yanından geçiyorlar. Yükseklikten ilk günden başım dönüyordu."¹

Fabrika işçiliği Zarifoğlu'na göre değildir. Beğenmediğinden değil. Alan farklıdır, brans tutmamaktadır. Almanca öğretmeni olarak yetişmiştir. Şimdi yeni iş yeri sahasıyla ilgili: Almanca öğretmenliği.

"Aksaray'daki Bilim Koleji'nde Almanca öğretmenliği yapıyorum. İçim ağrıyor. İçimde spazm var. Dar yerlerden sıkılıyorum, mutlu değilim, geceler uzun ve bitmiyor, gündüzler ağır ve bahar bir türlü gelmiyor."²

Bu ruh hali içinde geçen Almanca öğretmenliği de uzun sürmez. Aynı yıllarda hastalığına ait belirtiler de başlamıştır.

Araya bir Avrupa seyahati daha girer. Sonra askerlik. 1973 yılında Kıbrıs Barış Harekati ile aynı dönemde askerlik başlar. Henüz İstanbul Tuzla'dadır. Oradan Sarıkamış'a ve nihayet Kıbrıs. Askerlik bittiğinde yaş otuzbeşe dayanmıştır.

Askerden dönüşte "her ay ne kadar kazanacağı, eline ne kadar para geçeceği" belli olan bir işe girmek niyetindedir. Evlenecektir. Yeni hayatın ekonomik zorluklarını gidermek için bu gereklidir.

Ankara'de Makina Kimya Endüstrisi Kurumu'nda mütercim olarak göreve başlar. Yıl 1975, yaş:35. Bu yaşa

1. C.Zarifoğlu, Yaşamak, ss.62-63.

2. a.e., s.134.

gelineye kadar bir memuriyet hayatı geçirmemiş olan Zarifoğlu'nun 9/1 den göreve başlaması mesai arkadaşları tarafından yadırganır. Onun işe giriş işlemleri sırasında yaşının 35 olduğunu söylemesi formu dolduran memuru hayrete düşürür. Verdiği cevaba hayret etmek ise Zarifoğlu'na kalır. Bayanın sözü "Hayatın kaymış senin!" kelimelerinde toplanır. Zarifoğlu bu olayı arkadaşı İsmail Kılıoğlu'na anlatırken "Düşün İsmailciğim, kadın bana "hayatın kaymış senin" dedi!"¹ diyerek hayretini ve içinde bulunduğu şartları dile getirir.

Ankara'da bulunduğu yıllarda diğer bir görev yeri Ankara Radyosu'ndadır. Önceki işyerine göre daha rahat ve sakin bir ortam vardır. Yer değişikliğinin nedeni sorulduğunda;

"Kendine özgü o yumuşak ve içten söyleyişiyle
"Kardeş demişti burası sakin. Sabahleyin erkenden mesaiye değil de şiir ve yazı yazmaya gidiyorum âdetâ."²

Bu mesailer arasına evlilik meşguliyeti de girer. Askerlik yapılmış, iş bulunmuştur. Sırada evlilik vardır. O güne kadar "yapılmayan tek iş" evlilik kalmıştır sanki. Bir de özlenen aile ortamı yaşanacaktır. Aile içi çatışmalarla geçen günlerden sonra şimdi örnek bir aile kurma zamanı gelmiştir. Niçin evlendiğini Zarifoğlu şöyle anlatır:

"Denemediğim bir tek o kaldığı için değil, hayır bizzat bilinçli ve öylesini şart gördüğüm için dindar bir çevreden evlendim. Memnunum."³

Kendi ifadesiyle "yediyüz yıl önce Hulagu Han'ın zulmünden" göç etmek zorunda kalmıştır bu aile. Kayınpede-

1. İsmail Kılıoğlu, Edebiyat ve Suç, s.87.

2. a.e., s.85.

3. C.Zarifoğlu, Yaşamak, s.190.

ri medresede okumuştur. Yaşadıkları bölgede itibar sahibidirler. Necip Fazıl'ın tavassutu ile yuva kurulur: Ağustos 1976.

Arvâsîlere damat olmak aslında Zarifoğlu'nda bir yeni dönemdir. Çoğu zaman "âvâre böcek" olmayı tercih eden sanatçı; evlilik daha teşebbüs safhasındayken, kısa zaman içinde yeni duruma kendini hazırlar, hemen yeni havaya uyum sağlar. İçinde bulunacağı manevi çevreye intibak için bir sorun yoktur. Nakşî şeyhine damat olan Zarifoğlu da bir süre sonra bu yola intisap ederek yeni dönemini tescil edecektir. Yeni akrabaları ile intibâsını "Ankara 1979" notuyla kaleme aldığı günlüğünden takip edelim:

"Geçen yaz on gün kadar aralarındaydım. Akrabalarımı tanıdım. Dağlara gittik. Veli sofrası gibi dağlar, uçurumlar. Tabur tabur ceviz ağaçları. Ve Yavuz Sultan Selim'in bıraktığı gibi duran müslümanlar."¹

Bu evlilikten Betül, Ayşe Hicret, Arife ve Ahmet adlı çocukları olan Cahit Zarifoğlu, çocuklarıyla ilgilenirken edebiyatımızda yeni bir türün örneklerini vermeye başlar. Çocuklara hitaben yazılmış gibi gözükse ama "her yaşta çocukların" içinde kendilerinden birşeyler buldukları eserler yazmaya başlar.

Çocukken teyzesinden dinlediği hikâyelerin, masalların lezzetiyle ve yine vekil öğretmenlik esnasında çocuklarla daha yakın diyalogu sonucu oluşan birikim kendi çocuklarıyla yüzyüze gelince iyice olgunlaşır, kitaplara taşar. Bu eserleri âdeta çocuklarla ortak yazar. Onların görüşlerine, müdahalelerine göre yön verir olaylara. Kahramanlar çocukların istekleri doğrultusunda daha nice yıllar hayatta kalırlar.

1. C.Zarifoğlu, Yaşamak, s.190.

Çocuklarıyla çok iyi diyalogu olan Zarifoğlu iyi bir aile revidir. Bu güzelliğler devam ederken TRT Genel Müdürlüğü'ndeki mütercim sekreterlik görevini bırakıp İstanbul'a gitmesi gerekir. Yeni görevi TRT İstanbul Radyosundadır. Büyük şehirlerden pek hoşlanmayan Zarifoğlu "dağların özlemini çeke çeke" yeni kente alışmaya çalışır. 1983'te gittiği İstanbul'da hayatının son dört yılını geçirir.

"Nöbeti Devrederken"

"Beyaz haberler ustası" "nöbeti devretmek" üzeredir. Uzun yıllar süren rahatsızlığı iyice belirginleşmeye başlamıştır. "Beyaz haberlerim için hazır olun kardeşlerim"¹ sözlerinin muhatapları, duydukları ve okudukları "beyaz haberlerden" sonra yeni bir haberle karşı karşıyadır. Ali Haydar Haksal anlatıyor:

"Cahit Ağabeyin hastalandığını Mustafa Ruhi'den öğrenmiştim. Hasta olduğunu, moralinin çok bozuk olduğunu söylemişti."²

Rahatsızlığına rağmen kimseyi telaşa düşürmek istememektedir. Ziyaret etmek isteyenlere "gerek yok iyiyim" karşılığını vermektedir.

1987 yılında konulan teşhisten sonra tedavi dönemini çok geçirmiş olduğu anlaşılmıştır. Zira aynı hastalık Bilim Koleji'nde Almanca öğretmenliği yaptığı yıllarda ortaya çıkmıştır. Yıl 1972-73 öğretim yılı. Rahatsızlığı derslerini etkilemekte "düşünüyor gibi yaparak" tahammül etmeye çalışmaktadır. O yıllarda etkisini göstermeye başlayan kanserin on yıldır sancılı halinde zaman zaman çıktığını, teşhis konulamadığını

1. C.Zarifoğlu, Şiirler, s.117.

2. A.Haydar Haksal, Gelişi/Güzel, İst.1987, s.80.

1973 Nisanında Ebubekir Eroğlu'na anlatır.¹

Tüm dostları, tanıyanları tedavisi için ellerinden gelen gayreti gösterirler ama vâde tamam olmak üzere değildir. Kimse böylesi bir durum beklememektedir.

"Son üç güne kadar da bu sürdü. Son üçüncü gün artık umudum kesildi" diyor Ali Haydar Haksal.²

Son günlerinde dağları özler Zarifoğlu. Kentin sunî kucagından kaçmak ister. Bütün bir dünya coğrafyasını kucaklayan Zarifoğlu'na hasta döşegine mahkûm olmak sıkıntı verir. İsmail Killioğlu şöyle nakleder:

"Dağlar, diyor ne güzel şimdi. Yeşil ağaçları, temiz hava ve esen rüzgârlarıyla. Beni bir dağa götürseniz, bir dağı görsem, birkaç gün kalsam. Havasını ciğerlerime çeksem."³

Bir güzel adamın bu talebini yerine getirememiş olmak ayrıca kahreder Killioğlu'nu. Son günlerine dair bir tesbiti yine Killioğlu'ndan aktarıyorum:

"Sakakları tam anlamıyla yüzünün ortasından alna doğru âdeta fırlamış, yanakları bir vadi gibi avurtlarına kaçmış, sakalları biraz uzamış. Siyah, düz ve gümrah saçları dağınık, ama görüntüsünü örselememiş. Kolların ve pazuların erimesi yanında, göğüs kafesi yukarı doğru bir vâdi boynu gibi yükselmiş ve kemikleri gizleyemez olmuş. Tıpkı şiirlerinde özenle vurguladığı Maraş'ın "Ali Kayası" güzelliğinde."⁴

Doktorların gayretleri sonuçsuz kalır. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Hastanesi'nde bir süre kaldıktan sonra "tedavi"ye evde devam edilecektir. Dostları akın akın

1. E.Eroğlu, "Günlük'ten", Mavera, C.Zarifoğlu Özel Sayısı, Eylül 1987, s. 36.

2. A.Haydar Haksal, Gelişi/Güzel, ss. 84-85.

3. İ.Killioğlu, Edebiyat ve Suç, s.94.

4. a.e., s.93.

ziyarettedir. Birçokları için sık sık kullandığı söz "Canım arkadaşlarım, güzel arkadaşlarım!" ifadeleri olacak, ziyaretçiler de "yaşlı gözlerle" şifalar dileyerek ayrılacaklardır.

Zarifoglu hastalığının türünü de bilmektedir. Kanser olduğunu Ali Haydar Haksal'a imâli olarak söyler. Zira Haksal'ın kız bir zamanlar aynı terkiyle ve melum hastalık için "Yakup amcanın " yaptığı ilacı kullanmış, bir çocuğun bu durumuna çok üzülen Zarifoglu şifa niyetiyle içtiği bir bardak sudan sonra "Elif'e içirdiğin ilacın aynısı mı" diyerek onunla aynı "tâlih"i paylaştıklarını ifade etmiştir.¹ Bu tür ilaçlar da fayda vermez.

Nöbeti devretme zamanı gelmiştir. Ev halkı ve tüm dostlar "güzel adam"ı uğurlamak üzeredirler. Son dakikalarını Kasım Arvâsî şöyle naklediyor:

"Son anında bütün ev halkı onun için okudu. O kendisi ellerini ayaklarını düzeltti. Kibleye yöneltmemizi istedi. Ağabeyi Sait Bey'in sorduklarını da cevaplamadı. Parmağıyla susturdu. Kelime-i Tevhid getirdi durmadan, ruhunu çok güzel teslim etti."²

Ölüme hazır olmanın huzuru içinde bir sanat mirası bırakarak vefat ettiğinde takvim 7 Haziran 1987'yi gösteriyordu.

"Evet
Erken indi güz
Gitti o güzel yolcu
Yıllarda izi kaldı"³

-
1. A.Haydar Naksal, Gelişi/Güzel, s.86.
  2. s.e., s.111.
  3. Avni Doğan, "Gitti O Güzel Yolcu", Mavera, C. Zarifoglu Özel Sayısı, Eylül 1987, s.30.

II. ŞAHSİYETİ

Şair ve yazar Cahit Zarifoğlu'nu şahsiyet olarak diğer sanatçılardan farklı kılan tarafı nedir? Ya da Zarifoğlu dediğimizde nasıl bir insanı kastetmiş oluruz? Buraya kadar aile çevresi ve çocukluğundan ölümüne kadar geçen zamanı anlatırken olayları belli bir kronolojik sıraya tabi tutarak fizikî bir değerlendirme yapmış olduk. Şimdi aynı sanatçıyı ruhî özellikleriyle tanıtmak gerekmektedir.

Aslında onun için yazacaklarım çoğu insanda bulunan özellikler. Bu kesin. Zarifoğlu'nu bu özelliklerin tamamını kendinde toplamış olması bakımından ayrıca dikkate değer buluyorum. Her insanda parça parça varolduğuna inandığım bu özelliklerin tamamını "şahsiyeti" adı altında inceleyerek şiirine daha bir vukufiyetle yaklaşmak düşüncesindeyim. Yaklaşmak diyorum zira, onun şiirine girmek ve âdeta terkibini çözecek yorumlara dalmak sihirli câzibesini yok etmek demektir.

Zarifoğlu'nu incelerken, özgün oluşunun ana temelleri olarak gördüğüm şu hususlara değinmek istiyorum: Çalışkanlık, fedakârlık, tevazu, kendine güven, işbiricilik, teşvikçilik, sevgi, dünya insanlarına karşı sorumluluk. Zarifoğlu'nun şiirleriyle bütünlüşen bu sıfatlarla ilgili bilgiler vermek istiyorum.

"Bir günde üç mesai"

Hayatı boyunca sürekli çalışmak zorunda olması, bu temponun onda üstün bir çalışma enerjisi meydana getirmesine neden olmuştur. Günde üç mesai olarak dilimlenen bu günlerin uzun süresi dergide geçmektedir. Öğle tati-

lerinde bile arkadaşlarıyla buluştukları "suyu bol" çorba kaynatarak kendileri için ve ziyaretçiler için hazırladıkları yer olarak Maveria merkezini görürüz. Zaman içinde zaman kullanarak eserler vermek bu yoğun tempo- nun ürünüdür.

Bir şeyin ortalıkta gözükmemesi değerinin yokluğunu düşündürmez. Eser olarak ortaya çıkan çalışmalar, tamamlanmamış hazırlıklar, taslaklar, dergi yöneticiliği olarak kabul edebileceğimiz gayretler, "okuyucularla" köşeleri hızlı tempo- nun sonucudur. "Üretkenliği bütün yaşamına yansımış. Hemen her sorunda bir çözüm yolu arar, çeşitli varsayımlar üzerinde durur, bir çıkış yolu bulur."¹

Yıllık izinler ya da mazeret izinleri genellikle dinlenmek veya acil bir durumu gidermek için alınmaktadır. Bu yol Zarifoğlu için geçerli değildir. Çalışmalarını kitap haline getirmek için yıllık izinlerini kullanır. Son dönemlerinde rahatsızlığı nedeniyle işten ayrıldığında bu durum kitap çalışmalarını tamamlama amacıyla oldu zannedilmiştir. Hastalık günlerinde de ziyaretine gidenlere, özellikle gençlere yol gösterici tavsiyelerde bulunmuş, onları çalışmaya sevk etmiştir.

Zarifoğlu emin bir adamdır. Güvenlidir, sessizdir. Bir çok işin merkezinde olduğu halde çoğu yerde ismi geçmemiştir. Kendine güveni tam olan birinin sağlam ruh yapısı vardır ortada:

"Yaşayışı tam anlamıyla şairce ve sanatkârcadır. Ama bu onun tabii hâlidir; kesinlikle sıratmaz, zorlama ve yapaylık göstermez. İnsanlarla, dış dünyayla ilişkilerinde şairliğini hiç belli etmez. Bu noktada alabildiğine alçak gönüllüdür. Günlük yaşantısında gayet enerjiktir, canlı vıvıldır,

1. A.Haydar Haksal, Gelişi/Güzel, s.99.

coşkuludur. İnanılmaz ölçüde çalışkan ve verimlidir. Bir an boş göremezsiniz onu. Ya yazmaktadır, ya telefon etmektedir, ya birilerine birşeyler anlatmaktadır. Dâimâ büyük ve özgün projeleri vardır. Bu projelerin gerçekleşmesinde bir işçi gibi çalışmaya her an hazırdır."¹

Sanatından ve anlatma gücünden emin olan Zarifoğlu ortalıkta görünmeyi pek sevmez. "Varlığını âdetâ bir bilinmezlik toprağına" gömmüştür."Tohumun yere düşmeden meyve vermeyeceğinin" bilincindedir. Mâvera'da yapılan her işin "lokomotifi, teşvikçisi" olmasına rağmen, ön plânda gözükmek istemezdi.²

Dış görünüşü ve bazı davranışları nedeniyle dağınık gibi anlaşılması ihtimaline karşılık Zarifoğlu hiç de aynı fikirde değildir:

"Bir yerde çok titiz bir insanım, bir bakıma da hiç titiz değilim. Görünüşte bir düzensizlik içindeyim ama yaptığım her şey zihnimde benim de yaşadığım bir disiplin ve düzen içindedir."³

diyen Zarifoğlu dağınık gibi duran masasından istenilen evrakin hemen bulunabileceğini ifade eder. "Bir telaş içinde parçalanmış gibi" olan hayatında, aslında "saati saatine programlanmış" bir insanla karşı karşıya bulunuruz.

Hayatta kaldığı süre içinde sağlam dostluklar kurmuştur Zarifoğlu. Bu dostluklar karşılıklı anlayışa saygı ve sevgiye dayanmaktadır. Kurulan dostluklarda Zarifoğlu'nun sağlam karakterinin önemi büyüktür. İnsana "önce insan" olduğu için belli bir değer veren sanatçı bundan sonra o insanların hep iyi, güzel ve olumlu yan-

1. Ramazan Dikmen, Mavera, C.Zarifoğlu Özel Sayısı, Eylül 1987, s.71.

2. Ersin Gündoğan, Mavera, Eylül 1987, s.95.

3. C.Zarifoğlu, Konuşmalar, s.43.

larını görecektir. Eleştirilerinde bile yapıcı bir edâ sahibi olması "memur, esnaf, sanayici, öğrenci, öğretmen" her meslekten insanın gönlüne girmesine vesîle olmuştur.

"Etrafındaki dost halkası ona sağlam bir sağduyu, güzeli ve doğruyu kolaylıkla kavrama gücü vermişti. Hiçbir zaman ünlü olmak için değil, doğruyu yakalamak için çalıştı."¹

İnsanlarla diyalog kurmak bir hüner işidir. Nice insan vardır ki soğuktur. Konuşması gereken zamanda da sessizdir. Kibre ait olmasa bile bu sessizlik, soğukluk, yalnız adam eder onu. İlim sahibi insanların sessizliği de böyledir. Konuşmayınca, üretmeyince bilgili olmanın anlamı kalmaz. İnsanı tanımak, ona değer vermek bu durumun çıkış yoludur. Zarifoğlu bunu yapar. "Ketumdu, sır vermezdi, şikâyet etmezdi. Herkese aklına göre hitabederdi. Bu yüzden de herkes onu farklı yönleriyle tanırdı."²

Dostlar edinmenin, bunu yıllarca sürdürmenin sırrını da kendi ifadelerinden takibedelim:

"Kansat farklılıklarının üzerinde hiç durmadım. Çok insanla değil, hayır, az ama kavî insanlarla uzun dostluklarımın sırrı burada. Belki ürkekçe, biraz kaçarak ve susarak, gözeterek sürdürülmüş dostluklar."³

İnsanlarla fazla senli-benli olmayı da sevmez. Arada, dâimâ saygıyı hatırlatacak, sevgiyi düşündürecek bir mesafe bulunmasını ister. Bu mesafe insanların işi ileri götürüp, sözün dozunu kaçırıp kırıcı olmalarına

1. Ersin Gürdoğan, Mavera, Eylül 1987, s.92.

2. R.Özdenören, Yedi İklim, Temmuz-Ağustos 1987, s.8.

3. C.Zarifoğlu, Yaşamak, s.189.

da mani haldir. Özdenören şöyle anlatır:

"İtici ve barbar değildi. Bu mesafeli tavrı kibirden de ileri gelmiyordu. Belki sizinle paylaşacağı ortak bir şeyi yoktu. Ama kendine gizlediği bir şeyleri olmalıydı."¹

İnsanların olduğu gibi görünmesi ya da görüldüğü gibi olması esastır. Bir çok insanda bulamadığımız bu özellik tam Zarifoğlu'na göredir. Eğilmek, bükülmek, hele hele yağcılık ve dalkavukluk hiç sevmediği durumlardır. Başkalarının beğenisi ve takdiri o kadar önemli değildir. Özdenören'den takip ediyoruz:

"Kimseye şirin görünmek için davranışlarını değiştirmezdi. Tavır koyardı. Evet'i ve hayır'ı her zaman aynı rahatlıkla söyleyebilirdi, bunların sonuçlarına da katlanırdı. Hayır diyeceği yerde evet dediğinde kendisine kolaylıklar sağlanabileceğini bilmesine rağmen doğru bulmadığı şeye hiç bir zaman evet demez, hayır demenin zorluklarıyla baş başa kalmayı tercih ederdi."²

İnsanların tavırlarında gördüğü terslikler karşısında susmaz, hatta öfkelenir. Bir kişinin kendisinden beklenmeyecek davranışlarda bulunmasını, insana yakışmayacak çıkışlar yapmasını uygun bulmaz. Ali Haydar Haksal'ın naklettiğine göre Akabe Yayınevi'nin İstanbul'da açılacak bürosu için malsahibi ile -onun alaycı ve küçümseyici tavrı yüzünden- tartışmışlardır:

"Bir ara büroya gitmiştik. Büronun sahibi ile kavga tutuştu. Öylesine öfkelenmişti ki şaşırımdım. Adamın bizi sıradan insanlar görmesine dayanamamıştı. Küçümseyici ve alaycı davranışlarını içine sığdıramadı. Adam da şaşırıldı."³

1. R. Özdenören, Kuşbakışı (Yayınlanmamış)

2. R. Özdenören, Yedi İklim, Temmuz-Ağustos 1987, s.8.

3. A. Haydar Haksal, Gelişi/Güzel, s.104.

Gerektiğinde öfkesini dışa vuran Zarifoğlu, kendisiyle ilgili konularda bile insanların yanında olmayı tercih etmiştir. Kendi derdini, sırrını kendinden gizleyerek diğerlerini sıkıntıya sokmak istememiştir. Hastalığına üzülen ziyaretçilere moral vermek yine ona kalmıştır.

"Hiç kimseye hastalığı ile ilgili tek şey söylemedi. Hep karşısındakileri bilerek umutlandırıyordu. "İyileşirim, gene size şiirler yazarım" dedi. Kâsım Arvasi Hocanın evinde yakınlarının birine "dün ne zaman diye sormuştu", "Hayırlısı yakında demişti", "İyileşir gelirim demişti."¹

Dertleriyle sırlarını bir tutmuştur. Yukarıda da değindiğimiz gibi sırlarıyla iç içe çoğu zaman. Onları başkalarının duymasını istemez. Küçük yaşlardaki bir anısını Rasim Özdenören şöyle naklediyor:

"Daha ilkokul 5.sınıftayken yani onbir-oniki yaşlarındayken, Ankara'da mahallelerinden yine kendisi gibi 5.sınıfa giden bir kıza âşık olmuştu. Onun bu halini bilen Sait, durumu arkadaşlarına anlatınca ona son kerte kızmış, bağırıp çağırmış, küsmüştü."²

Zarifoğlu insanların bencilliğini kabul etmez. Başkalarının sırtından geçinmeyi düşünen bir nevi asalaklara hiç değer vermez. Bu tipleri de çok kısa zamanda tanıma becerisine sahiptir. Ali Haydar'a şöyle anlatır:

-
1. A.Haydar Haksal, Gelişi/Güzel, s.87.
  2. R.Özdenören, Kuşbakışı.

"Fransa'ya geçmiştim. Oto stop yaparak gidiyoruz. Aynı araçtakilerle bir mola verdik. Lokantada yedikten sonra yemek paralarını ben verdim. Yolumuza devam ettik, konakladığımızda yemeklerimizi yedik, onların yemek paralarını vermesini bekliyorum, vermediler. Ses çıkarmadım, durduğumuz bir başka yerde yemeğimizi yedikten sonra yalnızca kendi yemeğimin parasını verdim. Onlardan bir önceki yemeğin bedelini geri aldım."¹

Zarifioğlu hırs ve iddia sahibi değildir. Dünyaya ait bir kaygısı yoktur. İhtiyacına yetecek kadar bir geliri kâfi görmekte; sanatçı ruhu ilerisini istememektedir. Yaptığı işteki titizliği, gereğini yerine getirme kuru bir hırstan, iddiadan uzak, somut uygulamalardır. İsmail Killioğlu onun bu yönünü şöyle tesbit etmiştir:

"Cahit Zarifioğlu sanıldığığının aksine memuriyete bakışı nasıl ciddî idiyse göreviyle ilgili en küçük ayrıntıyı da aynı şekilde gözardı etmemeye özenliydi. Fakat o alanda bir iddia, bir istek, bir hedef sahibi olmamaya da çalıştı. Bence bu yönü onun ruh dünyasının mahremiyetini işaret etme yanında sanatçı kişiliğinin de doğal bir gereği idi."²

Nitekim çalıştığı işyerlerinde o hep gerekeni yapmış, işini tamamlamış, bulunduğu makamın sorumluluğunu yerine getirdikten sonra diğer bürokratik görüntülere girmemiştir. Bu tür beklentileri de "müdürüm beni statümlle ilgili yere çekmeye çalışıyor" diyerek garip bulmuştur.

İnsanlar içinde böbürlenmek, amirlik "taslamak", onları incitmek Zarifioğlu'na göre değildir. Sahip ol-

1. A. Haydar Haksal, Gelişi/Güzel, s.105.

2. İsmail Killioğlu, Edebiyat ve Suç, s.85.

duğu özellikleri üstünlük payesi olarak görmez. Bir çok kişi bu özelliklerini bilmez. Bunda tevazu sahibi olmasının önemi büyüktür.

"Cahit Zarifoğlu güçlü ve yeraltı ırmağı gibi akan bir şiir damarına sahipti. Ancak bu gücünü sergilemeye hiç heves etmedi. Gösterişten, ateşten kaçır gibi kaçardı. Kimseyi kırmadı. Kimseye kırılmazdı. Kesinlikle kimseyi çekiştirmez, olumlu şeyler söyler etrafındakileri sürekli yüreklendirirdi. Dervişçe bir hayat içinde yapabileceği herşeyi yaptı. Allah'a yakın olma dışında bir hesabı yoktu. Bu yüzden, kim hangi dergi ve gruptan gelirse gelsin yazı ve şiir isterse, hiç düşünmeden verirdi."¹

Gün geçtikçe Zarifoğlu'nu daha olgunlaşmış durumda görmek mümkün. Taşıdığı güzel hasletleri geliştirdiğine şahit oluruz. Bir sohbetle kendisine yöneltilen "Bütün bu yazdıklarınızı kitaplarınıza isminizi koymadan yayınlar mıydınız?" sorusuna verdiği cevabı Mehmet Arslan şöyle nakleder:

"Gülümseyerek "ismimi koymadan bir tane bile yazmazdım" sözünü birkaç kere espiriyle tekrarlardı. Fakat başka bir zaman aynı hususta konuşuyorduk. Eski şairlerin divanlarında, her şiirin son beytinde isimlerinin geçtiğinden konu açtım. Geçmiş şairlerin şiirlerinde son beyte imzalarını atmalarını kişiliklerini ortaya koyan bir tutum olarak yorumladık. Takva açısından bunu onaylamadı. "Menziller"de, Menziller şiirimde aralıklı son beyt arasındaki çizgi, Zarifoğlu'nun "Z"sini oluşturuyor, keşke yapmasaydım" dedi."²

1. Ersin Gündoğan, Mavera, Eylül 1987, s.94.
2. Mehmet Arslan, Mavera, Eylül 1987, s.79.

Sanatçımız kendini bilir. Değerini, sanatının ağırlığını takdir eder. Tevazu içinde bulunduğu durumu inkâr ettirecek noktaya inmez. Çoğu zaman gurur duyar eserlerinden. Ancak burada bir incelik sunar bize. Böylesi durumlarda çift kişilikli bir insanla karşılaşırız. Yunus Emre'nin sözü gibi "Bir ben vardır bende benden içeru." Kendisiyle yapılan bir konuşmada şöyleder:

"Beni beğenen olursa -şiirimi tabii- hiç üzerime alınmam. Tevazu mu? Kat'iyyen. Gurur bile duyarım; ama âdeta kendim için değil,.. o içim adına duyarım. O şiiri yazan "ben" için. Onun namına. O benim içimde başka biri buna eminim. Utanmamın nedeni ise o "ben" in yerine beni, yani âdeta başkasının bir iyi işinden dolayı ya yanlışlıkla beni kutluyorlar da ben yanlışlığı açıklayamıyorum gibi, hani o her insanın hayatında birkaç kez düştüğü sıkıntıyı duyuyorum. Bu duygunun temeli ise başka bir terbiyeden ileri geliyor. Evet... bizim terbiyemiz alışlagelenden farklıdır. Bizde dünyasal alandan inanılmaz bir feragat vardır. Birlikte aynı mihverde olduğumuz diğerlerinin adına konuşmadan söyliyeyim. Bende sanatımla ilgili dünyasal endişeler yoktur."¹

Zarifoglu'nda tesbit edebildiğimiz manevi yöne gelince hemen şunu belirtmek gerekir: Kimsenin manevi yönünün derecesini tayin etmek gibi bir niyetimiz yoktur. Ancak ruhla alâkalı bir yön olması bakımından şiir ve maneviyat arasında kesin bir bağ olduğu kanaatindeyiz. Şiir ruhtan destek alır, ruhun gıdası ise manevî hazlardır. Zarifoglu'nun bu yönünü yakınlarından ve zahirdeki tesbitlerden kısaca sunmak istiyoruz. Hassas

1. C. Zarifoglu, Konuşmalar, s.26.

kabul ettiğimiz bir sahadan hiç değinmeden geçmek olamayacağı gibi, ince ayrıntılarıyla sunmanın da zedeleyici olacağını düşünüyoruz.

Arvasilere damat adayı olması ondaki son durumun temeli olur. O "hava"ya kısa zamanda intibak eder. Kayınpederi Kâsım Arvasi Hocaefendi şöyle anlatıyor:

"Siz onun yakın arkadaşları idiniz ama onu tam tanımadınız. O kimsenin gıybetinde bulunmaz, boş laf etmezdi. Çok zekiydi. Benden Arapça dersleri alırdı. Hiç bir gece teheccüt namazlarını kaçırmazdı. Geceleri kalkar beni de kaldırırdı."¹

Zarifoglu ibadetlerinde titizdir. Hüküm ne ise onu yerine getirmek ister. "Vaktinde kılınan namaz"ın değerini bilen biri olarak bu kurala uyar. Tüm hayatına yön veren sistemi en ince ayrıntısına kadar hayatına hakim kılma niyetinde ve eylemindedir. Dostları bu yönünü de takdirle yâdederler:

"Namaz kılmayı tekellüflü bir iş olarak gerçekleştirmezdi. Namaz vaktinin gecikmekte olduğuna dair uyarılar geldiğinde bakardık ki Cahit namazını çoktan kılmuş. Dinin hükümlerine uyma konusunda hassasiyet ve asabiyet gösterirdi. Şüpheli şeylerden kaçınır, bu hususlarda bilenlere danışırdı. Vedâlaştığı kimselerden duâ talep ederdi."²

Zarifoglu'nun "bağlanma" titizliği, teslimiyeti özellikle namaza ilgisi son ânına kadar devam eder. Gücünün iyice azaldığı zamanlarda o yine namaza devam etmektedir. Oturarak, yatarak, bedenini Allah için hareket edebilen bir bölümüyle bu sadakat devam edecektir. Acılarıyla dolu günlerindeki bağlılığını Ersin Gündoğan

1. A.Haydar Haksal, Gelişi/Güzel, s.111.

2. R.Özdenören, Yedi İklim, Temmuz-Ağustos 1987,s.8.

şöyle naklediyor:

"Bütün bu olumsuzluklar içinde Cahit Zarifoğlu, yatağının üstünde oturarak namazını kılmaya çalışıyor. Yukarıdan ikinci kata indirdiğimiz ilaçlar arasında seccâde ayrı bir yer tutuyor. Her yanına gelenden kendisine duâ edilmesini istiyor ve doğumdan bu yana sayılı olan yılların son günleri dua ve namaz ile doluyor."¹

Zarifoğlu'nun "Hak'tan gelene razı" tavrı hastalığı esnasında ziyaretçileri imrendirmiştir. Acılar bazı insanlarda isyan sebebi olur. Hayatının son anlarını çaresizliğin verdiği isyan ile doldurur. Bunalımlar, sıkıntılar, manevî boşluklar "moral tedaviyi" de engeller. Zarifoğlu bu durumlardan uzaktır. Acıları arttıkça;

"Yâ Resulallah seni çok seviyorum. Yâ Resûlullah Seni çok seviyorum, dedi, başını duvara döndü, sakinleşti. Yâ Fettah yâ Rezzak dedi durmadan."²

A.Haydar Haksal'ın bu tesbitinden sonra, İsmail Killioğlu'nun bir nakli de şöyledir:

"Dayanamıyorum, dayanamıyorum. Ya bir an önce al, ya şifa ver bana. Ve beni isyandan koru. Merhamet, merhamet."³

Bu yalvarışlarla itaatini dile getiren Zarifoğlu'nun dostlarından talebi "okuyun bana, dua edin" sözlerinde toplanıyor.

Zarifoğlu'ndaki bu özellik onda dış dünyaya bakışı olumlu görüntülerle doldurur. Her yerde bir güzellik bulur. İnsanlar "güzel"dir. Hayat "güzel"dir. Çocuklar..

1. Ersin Gündoğan, Mavera, Eylül 1987, s.90.

2. A.H.Haksal, Gelişi/Güzel, s.92.

3. İsmail Killioğlu, Edebiyat ve Suç, s.94.

Hayatın en "bülbül" dönemindeki bu "can"ları daha bir yakın bulur kendine. Çocuklarla diyalogu müthiş başarılıdır. Bu yüzden çocuk edebiyatı sahasında yeni bir ses yeni bir yol ortaya koymuştur.

Ailedeki problemlerli ortam babadan beklenen sevgi dolu karşılığın yeterli olmaması "çocuk ve baba" konusunda yeni fikirler ortaya çıkarır. Zarifoğlu bu arızalar olmasın ister. Vaktiyle yaşadığı yalnızlığın kendi çevresinde, özellikle çocukları ile arasında olmamasına gayret gösterir. Çocukluğunda bulamadığı ilgiyi fazlasıyla gösterir çocuklarına. Bu ilgi bir edebiyat olur. Gerek kendi çocuklarına ve çevresindeki çocuklara karşı ilgisi onun bir başka özelliği olarak karşımıza çıkar. Bu ilgi bir çok kişiyi şaşkırtır. Küçük çocukların bile onun kucağında teselli oluşunu nakleder arkadaşları.

Zarifoğlu'nu tanıtırken şimdi asıl değinilmesi gereken konuya sıra geldi sanıyoruz: İşbitiriciliği... İş yapmak, işe başlamak ve gereği gibi sonuç almak.. Bunlar sürekli karşılaştığımız durumlar. Çoğu zaman kararsızlıkla geçen dakikalardan sonra vazgeçilmiş iş plânları da vardır. Zarifoğlu'nu bu konuda ayrı bir yetenek olarak görürüz. Onun önünde bir iş varsa hemen halledilir. Maveria dergisinin yönetim merkezinden Türkiye'nin dört bir bucağına ve yine aynı yerden kıtalar arasındaki mesafeyi toplaması hayran olunacak bir yanındır. Erdem Bayazıt şöyle anlatıyor:

"Ben kırk düşünür bir yaparım. Cahit yapılacak olanı hemen yapardı."¹

Maveria dergisinin kuruluşunda, Akabe yayınevini kuruluşunda hep lokomotif görevi yapmış, zor gibi gö-

1. Erdem Bayazıt, 25.05.1992, Marmara Univ. İlahiyat Fak., C.Zarifoğlu'nu Anma Günü.

rülen işlerin kolayca halledilmesinde en büyük pay sahibi olmuştur. Bazılarının göremediği imkanları görür gibi, rahat, emin ve atak olmayı sürdürmüştür. Sermaye isteyen işler karşısında "Ellerinde para demetlerini bize uzatmış olan kişileri göremiyorsunuz" diyerek cesur bir müteşebbis olduğunu ispat etmiştir. Maver'a'nın yönetim merkezi onun teşvikiyle âdeta bir okul olmuş, küçük mekânda sohbetler, açık oturumlar, yazı siparişleri yapılmış, o yer Türkiye'ye gelenlerin, Ankara'ya gelenlerin uğramadan edemedikleri bir yuva olmuştur. Bu ziyaretçilerin, oradaki faaliyetlerin merkezinde yine Zarifoğlu vardır. Yurt dışına gidecekleri uğurlarken, yazmaya teşvik etmek için kalem defter hediye etmesi Zarifoğlu'nun sanatseverliğinin bir nümûnesi olarak hatırlanacaktır. O kişilere:

"Caddelerde gördüklerini, evleri, çarşıları, üniversiteleri ve insanları anlat, senin için önemli olmayan olaylar, kişiler ve davranışlar, Maver'a okuyucuları için ilginç ve önemli olabilir."

demektedir.¹ Ersin Gündoğan Karalama Defteri başlıklı yazılara bu teşvikle başladığını ifade eder.

Zarifoğlu'nun Maver'a yazı ailesinden çoğunun yurt içi ve yurt dışı konferans ve gezi programlarını hazırladığı ifade edilmektedir. Değişik yörelerden aldığı randevulara konuşmacılar göndermektedir. Akif İnan 1977-1980 yılları arasında yaptığı ikiyüze yakın konuşmanın -konferansın organizasyonunu Zarifoğlu'nun yaptığını söyler. Yolcu ederken şurada şu şu konularda konuşma yapılacak gibi ayrıntıları da belirtmektedir.

Maver'a dergisinin zaman zaman "ağırlıklı" sayıları olmaktadır. Ağırlıklı sayılar hazırlanırken konu tesbi-

1. Ersin Gündoğan, Maver'a, Eylül 1987, s.93.

tinde Zarifoğlu katkısı oldukça fazladır. Bu tür sayılarda konu tesbiti yanında kimin hangi konuda ne tür yazı hazırlayacağını da taksim etmektedir.

Mehmet Kahraman'ın da hatırası Zarifoğlu'nun pratik zekasıyla ilgili. Maver'a'da özel sayıların hazırlandığı zamana ait:

"Mavera dergisinde çeşitli ülkelerdeki müslümanların durumlarıyla ilgili özel sayıların yayınlandığı dönemlerdeydi. Bir uzakdoğu ülkesinin adını mırıldandı. Orada da müslümanlar vardır dedi. Önümüzdeki sayıyı onlara ayıralım dedi. Hemen bir plân yaptı oracıkta. Bir arkadaşına, bu adamların büyükelçiliklerine gidelim ve diyelim ki: Sizin ülkenizde sizinle uğraşan, başınızı belaya sokan ayrılıkçılar var mı ve siz bu hainlerle ilgili ne tür çalışmalar yapıyorsunuz? Alacağımız dokümanları, onların hain dedikleri için tersinden yorumlayarak dosyamız hazır olur dedi. Ve o dosya hazırlanmış dergide yayınlanmıştı."¹

Onun fikir üretmede ve iş başarmadaki maharetine ait bir olayı da nakletmek istiyoruz. Bu icraat çok kişi tarafından düşünülen, tasarlanan, hayal edilen bir durumdur. Onun Afganistan şairine çıkan adıyla ilgili bir çalışma bu: Afganistan seyahati...

Mavera'nın kendini zor kurtardığı dönemlerde Afganistan'da da kıyam vardır. Rus istilâsına karşı Afganlı mücahitler dağları mekân tutmuşlardır. Cihadın yankıları yeryüzüne yayılmakta, taraftarları mutlu kılmaktadır. Ama Afganistan'ı görmek ve yaşamak daha başkadır. Zarifoğlu bunu başarır. Kendisi gidemez ama, Maver'a kadrosundan bir ekibin "Ajans 1400" adına reklâm film-

1. Mehmet Kahraman, Yedi İklim, Temmuz-Ağustos 1987, s.35.

leri çekmek için yola çıkmasını sağlar. Bir otomobil firmasına yapılacak iş için ekibe iki de taksi tahsis edilir. Erdem Bayazıt'ın İpek Yolundan Afganistan'a adlı yazı dizisi ve Afganistan Belgeseli bu yolculuk esnasında hazırlanır. Erdem Bayazıt yıllar sonra bu organizasyonun nasıl gerçekleştirildiğine hâlâ akıl erdiremez. Cahit Zarifoğlu'nun bu kabiliyetini bir kere daha takdir eder.¹

Zarifoğlu'nun ilginç bir kişiliği vardır. Bu özelliği arkadaşlarının kendisi hakkında tesbit yapmasını zorlaştırmaktadır. Bir konuda çoğu insanın tavrının ne olacağı kestirilirken, onun için bu husus pek isabetli olmamaktadır: "Bir Necip Fazil veya Peyami Safa veya Nazım Hikmet veya ne bileyim bir Fethi Gemuhluoğlu hakkında arkadaşlarına sorulsa herkesin hiç olmazsa 5-10 cümlelik anlatacak birşeyleri bulunurdu. Cahit hakkında bu kolay olmuyor, çünkü indirgenmesi ve formüle edilmesi kolay değil, belki de imkânsız."²

Zarifoğlu'nun kararlı tavrı değinilmesi gereken bir yanındır. Müstakil hareket etmek ve karar vermek iş başarmak için önemlidir. Onun iş başarmadaki farklı yanının özünde bu hasleti vardır. Bu durum yaptıklarının gerçekleştirdiklerinin sırrını verir bize.

"Doğru bulduğu yolda yürümek için kendi kararının isabetine inanıyordu ise sürüden ayrılmaktan perva etmezdi. Bu bence onun kişiliğinin en güçlü yanlarından biriydi. Kendi kararının doğruluğuna başkalarını iknâ etmeye çalışmaktansa doğru bulduğu yolda tek başına yürümeyi tercih ederdi."³

Karar verme, kararlı olma üzerinde biraz durmak

1. Erdem Bayazıt, 25.5.1992, M.Ü.İlahiyat Fak. C. Zarifoğlu'nu Anma Günü.

2. R. Özdenören, Kuşbakışı.

3. R. Özdenören, Yedi İklim, Temmuz-Ağus. 1987, s.7.

gerekecek. Kararlar her zaman doğru ve isabetli olmaz. O zaman ne yapılacak? Kuru bir inatla ısrar mı edilecek? Sonucu ne olursa olsun körü körüne uygulanacak mı? Bu meselede Zarifoğlu ne yapıyor, neyi tercih ediyor? Yine Özdenören'in tesbiti:

"Hakikaten prensip sahibi bir insandı. Bu prensiplerinin ne olduğunu bilemem, fakat karar verdiği şeyden dönmezdi. Ama dönmesi gerektiğini hissedince o karardan da vazgeçmekten de tereddüt etmezdi."¹

İnsanlar arasındaki münasebetlerde karşılıklı söz vermeler daima olur. Sözde durmak bir seviyeyi işaret eder. Zarifoğlu sözünde sadıktır. Başkalarının da aynı anlayışta olmasını ister. Sezai Karakoç'la bir buluşmalarını nakleden Özdenören, buluşmaya geç gelen Karakoç'un Zarifoğlu tarafından sitemle karşılandığını ifade eder:

"Sezai Ağabey masaya gelince ilk sözleri "özür dilerim" oldu. Ben daha "estağfirullah" falan demeye kalmadan Cahit pat diye "Ben affetmiyorum" dedi. Her iki taraf nezdinde de olanların sebebi benmişim gibi kendimi müşkül bir durumda hissettim. Sezai Ağabey tekrar özür diledi, ama Cahit "ben affetmiyorum" deyip duruyordu."²

Zarifoğlu'nun "söküklerini, düğmelerini dikecek kadar kendi işini yaptığını, bir beceri olarak "ancak bir terzinin elinden çıkabilecek türdeki" işlere bile cesaretle teşebbüs ettiği nakledilmektedir."³

Onun "nev-i şahsına münhasır" ifadesiyle tesbit edebildiğimiz bir diğer özelliği tabii oluşudur. Bu

1. R.Özdenören, Yedi İklim, Tem.-Ağus. 1987, s.7.
2. R.Özdenören, Kuşbakışı.
3. a.e.

konuda hiç bir zaman yapmacığa kaçmaz. Açık, net ve "olduğu gibi"dir. Bu özelliği yazılarında da sade bir üslûp tutmasına vesile olmuş, rahat ifadelerle en güzel cümleler kurmayı başarmıştır. Necip Fazıl'la geçen iki olay onu daha iyi tanımamızı kolaylaştıracaktır. Ziyaretçilerin "üstad"ın etrafında oturup dikkatle dinledikleri sırada Zarifoğlu başka araştırmalar peşindedir. Özdenören şöyle anlatır:

"Üstad daha üç-beş cümle konuşmamıştı ki Cahit sözünü keserek "Efendim kitaplarınıza bakabilir miyim" diye sordu. Üstad da "Bak ama fazla bir şey bulamazsın orada" dedi. Gerçekten de salonun bir köşesindeki raflarda dizilmiş pek az sayıda kitap görünüyordu. Cahit kalkıp o rafın bulunduğu yere gitti. Cahit orada bazı plâkları da görmüş olacak ki bir süre sonra "Efendim plâklarınıza da bakabilir miyim" diye sordu. Üstad oralı olmadan "bak" dedi. Üstadın sohbeti devam ediyordu. Cahit üstadın sözünü bir kere daha kesti. Elinde büyük boy bir plâk üstada: "Efendim hangi müzisyenleri seviyorsunuz?" diye sordu. Üstad sözünü kesti, Cahit'e başını çevirdi ve tek kelimeyle "Betoven" dedikten sonra biraz şaşkın, biraz öfkeli, biraz hoşgörülü bir tohla "Yahu" dedi, "burada muhteşem bir konser icra ediliyor sen orada notalarla meşgulsün", ve hemen Cahit'e hitaben ekledi "Artist".¹

Necip Fazıl'ın bu tesbiti onun farklılığını anlatıyor. Üstadın "artist" kelimesini özellikle kullandığı düşünülürse Zarifoğlu'nun "özel" kişiliği daha iyi anlaşılacaktır. Ondaki tabii oluş bir çok konuda kendini gösterir. Yine şâirene edâ üstadla geçen başka bir hatıra ile düşünülecektir. Necip Fazıl'ı havaalanında

1. R. Özdenören, Kuşbakışı.

karşılıyanlar arasında Zarifoğlu da vardır. Üstad torununa oyuncak alacaktır. Sonrasını Özdenören anlatıyor:

"Oradaki tezgahlara bazı oyuncaklar gösterdi, çıkarttı, onları inceliyordu. Cahit o anda üstada "Efendim torununun başka oyuncakları da vardır herhalde, oyuncakları çok mu?" gibisinden bir soru sordu. Üstad da torununun bir oda dolusu oyuncak olduğunu fakat bunu oyuncak olmadığı için değil, ona bir hediye götürmek maksadıyla almak istediğini söyledi. Cahit: "Bir oda dolusu oyuncak" sözlerini duyunca, üstada saf saf "Efendim bu kadar oyuncakla niye bir oyuncakçı dükkanı açmıyorsunuz?" dedi. Üstad zaman zaman kullandığı bir deyimle Cahit'e bu teklifi karşısında âdeta kamaştı. Bir an durdu ve Cahit'e: "Sen deli misin, nesin?" deyiverdi."¹

Bir başkasının ne diyeceğini düşünmeden içinden geldiği gibi konuşmak, tabii olmak ve sözü saklamamak. "Şunu söylesem ne derler" gibi evham ile gelen suskunluk, konuşmayı da yazmayı da engellemektedir. Zarifoğlu tabii ve rahat olmuştur. Şahsiyetinin ana çizgileri eserlerine girmiştir. Yayınlanmış kitaplarından arkadaşları ile konuşmalarından, dostlarından, dostlarının hatıralarından onun fikir dünyası ile ilgili bilgileri elde etmek mümkün olacaktır.

---

1. R. Özdenören, Kuşbakışı.

II. BÖLÜM

CAHİT ZARİFOĞLU'NUN FİKİR DÜNYASI

I. SANAT VE EDEBİYAT

Cahit Zarifoğlu sanatçı olarak yaptığı işle ilgili pek az konuşmuş, az fikir yürütmüş birisidir. Şiir hakkında çağrıldığı toplantıya arkadaşlarının teşviki ile katılmış, sanat ve edebiyatın teorigini pek sevmemiştir. Eserlerinde bu konulara değinmiş, ancak söz yerine icraatı tercih etmiştir.

a) Sanat-Sanatçı-Sanat Eseri

Zarifoğlu'na göre sanat;

"İnsanın sesidir. Bu sesin ebediliğe perçinlenmesidir. Sanatçı ise bu işin ustası. O kendi sesini duyurmuş olmuyor, bütün insanlığa özellikle kendi toplumuna da sözcülük etmiş oluyor."¹

Sanatçıdan kasıt büyük sanatçıdır. Onun bulunduğu zaman ve ortamda "sahtelikler" olmaz. Ölümsüz seslerin ve ışıkların, renklerin ve ahenklerin silinmez çizgileri çekilir yüreklere. Çünkü yürekte konuşur ve yüreğin sözünü eder.²

Sanat, kuru duyguların ifadesi değil elbet. Ona yön

1. C. Zarifoğlu, Yaşamak, s.179.

2. a.e., s.199.

veren, onu tamamlayan bir öge daha var. Birlikte zirvelerde yer alabilirler. Zarifoğlu bu durumu şöyle ifade eder:

"Evet sanat ve şeriat noktasına geldik. Açık iki kapı. San'at bu iki kapıdan aynı anda geçebiliyorsa san'attır bizim için. Başka türlü de san'attır belki ama onların san'atıdır o. Bizce mâkul olamaz. Onlar guddelerin marifetlerini çok san'atkârane anlatabilirler meselâ. Demek ki şeriate uygun san'at ve şeriate uygun eleştiridir aslolan. Henüz hiç bir detayı üzerinde bilinçle durmadığım fevkâlâde güzel ve güven dolu bir yargı bu."¹

İnsanın çift kişilikli olamayacağı tabiidir. Yine insanın bir hayatı vardır. Hayat ve düşünce birlikte olurlar. Zarifoğlu kalemiyle başka, hayatıyla başka olanları kınar:

"Söyleyin iki hayatımız mı olacak. Biriyle inancınızı/ fiilen/ yaşarken ötekiyle san'at mı yapacaksınız? Ne saçma! Olamaz bu! Ama oluyor bile. Yazık ki böyle iki canlılar var. Ve acısı bunu farketmemişler dolu."²

Sanat bahsinden sonra hemen sanatçı bahsi. İşin bu tarafını anlatmayı daha çok sever Zarifoğlu. Şiirde şâire, romanda romancıya, sanatta sanatçıya daha geniş yer verir. Bunda onun teoriden ziyade pratiğe yönelik olduğunu hatırlatmakta fayda var.

Sanatçı ne yapmalı? Görevi nedir? Zarifoğlu'na göre sanatçı;

1. C.Zarifoğlu, Yaşamak, s.112.

2. a.e., ss. 163-164.

"İnsanları sıcak yataklarından defalarca kaldırmalı yine de yılmamalı." Görüşlerini şöyle sürdürür Zarifoğlu: "Yıpranmış abanoz ağacı gibi ağır kelimeleri balyoz gibi cümlelerle insanların gafletleri ve uykuları üzerine çatarak onların sokranmalarına aldırmadan devam etmeli."¹

Sanatçı ortalığı karıştıran değil, "değerler ahenği" kuran kimsedir. Bütün olumsuzlukların içinde güzel bir şeyler bulma maharetine sahip olmalıdır. Toplumdaki buhran sanat eserinde hissedilecektir:

"Ama büyük san'atçı bu buhranın içinde bile umut ve pırıltı bulabilir, bu çizgiyi bütün eserine hakim kılabilir. San'atçı değerler anarşisi yaratan değil, bir değerler âhenği kuran kimsedir. Çünkü onun eseri dâima huzur verici bir şeyler de taşır. En umutsuz anlarda bile şâirin sesinde umuttan, ölümsüzlükten gelen bir ses yankır."²

Zarifoğlu yazar olarak kendi yaptıklarını da değerlendirir. Niçin yazdığını sorgular. Yazmaktaki amacın "bildikleriyle bir şeyleri eşleştirmek" olup olmadığını düşünür:

"Yazarlık hayattan eksiklerimizi, ihtiyaçlarımızı mı kapamaya çalışıyoruz. Yoksa bir çok san'at kuramcısının üzerinde durduğunu sandığım daha karmaşık bir şey mi bu? Olayların, sözlerin yaşamaktaki imkânların bir yansımaya mı razı oluyor san'atkâr. Bildiklerimizle eşlemeye çalışıyoruz bir şeyleri."³

Zarifoğlu sanatçının "içine dönmesi"ni uygun görmez. Sanat yapıyorum diye bu yolu tutanları "bilmediği

1. C.Zarifoğlu, Bir Değirmendir Bu Dünya, s.141.

2. C.Zarifoğlu, Yaşamak, s.200.

3. a.e., ss. 110-111.

araçlarla" yine bilmediği istikâmetlere giden kişilere benzetir ve şöyle der:

"Çabucak daha ilk adımlarda kaybolacağınız tanımadığınız bir yerde ne işiniz var. O halde içini-ze dönmeyin. San'at yapıyorum adına içinizin kendi halinde düzenli kılcal akıntılarına, kendi özel ışığında yolları, çıkışları belli kentine, bilmediğiniz araçlarla girince perişan olacaksınız. Peki diyeceksiniz, üstün şeyler ruhun yücelikleri, adâlet ve merhamet olguları, sevgi, inanç bunlar nerede? Onları öğerken, öğütlerken ve biz benimserken onları bulacağımız yer neresi?"¹

Sanatçı ve toplum uyumu üzerinde de durur Zarifoğlu. Toplumun gözü, kulağı, ruhu olmayan sanatçının kalıcı eserler vermesi mümkün değildir. Günübirlik, temelsiz indî duygularla meydana getirilen eserin topluma mal edilmesi zordur. Zarifoğlu, toplumla sanatçı arasında çok iyi "kontakt" kurulması gerektiği kanaatinde-dir:

"Sanatçı kendi insanıyla yani kendi toplumunun insanıyla bu çeşit bir kontakt kurabilmelidir. Çünkü ancak bu ilişkiyi kurduğu zaman beşerî olanı da yansıtacaktır. Bütün dünya edebiyatında olduğu gibi bizim edebiyatımızda da bu böyle olmuştur. Ve böyle de sürüp gidecektir."²

Sanatçılarla ilgili görüşlerinde "hasbî" oluşu da dile getirir Zarifoğlu. Sanatçıda bulunmasını istediği özellikleri şöyle sıralar:

"Sanatçı her şeyden önce hasbî bir insandır. Eserine karşılık beklemez. Hak bildiğini yazar ve

1. C.Zarifoğlu, Yaşamak, s.161.

2. a.e., s.199.

çoğu zaman yalnız yaşar. Bunu yaparken daima toplumun kutsal değerlerine saygı besler. Bu değerlere küfretmez. Sanatçı bir kez küfretmeye görsün o an insana ve hayata saygısını da yitirir. Onu hor ve aşağılık bir yaratık olarak görmeye başlar. Sanatçı sırf kendine övgü, kişisel duygu ve kompleksleri yüzünden toplumun yerleşmiş, oturmuş değerlerine sırt çeviremez, çevirmemeli."¹

Öyleyse sanatçı başıboş olduğunu düşünmemeli. Toplumla arasında karşılıklı sorumluluklar olduğunu da düşünmeli.

Sanatçının toplumdaki uzak olmasını da yadırgayan Zarifoğlu, bu tür sanatçıların özellikle Cumhuriyetten sonra türediğini söyler. Sanatın "gelenekle bağı" koparmaya çalışan sanatçıların malzemesiz imalat yapmak gibi garip bir duruma düştüklerini söyleyebiliriz. Zarifoğlu karşılıklı sorumlulukları şöyle dile getirir:

"Bilhassa Cumhuriyetten bu yanayazık ki, ülkemizdeki sanat adına kalemini bu yolda oynatanların sayısı az olmamıştır. Fikir öfkesine saygı duyarız. Ama öfke fikre bağlılığını yitirdi mi ondan daha tiksinti veren başka şey daha yoktur. Bizde öfke amaçsız ve başıboş olduğundan, ya da pek hesaplı amaçlar peşinde koştuğundan hemen küfre dönüşüvermiş, en azından kutsal değerleri hafife almaya başlamıştır. Bu yüzden sanat gerçek amacını yitirmiş, insanın temel doğrularından git gide uzaklaşmıştır. Yine belki bu sebepten, belki başka sebeplerden dolayı gelenekle ilgisini koparmıştır. Oysa sanat eseri, şiir bir anlamda geleneğe mecburdur. Aralarında sıkı bir alışveriş vardır."²

1. C.Zarifoğlu, Yaşamak, s.201.
2. a.y.

Zarifoglu bazı sanatkarların eline fırsat geçtiği anda bir "kültür terörü" uyguladıklarını, ama sayılarının ve etkilerinin az olmasının sevindirici olduğunu ifade eder. Materyalist sanatkar ve aydın adı altında şunları söyler Zarifoglu:

"Materyalist sanatkar ve aydın, istismar, propaganda ve hâkim olduğu alanda başkalarını ezme ilkeleriyle bir kültür terörü uyguluyor. Özellikle Cumhuriyetten bu yana gücünü hükümetlerden alıyor. Ancak attığı yine de topu topu yarım adımdır."¹

Sanatçıya ait özellikler sayıldı, nakledildi. Sanat ve fikir bağlantısıyla, sanatçı ve toplum gelenekleri, kutsal değerler bütünlüğünün ördüğü sanat eseri nasıl olmalıdır? Bu değerlerle örülmüş sanat eseri nasıl bir görüntü verir? Gerçekte kalıcı olabilen eser, içinde doğdukları toplumun geleneklerine dayanan eserlerdir. Yine bu insanların aynası oldukları sürece ve onlarla çatışmadan birlikte yürüdükleri sürece uzun yıllar yaşarlar. Değilse kısa sürede ilgi azalır, kaybolup giderler. Elbet bunda da bir ölçü var. "İdeolojik bir kapkaççılıkla" beslenen eserin büyüme şansı yoktur.

Zarifoglu sanatın dar bir bölgeye sıkıştırılmasını da uygun bulmaz. Bir ideolojiyi işlerken ölçünün kaçırılması eserin "bir kaç yüz kelime ile" yazılmasına sebep olacaktır, der. Devamında ise şunları söyler:

"Sanat eserinin başlangıç çizgisi, ilk hareket duygusu ve hitâbedilen muhayyel okuyucunun, sanatkarın kafasındaki vasfı yücelmeli. Kime beğendirmeye çalışıyorsun? Daha çoğuna mı, yoksa vasıflısına mı?"²

1. C.Zarifoglu, Yaşamak, s.141.

2. C.Zarifoglu, Bir Değirmendir Bu Dünya, s.142.

Zarifoglu, sanatçının okuyucuyla "kontakt" kurmasını söylerken sanat eserinin de "insana söylemesini bilen bir ağız" olması gerektiğini belirtir. Bunu sağlamanın yolunu da şöyle gösterir:

"Gerektiğinde, şaire bile soyut şiirlerini bir kenara itmelerini ve şiirlerinin ayaklarını yere bastırmalarını söylüyoruz."¹

Eser okunmak için yazılır. Kimsenin okumadığı, ilgi göstermediği bir eserin yazılmasının ne anlamı olabilir? Böylesi eserin okuyucuyu birşeyler bulabilmek için saatlerce oyalamaktan ve sonunda okuma hevesini kırmaktan başka neye faydası olabilir? Sanat eseri "tasvip görmeli" der Zarifoglu. Soyut yazarlara da şunları söyler:

"Net, açık cümleler gibi mısralar. Kendi zihinlerinde doğan ve çoğu açıklanması kolay olmayan bas-kılar karşısında bir kaçış olan soyutlukları bırakmalarını, duygularını, tasvip görmeyen bir sanat anlayışının emrinde kullanmamalarını öğüt-lüyoruz."²

Zarifoglu sanat, sanatçı ve sanat eseri üzerine düşüncelerini ortaya koyarken sık sık divan edebiyatından örnekler vererek görüşlerine delil getirir. Ruha inmenin sanat eseri için önemine değinir. Tanzimat sanatçılarının "kabukta" kaldıklarını, "evrensel eser" veremediklerini ifade ettikten sonra aynı konuda şunları söyler:

"Çünkü bu dönemin yazarları Ėze, insana, ruha inmemişler, kabukta kalmışlar, ruhu ėdeta harcamışlardır. Bu yüzden de sundukları sesler hiç bir zaman evrensel olmamıştır."³

1. C.Zarifoglu, Bir Değirmendir Bu Dünya, s.141.

2. a.y.

3. C.Zarifoglu, Yaşamak, s.200.

Sanat eserinde "geçici olana değil ebedî olana" eğilmek esastır. Zarifoğlu, bir eserin ancak böyle özelliğe taşıdığı takdirde kalıcı olabileceğini söyler. Örneği yine divan edebiyatındandır:

"Dışı kabuğu anlatmak kolay, zor olan insanın var oluşundaki öze eğilmek, ruhu verebilmektir. Divan edebiyatı şâiri bunu yaptığı için beşerîdir de. Çünkü bütün insanoglunda ortak olan bir duyguyu konuşuyor o.(....) Şâirin sesi hâlâ yankılanmaktadır. Çünkü divan edebiyatı şâiri geçici olana değil ruhun sesine kulak vermiştir. Böyle olduğu için de kelimenin bütün anlamıyla toplumun malı, toplumun şairi olmuştur. İnsanı şahdamarından, ruhundan yakalamıştır şâir."¹

Sanat eserinin kalıcılığı ruhla, toplumla bütünleşmeye bağlıdır. Sanatçının dışa açılan penceresi dil de sanat eserine ebedî tad vermek için gerekli olan unsurlardan biridir. Zarifoğlu, nesiller arasındaki bağ olan dil ile fazla oynanmamasını düşünür. Zaman içinde tabii gelişimini, değişimini yadırgamamak gerektiğini söyler. Genç nesille diyalogun dil ile olacağı kesin. Onları anlamanın, onlara yardımcı olmanın da vasıtası dildir. Zarifoğlu;

"Ve kendimizi şimdilik, yarın onlarla konuşmak isteşimize göre ayarlayalım."der.²

Kendisi de çoğu zaman soyut şiirler yazan Zarifoğlu sanatının belli bir döneminde, şâirlerin ayaklarını yere basmalarını eserlerin tasvip göreceğ değerde olmasını söylemeye başlar. Bu onun için sanat anlayışının vardığı bir seviyenin de ifadesidir. Son dönemdeki şiirlerini bu anlayışla daha açık ve net yazmıştır. Menzil-

1. C.Zarifoğlu, Yaşamak, ss. 199-200.

2. a.e., s.139.

ler'den Korku ve Yakarış'a doğru iyice belirginleşen bu durum, düşünceden pratiğe geçen sanat anlayışının nümûneleri olur.

b) Şiir ve Şâir

"İnsan ruhunda geçen vakıâlara lisan müzikalitesinden beden verme sanatı"¹ olarak tarif edilen şiir Zarifoğlu için farklı bir "hâl"in ifadesidir. Şiirin ne mânâ, ne söyleyiş, ne musikî aldığını, bunların dışında "anlatılmayan bir şey" olabileceğini belirten Jean Custeau ile Zarifoğlu aynı kanaati paylaşırlar. "Ah şiiri bir de yazılan şeylerden ibaret saymasak. Günlük hayatta bile "şiir gibi" deriz. Zarifoğlu şiiri asıl görülmeyen taraflarıyla değerli bulur. Ve şiir Aysbergin görülmeyen bölgesinde ukuyucusunu beklemektedir.

Necip Fazıl Poetika'sında "Şiir Allah'ı sır ve güzellik yolundan arama işidir" der. Zarifoğlu da bu yönde düşünür: "Şiir, o ana şiir damarı, tıpkı insan gibi yaratana doğru gayret etmektedir."² Akış O'nadır. Şiir de O'na doğru "eşyanın ve mânânın tek mirasçısına" doğru yol almalıdır.

Şiiri güzel bir oyuncak olarak görür Zarifoğlu. Oyuncak küçümsenmemeli. Kıymetini bilen ya da ilgi duyan için çok şey demektir. "İnsan kardeşlerin" bundan güzel oyuncacı olamayacağı kanaatindedir. O, "dünyayı olsa olsa şiir kurtarır" der. Zarifoğlu şiire müstesna bir makam tayin eder. "Şiirin dünyada müstesna bir yeri var" dedikten sonra; şâirlerden şikâyetini dile getirir. Zira iyi şâir bulmak güçtür. Bu sitemini "Ne

1. Kaya Bilgegil, Cehennem Meyvası, s.11.

2. C.Zarifoğlu, Yaşamak, ss. 104-105.

yaparsın ki şâirler çok kötü" ifadesiyle dile getirir.

Söylense de gizli kalanlar asıl şiidir. Zarifoğlu bunu "deşmek" isteyenlerden rahatsızlık duyar. Hatta kızar. Elinden gelse "dokunmayın şiire" diyecektir. O'na göre şiir yapılan bir şey değildir. Ve şiir bir rastlantıyla değil "özel bir irâde ile" çıkmaktadır yeryüzüne. Böyle olunca ona daha özenle yaklaşmak gerekir. Somut eşyaların tarifini yapar gibi şiirin tarifine girmeye çalışmak insafsızlık olur.

Peki şiirin bir kaç türünü sayalım dersek nelerle karşılaşırız dersiniz? Bu vadede kötü şiir vardır. İsyankâr ve teslimiyetçi şiir vardır. "Bunların oluşunu, toplumun yapısıyla ve şâirin yaratıcı katındaki yeriy-le açıklamak mümkündür."¹

Şiirde tekâmül olur mu? Elbette gün geçtikçe yeni şeyler insanın ufkunu genişletir. Beslenen şiir ağacı büyür, serpilir. Cılız dallar neredeyse bir gövde olur. Bu durum şiire aksedince ondaki gelişme kendini gösterir. Şiir de büyür ve gelişir. Şâirlerin yıllar sonra şiirleriyle oynadıklarını düşünün: Birini alırlar birini koyarlar kelimelerin. Bu tekâmül Zarifoğlu'nda da vardır. Bir döneme vardığında artık eski şiirlerini pek tutmadığını söyler:

"Şimdiye kadarki şiirlerimi tutmuyorum. Korku ve Yakarış, Yaşamak ve Ağaçkakanlar tuttuğum kitaplarım. Onları şimdi daha çok seviyorum."²

Gerçekten son dönemdeki şiirlerinden sis aralanmış her taraf daha net görünmeye başlamıştır.

Bunun bir sınırı var mutlaka. Bir kanun kitabından farklıdır şiirin yeri. Onu tamamen somut alana çekmek,

1. C.Zarifoğlu, Yaşamak, s.103.

2. A.Haydar Haksal, Gelişi/Güzel, s.95.

bazılarının yaptığı gibi "zengin-fakir" üzerine "kuru, takur tukur, uydurma bir alan" olarak tahsis etmek yanlışır. Zarifoğlu bu yolu tasvip etmez:

"Fakire onu sömüren zenginin başını paralamasını telkin eder boyuna. Bu kadar kolay, küçük ve anlamsız mı hayat? Böyle marazlı bir uygulamanın şiiri olabilir mi?"¹

Şiir nasıl oluyor? Nedir kaynakları? Sorusuna şâir kendinden örnekler sunarak cevap verir. Dış hayatta hissedilmeyen şiir, şairin içinde patlamaya hazır durumda beklemektedir. Ortamını ve ilhamını arar. Şâirin içinde şiir tezgâhlayan bir mekanizma vardır. Bu bencil bir mekanizmadır. Şâir onunla çatışır. Şiiri "vermemek" ister:

"Ne zaman ki doymuş bir eriyik gibi şiire doyar ve benim içeriye habire doldurduklarımı artık kabul edemez olup gelenlerin ısrarı karşısında bir yara gibi zonklamaya başlar, o zaman izin verir bir iki şiir yazarım. Onun vekili gibi yaşarım."²

Şâirine göre değişir şiirin boyutları. Bazılarında bol bol şiir demetleri vardır. Günü geldiğinde birini uzatır insanlığa. Zarifoğlu da yaşayarak şiire doymaktadır. Bu doyum şiir demetlerini hazırlar. Demetlerin nasıl oluştuğunu Zarifoğlu şöyle anlatır:

"Şimdiye kadar kahvelerde, izbelerde sandal, bot, yelkenli gibi deniz araçlarında, balıkçı kulübele-ri, pansiyon, otel odaları gibi barınaklarda, fakülte koridorlarında ve dersanelerde çalıştım. Bunlar gençlik şiirleri yazmak için ilhamı bol olan yerlerdir."³

1. C.Zarifoğlu, Yaşamak, ss. 139-140.

2. C.Zarifoğlu, Konuşmalar, s.26.

3. s.e.e., s.33.

Zarifoglu Şiirin kaynağının plânlı bir hedef olmadığını söyler. Şiire elverişli bir dile sahip olanın yazdıklarının Şiir olmaya yeterli sayılabileceğini söyler:

"Şiirde kurulu olarak birşeyler söylemek istediğimi sezmiyorum. Yazıyorum işte. Gözümün önüne psikolojik tablolar sergileniyor. Bu tablolar giriyor Őiirime. Şiirimi oluşturuyor."¹

Şiir ve Şâirin bir bütün olduğunu söyleyen Zarifoglu "Şâirler olmasaydı Şiir üzerimizden aÇar, hayatı besleyemez seliyle öldürürdü."² Barajdaki suyun kendine bırakılmıŐ kanallardan akmak için bir yolu olduğu dik-kate alınırsa Şairin de toplumun duygularını topluma sunmakta kanal olma özelliği ortaya çıkar.

Şiir-Şâir ve insan düzleminde tarafların yeri neresidir? Şiir ve Şâirin ayrı düŐünülmesi kanaatindedir Şâir. Şâir de bir "insan"dır nihayet:

"Tepelene bir Şâir gibi yaşarım. Ama Şiir hayatım da hiç yer almaz. Şiir yazdığımdan habersiz çok samimi arkadaşlarım vardır. Bilmelerini de hiç istemem, zirâ hemen tavır alırlar. Onlar bu yönde belli bir tavır alınca da benim Şâir yaŐayıŐımı etkiler."³

Şâirin farklı bir yanı da vardır. Bir çok insanın görmediğini görmekte, bazılarının farkına varamadıklarını hissetmektedir.

"Görmediğimiz, bilmediğimiz, gezmediğimiz bahçelerin kapısını aÇar bize. En güzel duyguların; aşkın, sevginin sırrına ermede nderimiz olur. O

1. Ebubekir Eroğlu, Mavera, Eylül 1987, s.37.

2. C.Zarifoglu, Yaşamak, s.102.

3. C.Zarifoglu, Konuşmalar, s.25.

sürekli bir arayış içindedir. Her şeyde idealin inceliğın, güzelliğın peşindedir."¹

Şâir toplum için itici güçtür. Sözü başkalarının sözünden farklıdır. Herkesin sustuğu bir yerde "haykıran" şair, dirilişin önderi olmaktadır. "Onların ağızdan ağıza dolaşan şiirleri" zalimlerin korkusu olmuştur. Türkistan'ın işgâli esnasında işgalcilerin, âlimleri idam ettikten sonra muhalefeti caydıramadıklarını, zira ağızdan ağıza karşıt şiirler söylendiğini görmeleri üzerine;

"bir muhalefeti körüklediklerine, insanları isyana çağırdıklarına karar verilerek ülkenin her yanından toplanıp suçlanmalarına, sorguya çekilmelerine ve büyük çoğunluğunun idam edilmesine başlanmıştır."²

Şâir toplumun aynasıdır aynı zamanda. Onların yaşayıp da farkına varamadıklarını ortaya koyan duyguların tercümanıdır da. Onların kullandığı kelimelerden giderek toplumun o anki durumunu kavramak mümkündür. Mutluluk ifade eden kelimelerin çokluğu toplumdaki huzuru, acı, zulüm, sıkıntı ifade eden kelimelerin toplumdaki "rahatsızlığı" ifade ettiği kesindir. Şâir mutluluk ifade etmek istediğinde "her şeye rağmen" mutlu bir hava oluşturmak istediğinde kelime seçimine önem verir:

"Nice şiirimde sonuna kadar 'menfi' kelime kullanmadan bir mutluluk atmosferi kurmayı denediğim oldu."³

-
1. Mustafa Özbacı, Yılların İçinden, s.33.
  2. C.Zarifoglu, Bir Değirmendir Bu Dünya, s.57.
  3. a.e., s.142.

Zarifoglu'nun bu formülü her zaman tutmaz. Bir durumu daha dikkete almak gerekir: Şâirin ruh hali. Ne kadar müsbet kelime kullanırsanız kullanınız o an içinde bulunduğunuz karamsarlık "her şeyi" mahvetmeye yeterlidir.

"Hiç bir menfî kelime kullanmamış olsanız bile şiiriniz... onca müsbet kelimeye rağmen o duru mutluluğu yansıtmamaktadır. Tıpkı tek tek bütün parçaları güzel ama yan yana gelince çirkin bir bütün oluşturan malzemeler gibi. İçinizdeki menfilik müsbet kelimeleri yine bir menfilik için monte etti."¹

Şâirle okuyucu arasındaki bağ nasıldır? Zarifoglu'na göre okuyucuda bir seviye olmalıdır. "Vasıflı" olmalıdır okuyucu. O daima şiire ve şâire doğru yürümelidir. Şiiri anlamak için aradaki mesafenin şâirin gayretiyle kapanacağını beklemek yanlıştır. Bu iş okuyucuya düşer. Şâirin söylediğinden "tad" almak vasıflı okuyucuların işidir. Şâirden çıkan şiir artık okuyucunundur. Kıymetini bilmek, onu anlamak okuyucuya düşer. Ve şâir şiirlerini özler:

"Yazdığım bütün şiirleri benden çalmışlar gibi özlüyorum. Onların sahibi olmadığım bundan daha inandırıcı delili olabilir mi?"²

Şâirlerin aynı şeyi görenler, duyanlar olması bakımından ortak tarafları vardır. "İnanışları farklı da olsa" mutlaka ortak taraf vardır diyen Zarifoglu şöyle devam eder:

"Ortaktırlar. Ne var ki bunun mahiyetini anlat-

---

1. C.Zarifoglu, Bir Değirmendir Bu Dünya, s.143.
2. C.Zarifoglu, Yaşamak, s.105.

mazlar. Televizyon aletinin resmi nasıl getirdiğini anlatamaması gibi. Açıklamaktan perdelenmişizdir. Oysa resmi ileten dalgaların ve âletin hatıralar edindiklerini arifler bilir."¹

Şiirle şâir arasında bir bağ daha vardır. Mutlaka uyum içinde korunması gereken bir bağdır bu. Şâir şiire değil, şiir şâire öncülük etmelidir. Yani şiiri kendine değil, kendini şiire uydurmalıdır şâir.

"Şâir şiirin aleti olmalı. Çekici. Birbirine sahiplik ve uyum düzeni içinde çalışmalı ki şiirin zararlı tortuları yeryüzüne gelmesin. Çünkü onun bünyesinde de insandaki gibi ihtiraslar var. Biliyorum şâir şiirin bu ihtiraslarını arkadaş edinirse tahtını bırakıp bir sokak kadınının arkasından giden bir kral gibi halkının başını utanca eğdirir. Kötü şâir çiviye değil aynaya vuruyor. O zaman kırık çehreler içinde çehremizi dilimlenmiş görüyoruz. Diyorum ki şiirle mücâdele esastır. Ama bunu belli etmemeli. Şiirin iyi tabiatı ve iyi zamanında ona çekiç ol ve onu kendi haline bırak."²

Şiirin şâiri yönlendirmesi ve şâirin şiirin gereği üzere durum alması kendi görevinin ihmali anlamına mı geliyor? Öyle düşünülmemeli. Şâirleri tarafsız kabul etsek bile içlerinde bazı kayıfların olması tabiidir. Hatta zaman zaman bu duygularını dile getirirler. Sonuçta bir idealin şiiri, fikir yüklü bir söyleyiş çıkar ortaya. Zarifoğlu "nutuk çekmeye kalktığı" şiirlerinin de olduğunu söylüyor. Bunların çoğunlukla olmamasını şâir için iyi talih kabul eder. Fikirsiz şiir olmayacağını söyleyen şâir sözlerini;

1. C.Zarifoğlu, Yaşamak, s.103.

2. a.e., s.102.

"Ama her 'fikir'in karşılığı bir "duygu" vardır. Şiirin malzemesi de o olur... Ama o şiirin analizinden mutlaka o ana fikir çıkmayabilir."¹

diyerek tamamlar.

Şâirin sorumluluğu vardır. Bu sorumluluk şiirin içinde her şâirin dünyaya bakışının anahtarını verir. Şâire düşen bunu ölçülü tutmaktır. Şâirin şiire müdahalesinin olmayacağını söyleyen Zarifoğlu, müdahalenin boyutunu da verir:

"Ancak bu belirlemenin bir filtreden bir süzgeçten ibaret olduğunu söylemeliyim. Yani doğrudan şiire müdahaleleri yoktur. Aksi halde şiir tehlikeye girer. Bildiriye girer."²

Şiirin bildiriye girmesine mâni olmak için mutlaka fikirsiz olması gerekmez. Fikir şiire tad verir. Bu şâirin maharetine bağlıdır:

"Şiir bildirileşmeden, şiir harcanmadan içine bir şey koyabilirsin. İdeoloji, politika, ziraat, çerçilik, her ne olursa. Bir yasak yok ki! Fakat zannetmeyin ki bunlar keyfî oluyor. Bunlar şiire konulabilir de, yine de konulmaz."³

Şiirin harcanmasına gönlü razı değildir. Bu dengeyi kurmanın zorluğunu bilen şair "dokunmayın şiire" demeyi sürdürür.

Şiir söylemesi gerekenleri, bir solukta söyleyip içini boşaltan kişiler olarak görmez Zarifoğlu. Her şâirin söyledikleri içindeki şiir dağından kırıntılardır. Bir şiirle şâir bitmez. Şâirin kendisi bile bu sırrı ifade etmekte güçlük çeker. Söylenenler, asıl söylenen-

1. C. Zarifoğlu, Konuşmalar, s.32.

2. a.e., s.39.

3. a.e., s.41.

mek istenenlerin kalkanıdır. Bir anlamda okuyucuyu yanıltmadır.

"Bizi farkedince eşyaların arasına gizlenmeye çalışan bir böceğe benziyor anlattıklarım. Eşyayı kaldırıncaya kimildamadan durduklarını görürsünüz. Söylediklerim bir defterin yaprakları arasında kıvrılmıştır. Sayfaları açtıkça onları göreceğimi sanıyorum ama, anlıyorum ki asıl söylediğim şeylerdir altına gizlendiğim. Farkedilmesinden korktuklarımı kapadığım eşyalar oluyor anlattıklarım."¹

Şiirin açık ya da kapalı oluşuna gelince... Bu "şiir"den ne anlaşıldığına bağlı. Şiir bir bildiri değil.

- Gazete haberi?
- Değil.
- Kanunlar manzumesi?
- Değil.
- Öyleyse?
- "Herkesin anlayışı kadar kavradığı" ruh esintileri. Ayrıca her devirde güzelleşenler de var, Yunus Emre'ninkiler gibi.
- Bir örnek verir misiniz?
- "O sabah ezan sesi gelmedi câminizden
Korktum bütün insanlar, bütün insanlık adına"²

Zarifoglu'nun çok sevdiği bir şiiridir bu. Açık, anlaşılır, her devirde takdir edilebileceğine inandığı mısralardır.

Okuyucunun kapalı bulduğu şiir, şâiri için aynı yargıyı vermez. Aradan yıllar geçse de küçük kırıntılar halinde o günkü ruh haline dair ipuçları ele geçiren şâir okuyucuya göre avantajlıdır. Şiirini kapalı

1. C.Zarifoglu, Yaşamak, s.125.

2. C.Zarifoglu, Şiirler-Korku ve Yakarış, s.400.

bulduğunu söyleyen okuyucu her an şâirin "Bu şiire kapalı mı diyorsun sen? Her şey apaçık ortada değil mi?"¹ çıkışına da hazır olmalıdır. Her halde en iyisi "seçilmiş bir şiir okuyucusu" olmaktır. Kendini "kolay teslim etmeyen" şiirler karşısında seviyeyi yükseltmeye, mesafeyi kısaltmaya bakmalıdır. Aceleci okuyucu olmak sanata ve şiire olan yakınlığı zedeler. Zor anlaşılabilirliği genel kabul görmüş yazarlardan Faulkner bir okuyucusunun;

- Ses ve Öfke'yi altı kez okudum, anlayamadım, demesi üzerine,

- Öyleyse yedinci kez oku, der.

Şiiri bir kaç kez, bir kaç kez daha okumaktan "kaçınanlara" ne kadar lâyıktır şiir?

Şâir her ne kadar şiirlerini yayınlasa da "kendine ait" tarafları mutlaka bulunacaktır. Toplumun malı olmasına razı oldukları şiirlerinin bazı kısımları kendine ait kalsa ne çıkar. Önceki ya da sonraki şiirlerden anladığı ile anlayamadığının lezzetini de yakalamak mümkündür. Bırakalım şâire ait bir kaç kapalı oda bulunsun.

"Okuyucunun şiirden aldığı "kendi içlerindeki kabiliyettir". Gördükleri eğitimle ve meslekle ilgili olarak çoğalmış veya eksilmiş, hatta bitmiş bir kabiliyet" diyen Zarifoğlu okuyucu ile şâiri karşılaştırdıktan sonra; "vehmeden" okuyucuya karşılık şâirin elindeki anahtarlarla daha şanslı olduğunu tekrarlar: "Bense anahtarı yalnız bende bulunan bir odaya girer gibi okurum kendi şiirimi. Onun hatıraları bendedir."²

Şiirin hemen teslim olmaması, kendini ele vermemesi, şâirine göre uzun ömürlü olmalarını sağlamaktadır. Herkesin aynı şeyi anladığı şiirle, herkesin

1. R. Özdenören, Mavera, Eylül 1987, s.44.

2. C. Zarifoğlu, Yaşamak, s.103.

bir şeyler anladığı şiir farklıdır. Zarifoğlu zor şiir için "Ama onlardır ki, daha çok dayanırlar. Az eskirler" der.¹

Anlaşılmak, duyulmak, yaşanmış duygulara tercüman olmak gibi sebeplerle "özel kabiliyete" haiz kişiler tarafından söylenen şiirler, bundan sonra da okuyucu ile şâir arasında "özel haber"leşmeyi sağlayacak bir iletişim aracı olacaktır. Her okuyucu anlayabildiği kadarına tutunacak, tutunabildiğiyle şiire bağlılığını sürdürecektir.

c) Roman

Edebiyatın bir türü roman. Şiirle çoğu zaman iç içe. Şaire göre romancı daha hareketli, daha serbesttir. Esere istediği şekli vermek gibi imkâna da sahiptir. Bu durumu şiir ve roman arasında karşılıklı tekliflerin yapılmasına vesile olmuş, şiirdeki roman unsurlarının, romandaki şiir unsurlarının yerlerine iâdesi düşünülmüştür. "Roman bediî vazifelerini diğer edebî nev'ilere bırakarak münhasıran didaktik bir gayeye hâdim olmalıdır" diyenler olmuştur.² Bilgegil, romanın "sosyoloji ve psikolojiye materyal hazırlayan bir disiplin adı" olmasını teklif eder.

Zarifoğlu romandan ziyâde romancı üzerinde durmuştur. Romancının dünyasına dikkate alır öncelikle. Onu güvenli bulur: Romancının dünyası belki daha karanlık ama güvenlidir. Mahkeme eder, yargılar, karar verir ve taraf tutmaz. Cesurdur.

1. C. Zarifoğlu, Yaşamak, s.140.

2. Kaya Bilgegil, Cehennem Meyvası, s.39.

Romancı niçin yazıyor? Yeni bir dünya mı sunuyor okuyucularına? Varılmamış özlemleri mi yaşıyor? Acı dolu bir hayatın içinden çıkartıp mutlu mu ediyor bazılarına? Bazılarına "bundan sonra ne olabileceği"ni mi gösteriyor? Zarifoğlu'nun görüşü şu:

"Çaresiz insanların, hayallerinin gerçekleşmesini bekleyen çaresiz insanların eline kolayca temin edilebilir bir araç vermek için yazıyor. İnsanların yaşanacak daha nice mutluluklar ve acılar olduğu konusunda "mitler ve garip meraklar içinde olduğunu düşünüyor."¹

Romancı insanların "yaşadıkları ve tahammül edemedikleri gerçeklerden" kurtulmalarını kolaylaştırır. Onlara kaçış yolları sunar. Kurduğu yeni dünya ile oyalan onları. Okuyucunun hayalinde oluşturduğu yere doğru bir yolculuk başlar. Kolaya kaçışı hızlandırır.

"Uydurulmuş hayatları okuyarak bedavadan yaşantılar elde etmek isteyenlere hizmet ediyor."²

diyen Zarifoğlu romanın okuyucuyu rahatlattığı, geçici mutluluk verdiği kanaatindedir.

Roman okuyucusu zamanla farklı anlayışlara sahip olmuşlardır. Her devirde aynı niyetle okunmamıştır roman.

"Dün öğrenmek ibret almak için okurken, bugün yalnızlığını gidermek için, gerçekleriyle başedemediğinden hayalî dostlar can yoldaşları edinmek için okuyor."³

1. C.Zarifoğlu, Bir Değirmendir Bu Dünya, s.140.

2. s.y.

3. a.y.

Roman bitince ne olacak? İnsan yalnızlıktan kurtulmuş olarak mı devam edecek yoluna? Ne gezer! Aksine "yeni yalnızlıklara daha şiddetle" düşer. Daha bir istekle yeni romanlara "sarılma" ihtiyacı duyan insan, "romanın egemenliğini" çoğaltmaktan başka bir şey yapmamış olur.

Zarifoglu, romancının, okuyucunun beklentisine cevap vermek için çalışmalar yaptığını ifade eder. Vaktiyle hikâyeler yazmış birinden okuyucu daha geniş olaylar, daha kalabalık bir aile istemektedir. Bu gizli niyeti "keşfeder" romancı:

"O iç hazırlık başlar. Kendisinden bir şey istendiği zaman veren olumlu kişiler gibi davranır. Okuyucunun beklentisi de onur verir ona ve başlar romanı düşünmeye."¹

d) Çocuk Edebiyatı

Zarifoglu'nun başarılı olduğu sahalardan biri de çocuk edebiyatı sahasıdır. Kısa zamanda güzel eserler verdiği bu saha ile ilgili görüşlerini de sunmak gerektiğini düşünüyoruz. Çocuk ve Zarifoglu uyumlu ikili. Diyalog harika.. Çocuklar için yazmak, çocuğu anlamayla başlar. Zarifoglu bunu yapar.

Çocuklar için yazanlar genellikle çocukluk günlerine ait hatıralarla geçiştirirler işi. Çocukluk günlerinden başka, o günlere bağlılık, o günleri özlem eseri doldurur.

"Bu anahtar kavramlar çocuklar için edebiyat yap-

---

1. C.Zarifoglu, Bir Değirmendir Bu Dünya, s.135.

madır, hem yeterli değildir, hem de vazgeçilmez degillerdir. Çocuk duyarlılığının esere yansımaları asıl olmalıdır. Hikâyenin gerektirdiği tipler çocuk kalbinin bize sunduğu imkânlarla çizildiği anda çocukça tadlar yüklenir."¹

Çocuklar için yazmak, yazara geniş bir vâdi bahşeder. Yazar için malzemelerin bol olduğu bir alandır bu:

"Burada masal, rüyâ, hayâl, hikâye, gerçek, gerçeküstü ve akla gelebilecek her şey vardır. Bir anda büyük olmanın zorluklarının ötesine geçiveriyorsunuz. Sizi bağlayan bir şey yoktur. Yazarken bir tür çocuk safiyetini, çocukluğu giyiniyordunuz. Karşınıza ise milyonlarca çocuğu alıyorsunuz."²

Çocuklarla iyi anlaşmak "çocuğu yaşamak" bu sahada gerekli olan ilk malzeme. Zarifoğlu başarısını buna bağlıyor:

"Çocukluğumdan beri çocuklarla iyi anlaşırım. Selâm verir onlara büyük adamlara olduğu gibi hal hatır sorarım. Ve her fırsatta masal anlatırım onlara. Fakat bir şey daha itiraf edeyim, büyük insanlara da çok masal anlatırım. "Hadi bir masal kuralım" diye başladığım çok oldu."³

Çocuk edebiyatı ile ilgilenmek çocukça bir hareket mi? Yazar neler hisseder o anda? Zarifoğlu bu işi görevin ve sorumluluğun ifâsı olarak kabul eder:

"Çocuklar için yazmakta çocukça katışıksız bir mutluluk vardır. Bir görevin yerine getirilme duygusu ve tatmini vardır, bir sorumluluğa evet de-

1. M.Ruhi Şirin, Yedi İklim, Tem.-Ağus.1987,S.5-6,s.46.

2. s.y.

3. C.Zarifoğlu, Konuşmalar, s.48.

menin kahramanlığı vardır."¹

Çocukların dünyası büyüklere göre daha farklı. Yetişkinlerin zaman zaman içine düştükleri bayağılığa çocukların içinde yer yoktur. İnsan safiyetini bozan her şey çocukça duyguların içinde bulunmaz. Bu alanın câzibesi bu farklılıktır:

"Çocuklara yazmanın yazmak dediğimiz dehşetli olayı kolaylaştıran bir yanı var. Acılarını a-zaltıyor yazarın. Yazar kendini biraz daha ra-hat hissediyor. Çocukların safiyeti ve günahsız-lıklarından gelen bir rahatlık bu. Belki de bü-yüklerin çekişmelerle dolu dünyasından bir kaçış."²

Zarifoglu burada da işin teorişinden ziyade prati-ği üzerinde durur. İster çok iyi anlaşma, isterse onla-rın dünyasına bir özlem. Ya da kendinde var olan ser-best olma.. Hepsi Zarifoglu'nu bu sahaya çekmeye yet-miştir. Bir sanatçı olarak özgün eserler verecek ba-şarıyı göstermiş, her eseri ayrı ayrı bu işin pratiğın-den usûlüne gidişin örneği olmuştur.

e) Basın-Yayın-İletişim

Zarifoglu lise yıllarından itibaren gazetecilik yapmıştır. Bazı zamanlar ara verilmiş olsa bile bu meşgûliyet Mâverâ dergisiyle daha ciddî olarak Zarifog-lu'nun hayatına girmiştir.

Mavera'nın yayın prensiplerinin oluşmasında, cid-dî bir dergi görüntüsü verilmesinde teklifler getir-

1. M.Ruhi Şirin, Yedi İklim, Tem.-Ağus.1987, S.5-6, s.47.
2. a.y.

miştir. "Bize ait" her şeyin değerli olduğunu, takdir edilmesi gerektiğini söyleyen Zarifoğlu şöyle devam eder:

"Bu arada prensibimiz nedir? Kendi dünya görüşümüz açısından negatif de olsa, varsa bir tarzanın şâirin falan, bir değeri biz ondan söz ederiz. Çünkü bu ülkede yaşıyoruz. Falan değerlendirme, yıllık falan, Türkiye'de değil de başka ülkede yayınlanmış gibi bizden habersizse veyl ona. Anladın mı nasıl bir kâr, nasıl bir zarar söz konusu. Ve anladın mı kimin kimden daha şiddetle haberdar olduğunu. Haddini aşan zıddına inkılâp ediyor."¹

Zarifoğlu yayıncılıkta "deneyimli"dir. Bu birikim sonrakilere rehber olmaktadır:

"Dergide inceleme araştırma eksik bunu ısrarla yerine getirmelisiniz..Kitap yayınlamayın, dergiyi kapatmak zorunda kalırsınız. Sizi zorlar."²

Bu tavsiyeleri yeni bir dergi kurma teşebbüsünde olan ekibe yapar.

Zarifoğlu gazetelerde ve dergilerde sorumluluğunu üstlendiği "okuyucularla" köşelerini başarıyla yürütürken yeni çalışmaları, ilk örnekleri "önce" görmenin ayrıcalığını da yaşar. İletişimin bir yolu da mektuplar olur. "Genç kuşağın yayınlanmış şiirlerinden ziyâde yayınlanmamış şiirleriyle" ilgilenir. Bu iletişim "çantasında, ceplerinde tomar tomar mektuplar gezdirmesini" gerektirir. Bu yazışmaların meydana getireceği "mektuplar" kitabı edebiyatımızın baş eser-

1. Seyfeddin Ünlü, "C.Zarifoğlu İle Konuşmalar", Yedi İklim, S.5-6, Tem.-Ağus.1987, s.21.

2. A.Haydar Haksal, Gelişi/Güzel, s.83.

leri arasına girmeye aday olacaktır. Sadece yurt içi değil dünyanın dört bir yanına ulaşır mektuplar. Bunlardan amaç "oralarda belki sadece birinde bizim sesimizi bekleyen bir ses vardır. Ona ulaşmak istiyoruz."¹

Zarifoglu televizyonun kitleleri yönlendiren gücünün farkındadır. Çok iyi kullanıldığı takdirde bir millet için diriliş vasıtası olabileceği kanaatinde. Memlekette zaman zaman ortaya çıkan huzursuzluğun giderilmesinde televizyona büyük görevler düşmektedir:

"Memleketi iç çatışmaya götürüyorlar. Bunu ancak çok bilinçli bir TRT genel müdürü, müthiş bir ekip ve yoğun bir programla 40 milyonun üzerine gitmekle önleyebilir. Ve en önemlisi inananları, Allah'a inananları barıştırap bir araya getirmekte."²

Çözüm budur. Bunun aksi de olabilir. Televizyonun "akılsız bir boş kutu" olmadığını da düşünmek gerekir. Çoğu zaman "içinde iblisin ruhu" dolaşmaktadır.

Zarifoglu televizyonun "geveze boş kutu" olduğu zamanlarda, "boş kafa", "akılsız kutu" olduğu zamanlarda ona karşı tavır alır. "Özel olarak yanına gider yumruğumla kafasına vururum" der. Bu bir başkaldırının ifadesidir. Yayınlarındaki bozukluğu, bizden olmayan her şeyin olduğu, sadece "bizim" olmadığımız yayınlarla isyanı temsil eder.

Kravat ve televizyon arasında bağ kuran Zarifoglu, sadece bez olmayan kravatın, sadece bir cihaz olmayan televizyonun mahiyetini dile getirir. Kravatın "yağlı bir urgun olduğunu" televizyonun programları ile faydalı ya da zararlı olabileceğini belirtir.³

1. C.Zarifoglu, Yaşamak, s.189.

2. a.e., s.86.

3. a.e., ss. 182-183.

f) Mûsikî

Musikî bir milletin zevklerinin ifadesidir. Ondaki ritmler, âhenkler, vurgular bir kültürün birikimleridir. Her millet ayrı bir musikî terbiyesine sahiptir. Başka arayışlar "başkalaşmayı" hızlandırır.

"Dillerinin ses yapıları, edâları, mimikleriyle şekillenen bu müzikler kendilerine has ritüleri, giysileri, müzik aletlerini ve icrâ biçimlerini ve hatta giderek dinleyicisini de birlikte getirir."¹

Müzikte taklidin tehlikesine değinen Zarifoğlu, gençlerin buradan başlayarak yeni oluşumlara hazır hale geldiğini söyler:

"Çocukların ve gençlerin muhtevasını, ne söylendiğini anlamadan dinledikleri müziklerin onların içlerinde açtığı çukurların, oyukların derinliğini ölçebilmekte miyiz? Güftelerini anlamadan dinlenen müziklerle edinilen bir "kabul" alışkanlığı batının eleştirisiz olarak, anlamaya çalışmadan kabulünü ve taklidini de beraberinde getirmiyor mu."²

Zarifoğlu, çocuğa verilen eğitim sırasında müziğin de yer almasını ister. Müzik zevkinin çok erkenden çocuğa ulaşmasını savunur. Şöyle der bu konuda:

"Eskiden çocuğun müzik eğitimi, doğumundan 9 ay önce başlamalı diye düşünürdüm. Şimdi aynı düşüncede değilim. Çocuğun müzik eğitimi annesinin doğumundan 9 ay önce başlamalı."³

1. C.Zarifoğlu, Bir Değirmendir Bu Dünya, s.16.

2. a.e., s.112.

3. a.e., s.22.

Müzik yozlaşmanın da vasıtası olur. Kendi müziğini tanımayanın kültürünü tanıması zordur. Özellikle gençlerdeki özenti dolu musikî anlayışı "tedavisi güç yaraların" başlangıcı olmaktadır. "Kültür ve müzik" ikilisine dikkat der Zarifoğlu.

g) Mîmârî

Güzel sanatların bir şûbesi olması bakımından mimarîyi de bu bölümde vermeyi uygun gördük.

Mimarî bir çok yönden toplumla içiçedir. Aile bu yapının içindedir. Sosyal hayat mîmârîye bağlıdır. Bir milletin inanç sistemi mîmârîde somutlaşır. Bu uygulama alanı kültürün de daha kolay tanınmasını sağlar, kavranmasını kolaylaştırır. Değişen çağ ve anlayış mîmârîde de kendini gösterir. Örf ve adetlere uygun avlulu küçük pencereci ev tipinden hemen sokağa ve caddeye açılan kocaman pencereci evlere nasıl geçildi dersiniz? Çoğu bahçeli, avlu duvarı ile "korunmuş" özel bir hayatı gizleyen "mahremiyet" ağırlıklı o binalara ne oldu? O hayat nerede şimdi?

Binalardaki yerleşim düzeni, değişen, ya da gün geçtikçe değiştirilmesi için gayret edilen bir hayatın zıddına hazırlanmaktadır. Küçük evlerde eşyalar oturmakta, aile fertlerinden büyüyenler yeni yeni evler kurmak ve yeni eşyalarla bezemek gibi bir zorlamaya tabi tutuluyor. İçinde "kadının delireceği" mutfaklar, bir eşya koyunca "ulaşılmayan dolaplar", "açılmayan kapaklar" yeni çarpık mîmârîde ortaya çıkan güçlüklerdir. Bu evlere "karı koca ve zavallı çocuklarından başka" kimse sığmamaktadır.

Ev ailenin yuvasıdır. Ailenin kozası orada örülür. Şartlar müsait değilse aile parçalanacaktır. İki kişinin ancak barınabileceği evlerde büyüyen çocuklara ve yaşlanan ebeveyne yer kalmamıştır. "Çekip başlarını gidecekler. Artık hiç bir aile oğullarını evlendirince aynı evde yatak açmayacak mı? Bu evleri kim yaptırıyor bize? Aileyi kim parçalattırıyor bize?"¹ Artık öfke de bir işe yaramıyor.

---

1. C.Zarifoglu, Yaşamak, s.179.

II. SOSYAL KONULAR

A. HESAPLAŞMA

Cahit Zarifoğlu toplum için bir şeyler yapmak düşüncesinden hiç ayrılmamıştır. İnsanımızın içinde bulunduğu durumu sürekli gündemde tutmuştur. Zorla yabancılaştırılan bir toplumun ferdi olarak ortak çileyi irdelemiş, mazi-hal ve gelecek zaman dilimlerini değerlendirmiştir. Bütün bu zamanlarda insanın karşılaştığı, halen yaşadığı ve yarın başına gelecek durumlarla ilgili görüşlerini kaleme almıştır. Üzerinde durduğu konulardan biri batı ile "hesaplaşma"dır. Batının türlü yöntemlerle gerçekleştirdiği batılılaştırma, yabancılaştırma faaliyetlerini eleştirir. Her plânında bir de görünmeyen niyet taşıyan batının doğu ile mücadelesini verir.

a) Doğu-Batı

Batı coğrafî bir kavram olmanın yanında bir başka ifadeyi daha yüklenir. Menfaat, sömürü, istilâ, zulüm kısacası emperyalizm. Her şeyin maddî açıdan ele alındığı sun'îlikler bölgesi. Kaba, sert, haşin, gürültülü.. Doğu daha içe dönük, esrarlı, çoğu zaman eldetilmiş, kullanılmış. Ruhî ve manevî alanı öne çıkarmış. Yumuşak, kavisli, sessiz, kanaatkâr... İyi niyeti sürekli istismar edilmiş... Zarifoğlu bu iki coğrafyayı ve üzerinde yaşayan insanların değerler bütününe karşılaştırır.

Batı kendisini dâimâ büyük görmüş ve o alanda geliştirdiği propaganda vasıtaları ile yerini korumaya çalışmıştır. Kendini "doğu insanına karşı böbürlenme nişanları takıla takıla" büyütmekte, batı mitiyle afyonlanmaktadır.¹

Batı, doğu için hiç bir zaman iyilik düşünmez. Bütün çalışmaları kendi geleceği içindir. Zarifoğlu batılıların istatistikî çalışmalar yapmasındaki asıl niyeti yakalar:

"Geri kalmış devletlere bilimsel çalışmalar yapmaları için özellikle istatistik enstitülerine maddî "imkân"lar hediye ediliyor. Çünkü elde edilecek verileri onlardan çok kendileri o haritalarda kullanacaklardır."²

Batı akılcılığı üstün tutar. Somutun peşindedir.

"Akıl dışı her olguyu yok veya değersiz kabul ederek bireylerde doğuştan var olan manevi ihtiyaçları da yok kabul eder."³

Batı insanı bu doyumsuzluk nedeniyle sürekli bir buhran yaşar. Yırtıcı, haşin, menfaatperest olur. Bu durum merhameti hiç hatırlatmaz. Dâimâ almak, yıkmak ve tahakküm etmek yollarını arar.

Tuttuğu ilim yolu da farklı bir anlayışın ürünüdür. Niyet başkadır. Tahakküm bu sahada da geçerlidir:

"Batı öyle bir ilim yolu tutturmuştur ki, hem sahibini hem öğreteni, hem malı, hem bütün zayıfları, hem de bilgiyi mahkûm etmiş, sultasına almıştır."⁴

-
1. C.Zarifoğlu, Bir Değirmendir Bu Dünya, s.43.
  2. s.e., s.55.
  3. s.e., s.18.
  4. s.e., s.126.

Batı için her şey, ayakta kalabilmesi için her usûl normaldir:

"Kendini göstermek ve başkalarına kabul ettirmek konusunda da, ahlâk diye belleniş gelen bütün değerleri ayak altına alması gerektiğini sanmakta, alenen tecavüze ve şiddete, en basitinden çıplak soyunarak kalabalık bir caddede koşmak gibi gösterilere başvurmaktadır."¹

Zarifoglu batıyı yakından görmüştür. Avrupa seyahatleri batıyı daha iyi tanımasına vesile olmuştur. Onun etkisini yaşamış, içini görmüş biri olarak dürüstlüğünün sahte, sevgisinin beklenti dolu olduğunu ifade eder:

"Sevgi ve dürüstlük ile, müdahale kabul etmeyen maddî bir işleyişin yanıltıcı safiyetini birbirine karıştırmamak gerek."²

Sevgi konusunda devamlı;

"Orada ailelerin çocuklarını bilimsel metodlarla yetiştirdiklerini, ama onlar 18'ine gelince onlardan kazanç beklediklerini, kız-erkek ayırımı yapmadan evin her türlü giderine katılmaya zorunlu tuttuklarını" anlatır.³

Ya batının ekonomik anlayışı? Sürekli tüketicim olmalı. Fabrikalar ürettiklerini ancak böyle eritebilir. Nasıl alacaksın önemli değil. Ürüne varan yolda her şeyi yapabilirsin der kapitalist mantık. Kendi içinde ve dış dünyada pazarlar oluşturulur. Sun'î ihtiyaçlar belirlenir. Aileler parçalanır, evler çoğalır "her eve..." diye başlayan kampanyalar rağbet görür. Bu

1. C.Zarifoglu, Bir Değirmendir Bu Dünya, s.19.

2. a.e., s.26.

3. a.e., s.31.

uygulamalar "gelişmemiş veya gelişmekte olan ülkeleri bir pazar olarak kullanmak" ve "kendilerini toparlamalarına imkân vermemek için" yapılır.¹

Satılması gereken ürünler içinde silahlar da vardır. Onlar nasıl tüketilecek?

"Silah alımını hızlandırıcı bir takım bölgesel sürtüşmelerin bir anda nasıl alevlendiğini insan anlamıyor bile. En azından komşunun şu kadar tank ve uçak daha alışması, bir diğerinin aynı silahları alıp eşit duruma gelmek için varını yoğunu harcamasına yetiyor."²

Ha dolar, ha batı. Ekonomiye ne hakimse ticarî sahada "batı" o oluyor. "Dolar egemen" olacak "halk refah" bulacak slogan olur. Halk ise batıdakiler. O anlayışın başka çözümü de yoktur:

"Gördükçe çelik kazanların iç kaynamasını Kaliforniya'deki silah fabrikalarını

Doların egemenliği halkın refahı:
Depolar boşalmalı"³

Zarifioğlu, Ortak Pazar'ı batınının başka bir oyunu olarak değerlendirir. Bu durumu düşmana avantaj sağlamak olarak görür:

"Avrupa Ortak Pazarı'na katılmaya çalışmak, düşmanın daracak bir salona götürdüğü güreşe hür havalara alışmış yiğitlerini iğdiş ederek sürmek demektir. Minder onların, seyirci onların, kâideler onlardan, hakem onlar."⁴

1. C.Zarifioğlu, Bir Değirmendir Bu Dünya, s.27.

2. a.e., s.62.

3. C.Zarifioğlu, Şiirler-Korku ve Yakarış, s.391.

4. C.Zarifioğlu. Bir Değirmendir Bu Dünya, s.67.

Zarifoglu onlarla beraber olmayı cellatlarla bir arada bulunmaya benzetir:

"Kim diyorsa ki batılılarla başımız tasta
Cellatlarla aynı kaptan yiyoruz"¹

"Batı ruhunun dosyasına kayıtlı" olmayan değerler de vardır. Anadolu yaşayışı onun anlamayacağı bir dünyedir:

"Rüzgârda
Kat kat etekleri savrulurak
Kadınlar karşı yamaç
Oflez otlar"²

diye anlattığı bir manzaraya böylesi hayata ne kadar uzaktır batı:

"Böyle bir fotoğraf
Görünüşte
Batı ruhunun dosyasına kayıtlı değil"³

Zarifoglu, batının acımasızlığını yumuşatmak için tarihten örnekler verir. Bizdeki hoşgörünün iyi hatıralar birkmiş olması şerektiğini, onun hatırına daha insafli davranmasını hatırlatır:

"bilin ki berbel
Jan Janin
Sen de merikalı tom
ve seya
bütün ecdâdınız barındı içimizdeki hoşgörüde"⁴

-
1. C.Zarifoglu, Şiirler, s.369.
  2. a.e., s.441.
  3. a.y.
  4. a.e., s.286.

Batı kollektif çalışır sömürsünde. Zarifoğlu bu işbirliğini sezer:

"Gidip bilmediğim kentlerin
Böğrünü delen harp mikkaplarını gördüm
Kartpostal tüccarlarını
Kilise, ortak pazar, birlik, orak çekiç
ve asya ve afrikaya ayak atma postallarını"¹

Petrol batının hayat damarıdır. Önce oraya hakim olmalı, petrol bölgelerinde âsî devlet olmamalı. Tankerler zamanında işlerini görmeli. Petrole ödenen paraların geri dönmesi için tedbirler alınmalı. Batı bunların hesabını yaparken "aşkın feda bayramı" yaşanmaktadır:

"Hatırlat miseli mişeli
İçinden hep bir kuşku tankeri
Bir petrol tankeri namıyla yol alır.
Perçel petrol
Borusu motorun icâdı
Aşkın fedâ bayramı cenâze şekli
Boyuna hatırlat
Yokse olur ki unutakalırız esmerliğimi"²

Zarifoğlu batının yeniden hortlayan bu son durumunu Afganistan işgâliyle daha iyi tanır. Batı anlayışı oraya kadar uzanmış ancak tutunamamıştır. Oyun durdu mu? Hayır. Ancak bir model değiştirir. Yine sürdürür. Kıyam çakıl taşlarıyla da olsa gerçekleşir:

"Ellerimizde birer çakıl taşı
Onlarla dikilelim karşı karşıya"³

1. C.Zarifoğlu, Şiirler, s.193.
2. a.e., s.205.
3. a.e., s.369.

Batının iki yüzlülüğü şâiri isyan ettirir sonunda. Doğu-batı dengesi, refah paylaşımı hep uydurma vaadler olarak kalmıştır. Şâir onun için sorgular:

"Hani dengeler kuracaktık
Hani çağdaş uygarlıklardan tutunacaktık
Hayır batının ulusları kızillarla karışık."¹

Batının uyguladığı model sonucu her grup insanın yeri kesin olarak belli olur. Sınıflar ortaya çıkar. Her türün ayrı bir yaşama biçimi vardır. Batınanki daima en iyisidir. Doğu insanı "sarı yaprak":

"Mösyö sevinçli mister memnun ağa yarıtok
Köylü sarı yaprak"²

Batının isteği kendine bağlı hatta hayran insanlar yetiştirmektir. Bunun için her yolu dener. Moda olur bu, reklâmlarla gelir. Dışardaki bağıllarının gayretıyla kendini gündemde tutar. Etkili olduğu ülkelerde eğitim sistemine müdahaleleri ile, kendine doğru yürüyen insanlar hazırlar. Medeniyetini tanımayan, onun hakkında yeterli bilgisi olmayan kişiler yenilikler aramaya koyulur. Yenilik kendi kültürünü inkâr olur. Yabancılaşma başlar.

Yabancılaşma eşya ile başlıyor. Önce masum bir ihtiyaç "koltuk takımları, büfeler" sonra onlarla gelen eşya kültürü:

"Modern salonlar, koltuk takımları büfeler
Baş köşede sadece bakılan bir şamdan gümüş
bir sürmedenlik"³

1. C. Zarifoğlu, Şiirler, s.368.

2. a.e., s.367.

3. a.e., s.379.

Yabancılaşmanın diğer görüntüsü kıyafetler. Her geleneğin, inancın kıyafet biçimi vardır. Yeni şekiller yeni inançları çağırır. Yeni şekiller içinde önceki alışkanlıkları sürdürmek mümkün olmaz:

"Terzide murdar bir kafa biçildi
Silindir bir şapka
İçin yontulup
Traşlandı."¹

Diğer kıyafetler, insanı "buran" elbiseler:

"O kadar buran gavur giysiler
İçlerinde kopralar göğüsleri sıkılıp duran"²

İnsan gördüğünü zirhsiz alacak bir anlayışa itiyor. Oradan gelsin ne olursa olsun. Onların "alın" dediğini düşünmeden alan bir topluluk:

"Alın, alıyordum yabancılıkları zirhsiz"³

Yabancılaşmayı beyin hücrelerinin başka bir topluma ait olmasına bağlar Zarifoğlu. Her gün takmak zorunda olduğu kravattı düşünür:

"Ama neyine lâzım beyin hücreleri kimbilir kimin,
bir Fransızın mı, bir amerikalının mı beyninin
hücreleri, aman sus sus n'oldu sana bu sabah"⁴

diyen Zarifoğlu bu konularda ileri gitmenin tehlikesini de şöyle dile getirir:

"Sözün olmadık yerlere gider, köpeklere dalatırsın kendini."⁵

-
1. C.Zarifoğlu, Şiirler, s.388.
  2. a.e., s.380.
  3. a.e., s.257.
  4. C.Zarifoğlu, Yaşamak, s.181.
  5. a.y.

Yabancılaşmanın somut görüntülerinden biri de üs-lerdir. "Üs ve minâre" çatışma halindedir. Kazanan ha-kim olacaktır:

"Ey toprağım kalkamadığım
Üs kimin üssü
Kime ait minâre"¹

Yabancılaşma "yılan" ve güvercini yan yana, hatta içiçe getirmiştir. Aile içinde farklı kişilik sahibi insanlar türemiştir. "Zeynep kadın"ın başına gelenler farklı olmamıştır:

"Zeynep kadın ey kadın
Yolun ayrı yolun irak
Bir memende bir yılan başı
Birinde bir güvercin yavrusu"²

Ebedîyi terketmek yabancılaşmayı davet ediyor. İn-sanın sağlam dayanakları reddettiği anda ayakta durma-sı mümkün değildir. "Bozulmaz"a sarılmak ve onu yaşamak dâima gerekli:

"Hâlâ sağdan sola yazılan babam
Bozulmaz akıllar kullanıyor
Yaşlanıyor ama bozulmuyor ve diyor
"çünkü bozulmazdan yapıldık,"³

Yabancılaşma insanımızdaki "medrese parmaklarını" "vakıfhan parmaklarını" ve "barış parmaklarını" yoket-miştir. Bu güzellikler palyaço gibi sun'î bir şahsiye-ti bırakır yerine:

-
1. C.Zarifoglu, Yaşamak, s.169.
  2. C.Zarifoglu, Şiirler, s.148.
  3. a.e., s.75.

"İçinde yaşatmak duran
 Sayısız ince parmaklarını
 Medrese parmaklarını
 Vakıfhan parmaklarını
 Ve barış parmaklarını,
 Palyaço resmen saklı masalarla
 Taşır sehpalara"¹

Kendi vatanında kültüründen, örfünden ayrı yaşamak ne acı! Farkında olanları kat kat yaralayan bu durum ne kadar sürecek? Garplı gibi yaşamaya özendirilen şarklının hali ne olacak? Zarifoğlu her an "yeniden yakalanılan" bu durumu mısralara şöyle döker:

"Kıvrılıp yeniden yakalanıyorum
 Cam kesiyor göğslerimi
 Boynuma zümrüt bir gerdenlik atmışım
 Hem şarklıyım ben
 Gövdem yara dolu"²

Zarifoğlu ümitsiz değildir. Ümitsiz olmak insanca değildir. Çözümsüz değil karşı karşıya olduklarımız. Çare arayanlar;

"Kati yürekli çocuklarına
 İşaret verdi solan sarayları"³

Kabahat yine insanda. Bilen insanda. Vaktiyle sahip olduğu değerlerin farkında olmayarak yaşadığı hayatı boşa geçirenlerde. Kaynaktan ayrılanlar bunalmaya mecburdur. Gözler ilk hareket noktası. Doğruyu eğriyi görmede en güzel vasıta. Zarifoğlu da gözlerin görevini anlatır. Yabancılaşmanın ana sebebine değinir:

1. C.Zarifoğlu, Şiirler, s.75.

2. a.e., s.83.

3. a.e., s.67.

"Şikâyetim gözlerinden kim
 Ayetlerden ayırdın
 Kimi vakit geldim sana
 Ama hüznüm döndü
 Baktım ki işgal gözlerin."¹

Zarifioğlu'nun hesaplaşması sadece bunlarla bitmez. Doğuya yapılan muameleye genel olarak isyan eder. Batının Orta Doğu'da, özellikle Afganistan'da ve dünyanın çeşitli bölgelerinde oynadığı oyunlar şâirimizi tavır koymaya yöneltir. Onun dünyada gelişen olaylarla ilgili görüşlerini "Çatışma" adı altında inceleyeceğiz.

b) Çatışma

Yeryüzü coğrafyasında sürekli olarak dengeler kurulmaya, hakimiyet tesis edilmeye çalışılmaktadır. İlk insandan bu yana bir mücadele sürüp gitmektedir. Bir anlayışın "hiç yorulmadan yaşamak", diğer bir anlayışın "insanca yaşamak" gibi niyetlerle dünyamızda yer aldığını görürüz. Anlayışların çatışma noktaları var elbet. Birinin tahakküme yeltenmesi, diğerlerinin haklarını koruma gayreti, sürtüşmelerden çatışmalara ve oradan savaşlara doğru yön tayin eder.

Haklarını yaşama düşüncesinden alanların kıyamına müdahale etmek isteyen güçlerin zulmü altında doğup büyüyen kaç nesil geçmiştir? Her türlü imkânlarla iç içe yaşayan bir zümre elindekileri geliştirme, sağlamlaştırma düşüncesi içinde bulunurken, bir zümreye ilkel insanların yaşama biçimi bile lââyık görülüyor.

Zarifioğlu bu anlamda Ortadoğu ve Afganistan'ı gün-

1. C.Zarifioğlu, Şiirler, s.387.

deme getirir. Hama, Beyrut, Lübnan, Filistin ve neredede bir inanan varsa el uzatır.

İslâm topraklarının ortasında kurulmuş bir devlet civarını sürekli tedirgin etmektedir. Korunmuş ve uluslararası sahada destek bulmuş bu ülkenin zulmünden etkilenen topluluk: Filistinliler. Kendi yurtlarından ağır ağır uzaklaştırılan; ayrılmayanların ikinci sınıf mahallelerde, ikinci sınıf insan muamelesi gördüğü yer. Zarifoğlu bu zulme başkaldırır. Filistin topraklarıyla konuşur. Oradaki insanların yarasına merhem olmaya and içer:

"Sen Filistin hokkaları doldur kanla
Şâirler eğer ahın varken
Uzanırlarsa tomurcuklara güllere
Herbiri kanlı bir ateş gibi korku
Bir ezer bir şamar olsun"¹

Filistinliye düşen Allah'tan yardım dilemektir. Yeryüzünde insan haklarıyla ilgili çalışmalar tek yönlü işlemektedir. Filistinli ya insan değildir, ya da bu kuruluşlar sadece bir zümrenin menfaati için çalışmakta kendi işlevini insanlık için göstermektedir. Zarifoğlu bunun farkındadır:

"Filistin sen işine bak kar toprağını
Yoğur gazabını yaredanın"²

Bu tavsiye sorumluluğunu yerine getirmeyen insanların tavırları nedeniyle son çaredir. Evlerde katliam vardır. Her ev "mezarlık kadar ölüye şâhittir." Zarifoğlu sonra Filistinliye şöyle seslenir:

1. C. Zarifoğlu, Şiirler, s.384.

2. a.y.

"Her soluğun yeni bir can veriş
Eğer kalmamışsa kalplerde Allah sevdası
Ey Filistin kar toprağını
Yoğur gazebını yaradanın."¹

Ortadoğu, insanları ve ülkeleri tanımak için bir ölçü olmuştur. Kim kimin yanında? Kim neye taraftar? Birçok müslümanın yerini bulamadığı bir mesele haline gelmiştir. Çağdaş Kerbelâ... Kudüs ve Beyrut ortak ısrarlarına birlikte ağlarlar. Zarifoğlu bir sitemle gelir:

"Beyrut'un gözyaşları şimdi
Kudüsün yanbaşında
Müslümanlarsa uzakta
Sanki başka
Gelinmez bir dünyaya
.....
Daha kötüsü
Çoğu müslümanlar kâfir yanında."²

Tanklar, ölüm kusan tanklar.. Paletleri ne çok Filistinli ezmiştir! Sonra zehirli gaz bombaları. Yanakları dilim dilim olmuş yanık seçli çocuklar. Zarifoğlu tüm dünyaya haykırır bunu:

"Bütün Beyrut sapsarı kalmış
Sanki ağlamak imkânsız.
Başları
Paletlerle ezilmiş babaları
Yahudi doğramış analarını
Binlerce çocuk betonların altında."³

Birilerinin daha rahat yaşayabilmesi için bazı insanların ölmesi mi gerek? Bu mu 20.yy. adaleti?

1. C.Zarifoglu, Şiirler, s.384.
2. a.e., s.383.
3. e.y.

Kendi insanından ve dış güçlerden sürekli taciz olmak mıdır kader? Hama böyle olmuştur. Ruslar Afganistan'da dıştan zulüm oynarken, beri yanda Hafız Esat Suriye'de teb'asını imha etmektedir. Hama imhânın tarihî mekânı. "İnsanlık adına korkulacak",

Zulmün merkezi, "Ezansız" bölgelerin yenisi...
Sanatçı bütün zulmü iki mısraa sığdırır:

"O sabah ezan sesi gelmedi camimizden
Korktum bütün insanlar, bütün insanlık adına"¹

Ezan yeryüzünün dengesi; adaletin, doğruluğun, merhametin sembolü.. Susması insanî değerleri de beraberinde götürmektedir. Zarifoğlu Hama katliâmından sonra en çok ezana üzüdür. İnsanlık bir dengeyi kaybetmiştir. Kerbelâ devam etmektedir:

"Sarıklar kan oldu
Ak sokak kan oldu.
Demek bitmedi Kerbelâ
Hama Kerbelâsı dehrin
Nasıl kuru dudakları devlet olduysa Hüseyin
Şehit ağzını değdir üstüne ölü kalbimin."²

İnsanlar bir fırsatı Filistin'de, diğerini Hama'da, bir başkasını Beyrut'ta ve nihâyet Afganistan'da kaçırmışlardır. İnsan oluşun sorumluluğunu yerine getirme fırsattır bu. Hâlen ve insanlık varoldukça sürüp gidecek bir imtihan olacaktır. Zarifoğlu, kalemiyle bir çoklarından ileride yerini almıştır. Adının Afganistan şâirine çıkması başka ne ile anlatılabilir? Yıllarca cihadı yaşamıştır uzaklardan. Gördüğü Afganlılarla cihadı konuşmuş, duygularıyla nice seferler yaşamıştır. Yine de topyekün destek verilmeyişinin sıkıntısını çeker. Diğer insanlar adına suçluluk duyar:

1. C.Zarifoğlu, Şiirler, s.400.
2. a.e., s.382.

"Biliyorum hakkımız yok kalblerine
Öyle uzaktık hiç ağlamamış seslerinden"¹

Sabır ağlamayı bastırmıştır. Allah'a teslimiyet çaresizliği yoketmiştir. Afgan dağları onun için inananların olmuş, dalga dalga kentlere inmişlerdir. Ölümü göze alan Afganlı gelinler cihadın sağlam direkleridir:

"Karnı bir çocuk değil
Yeryüzü doğuracakmış gibi şişmişti Afganlı gelinin"²

Zafer ancak fedakâr olanların varacağı noktadır. Afganlıda bu var. Yediden yetmişe "başları üstünde asılı uçakların" tehdidi altında yaşamaya razı olmuşlardır. Mânevî yardımlarla zaferler Afganlının hakkıdır artık. Mânevî muhit, evliyalar yatağı Mezâr-ı Şerif peçit vermez düşmana:

"Mezar-ı Şerif bir Afgan şehridir el atılmaz
Bir nur çadırı içinde oturur ve aklın
Eli yorgundur civârlarında
Rus gözü kapanır açılmaz
Silahlar gecedен paslanır."³

Mezâr-ı Şerif'te sürüp giden bir cihada karşın dünyanın ilgisizliği özellikle "uzak kardeşler" in durumu hayret vericidir. Sanatçı üzümlere durum tesbitti yapar:

"Ve uzak kardeşlerin toz toprak yırtık ve sarhoş
Bir önceki günden mezeler artmış sofralarında durur"⁴

Bir bölgede cihat diğer tarafta kadeh ve sefahat. Kimi düşündürmez? Uzak kardeşler olmak yerine yakın kardeşler olmak düşüncesi Zarifoğlu'na aittir. Bu as-

-
1. C.Zarifoğlu, Şiirler, s.350.
  2. C.Zarifoğlu, Yaşamak, s.213.
  3. C.Zarifoğlu, Şiirler, s.351.
  4. a.y.

linda kardeşliğin gereğidir. Afganistan'la da sınırlı kalmaz. Oradan Afrika'ya geçer.

Siyah derili insanların çilesi hâlâ devam ediyor. Afrika'dan kopartılanların diğer kıtalardaki köleliği bitti gibi görünüyorsa da ya deri, ya beyin değişmedikçe rahatlık yok. "Eldivenli beyaz bir el", "rulet gibi" onu döndürmektedir. Oyuncaktır Afrikalı. Çoğu zaman çok ucuz işçi, üretim vasıtası... Herkes bir pay alma durumundadır bu yağmadan. Sanatçımız durumu mısralara şöyle yansıtır:

"Sıcak o Afrika
Saf yüreği yolunarak yatırıldı masaya
Eldivenli beyaz bir el
Rulet gibi döndürüyor onu."¹

Değeri tesbit edilememiştir Afrikalının. Belki de sınıfı belli değildir "diğerleri" nezdinde. Çoğu zaman "vahşi hayvan kafesleri"ne lâayık görölmüştür. İnsanın yaptığı işler yaptırılmış, ama muamelede hayvan sayılmıştır. Zarifoğlu bu karışık hesabı ortaya getirir:

"Üzerine hâlâ pazarlık yapılmamış
Simsiyah kaşlar ve beyaz gözaltılarında
Kırmızı kılcal damarlar
Vahşî hayvan kafesinde
Parmaklıkları tutuyor."²

Dünyadaki mücadeleyi cihat bahsin de de sürdüreceğiz. Genel çerçevesini çizdiğimiz dünyaya bakışta Zarifoğlu insanımızın yerini almasını -önce bulmasını- ister. İlgisiz kalmanın insanlığa sığmayacağını belirtir. Seyirci olmanın ve öyle kalmanın çirkinliğini dile getirir. Kardeş olmanın sorumluluğunu vurgular.

1. C.Zarifoğlu, Şiirler, s.409.
2. a.e., s.410.

c) Geçmişe Özlem

Geçmiş geleceğin aynasıdır. İbret alınması gereken olaylar geleceğe ışık tutar. Tarihin sayfaları ibret alındığı takdirde tekrarlanmayacak, aynı hatalar işlenmeyecektir. Zarifoğlu, tarih üzerinde dururken övünülecek güzel günlerin yanında, yabancılaşıma, ihanet ve buhran dolu yakın zamanları da dile getirir. Düzeltilmesi gereken yerlere rahatlıkla müdahale eder:

"Durun bir dakika bir dakika düzeltiyorum işte değil öyle bundan şu kadar, şu kadar yıl önce bir pazar günü köhne bir tekneyle felân, filân"¹

Cahit Zarifoğlu, son ikiyüzyılın etkilediği toplumun içinde doğup büyümüştür. Parçalanmayı yaşayan bir toplumda o da bulunmuştur:

"Nasıl olsa her kucaklandığın dalgada
Bir gemi kadavrası gibi ikiyüz yıl parçalandın."²

Bunun farkında olmayanlara bir de sorusu vardır:

"Bilmedin bile nasıl gelindi
Birkaç yüz sene yollar."³

Son yüzyıllar iyi gitmemiştir ama geçen günler daha güzeldir. "Bin asırlık baş" heybetinden bir şey kaybetmemiştir. "Aşk ülkesine" gidilen yolun anahtarı elindedir. Kaybedilen değerler düşündürücüdür:

"Elimde aşkın ülkesine yol aldığım
Bin asırlık başım
Kuzgun saçlarım."⁴

-
1. C.Zarifoğlu, Yaşamak, s.46.
  2. C.Zarifoğlu, Şiirler, s.360
  3. a.e., s.387.
  4. a.e., s.404.

Zarifoglu "bin asırlık baştan" sonra "bin yıllık çınar"ı da zikreder:

"O ince gelin
Belirir hemen ardında erin
1000 yıl durmadan en atmış bir çınar gibi"¹

Bu heybetli gövde son yüzyıllarda bir derde tutulmuştur. "Elleri dizlerinin arasında"beklemektedir:

"Ellerim yumruk dizlerimin arasında(Tam üçyüz yıl)
Etim etimin sızısını duysun diye"²

Zarifoglu bu seyir içinde birgün sapsarı kesildiğini söyler. Genel anlamda bu bir toplumdur, ve "adam" hastalanmaktadır.

"Birgün ben
İri ve kasılı gövdem
Sapsarı kesildim."³

Eski günlerin özlemi sürer Zarifoglu'nda. "Genç" oluş yadedilir, kudretli oluş anılır:

"Genç bir adamdım
Tren uğurlardım
Eski ve yeni efendileri
Tac giyen şehzadenin karpuz gibi
.....
İkiye bölüneceği haberini
Büyük olayları hava limanlarında zonklayan
Trenlerle ben yolladım"⁴

-
1. C.Zarifoglu, Şiirler, s.108.
  2. a.e., s.120.
  3. a.e., s.123.
  4. a.e., s.179.

Osmanlıyı yücelten niyeti ve amacı oldu. Aşiret-ten devlete varmada Allah'ın adını yüceltme esas alınca uzun mesafeler kısaldı. Bu sayede "telâssız sular geçildi", hayvanların bile rahat uyuduğu" ülke kuruldu. Padişahın adaleti kavradı her yanı. Gemiler "şahadetlere" tanık oldular. Bütün bunları Zarifoğlu birkaç mısraa sığdırır:

"Uzun bir geçimişin var,
Hiç yorulmadan
En azından bir kere
Eglenceli beşik."¹

Asya Zarifoğlu'nda ayrı bir tarih kesiti olur. Yaşamak'ta şöyle der:

"Ya hatırladığımız zaman içimizde hep varolduğunu ispat eden sevgilerle kanımızı heyecanlandıran, Horasan, Türkistan, Kırım ve Endülüs kentleri? Orada mıdırlar?"²

Sorunun cevabını yine kendisi verir:

"Aşka hazır, aşka aç ve davetli
Ansızın melek bekliyorum
Asyayla ayağa kalkan
Melekler ellerinde gelenekle
İçinden hızla süt akımı geçiren mızraklar"³

Zarifoğlu, II.Abdulhamit'i bir dönüm noktası olarak görür. Değişen toplumun idaresi Abdulhamit'tedir. Osmanlı Devletinin en zor zamanında 33 yıl idarecilik yapmış birinin değişim sürecini, yabancılaştırma heveslerini frenlemesi sözkonusudur. Toplumda oluşt-

1. C.Zarifoğlu, Şiirler, s.20.

2. C.Zarifoğlu, Yaşamak, s.28.

3. C.Zarifoğlu, Şiirler, s.131.

rulan batı hayranlığına karşı çıkmış, işte ve dışta uygulanmaya çalışılan havaya mâni olmak istemiştir. Zor dönemdeki kıvrak zekâsı, Zerifoğlu'nun hayranlığını çekmiştir. Zor dönemin adamına tüm müslümanları birleştirme çabasından dolayı ayrıca şükran duyar. Onu işin sırrını anlamada bir "işaret" olarak kabul eder:

"ah işte işâret
-işte işâret, işâret
-Abdulhamit."¹

Abdülhamit'i tanımak yakın zamanları da tanımak demektir. Onun mücadelesi ve düşünceleri devleti daha ilerilere götürme üzerine kurulmuştur. Değeri yeni yeni anlaşılan bu devlet adamı sırların merkezindedir. Ondan başlamak yolu kolaylaştıracaktır:

"Abdülhamit'ten başlayalım: İnce derin bir devdi
Saklanmaya ey çocuk o duvarlar dokunduğun duvarlar"²

Güzel günlere özlem duymak tabiidir. Zerifoğlu geçen günleri hasretle yâdeder, yitirilen değerleri düşünür: "Elyazması eski yazı kitesplarım nerde baba yâdigarı zihnim bileğim."³ Bu değerler yoktur artık. Batıdan alınan "lekeler" vardır: "Ruhumuzun batıdan aldığı lekelerden ancak Allah bizi arındırabilir."⁴

Sanatçı tarih içinde yaşanmış günlere özlemini sürdürür. Yabancı yerden ayrılmak kendi "dağına" gitmek ister:

-
- 1.. C.Zarifoğlu, Şiirler, s.155.
  2. a.e., s.337.
  3. C.Zarifoğlu, Yaşamak, s.45.
  4. a.e., s.36.

"Biz artık gitmeliyiz dağımıza anneciğim
 Yorgun geldim savaşmadım ama
 Bir ceset gibi ayaklarının dibindeyim
 Biz artık gitmeliyiz dağımıza,
 - Hayır olmaz
 Durmalıyız burada şâhinim."¹

Beklenen günün yakın oluşu, sanatçıyı rahatlatır.
 "Yollara devlet resmi çizen" harfler ve mızrak hedefe
 doğru ilerleyişi temsil eder:

"Gün gelecek
 Mızrağın ucunda yeşil renk bir tülbent
 Çemberli mermerin dibinde
 Balık yiyen balık üreten iki tülbent eri
 Balıklar ki harflerdir,
 Ağrıyan başları, sürtünüp kızışan derileriyle
 Kızgın ve diklenen
 Ürperen ve akım geçiren güçleriyle
 Yollara devlet resmi çiziyorlar."²

Harflerin görevi bununla bitmez. Yazı olarak da
 "yerle gök arasında" özlenen anın ortaya çıkışını hız-
 landırır:

"Kadırgalarında renk atmaz cömert çiçekler
 Su altlarında ve yürek diplerinde,
 Zarı delinecek bir an bekleyen
 Kanatları sabra ve kâbus sonlarına
 Çarpan, konuşan ve sesler çeviren"³

Zarifoglu, hâlâ o günün peşindedir. O "çelik
 ân"ın geleceğini hesaplar, hasret dua olur:

1. C.Zarifoglu, Yaşamak, s.139.
2. C.Zarifoglu, Şiirler, s.174.
3. a.e., s.41.

"Bir gün
 Herhangi bir an
 Ama bir çelik an
 Her şey
 Ve hepsi başlarını kaldırdılar
 Ve hemen ellerinin gölgesi düştü yüzlerine"¹

Geçen günler bir "güvercin"dir. O gelmeli tekrar. Kavuşma olmalı hemen. Kavuşma "her evdeki azâbı" kovacaktır:

"Ve büyük doğrulma günüyle
 Bir aliterasyon olan güvercin
 Gel. Sen gelince
 Azap çıkacak her evden
 Gidecek kendi evine."²

Çoğu insan bu "güvercin"den habersizdir. Bir hayatı öylesine tamamlamaktadırlar. Her gün yeni bir bunalım yaşanmış farkında değil. Hayat bu değil, yaşanmış ne güzel günler var. Duymamış. Ya da inanmıyor. Sanatçı tarihî renklerle beliren güvercini karşılar:

"Ve başı yeşil hâleyle çevrilen
 Yüzünde tarihten ve gelecekte bir renk beliren
 Atmacanın pençesinde atmacayı kendinden geçiren
 Bir güvercin ki ne gören olmuş
 Ne işiten."³

Zarifioğlu, geçmiş günlerin özlemine çekerken ümitsiz değildir. İnsana lâayık olan hayat, insan varoldukça özlenecektir. Bahğın suya hasreti ne ise, insanın

---

1. C.Zarifioğlu, Şiirler, s.49.
 2. a.e., ss. 195-196.
 3. a.e., s.194.

da huzur verici hayata hasreti aynıdır. Geçici yaşantılardan sonra bunu istemek tabiidir:

"Tam şimdi ipe koşan
Beni elleriyle alkışlayan
Ağrıyan bir gün geliyor."¹

Zarifoglu o günlere "göğsünü asya bir edayla gerdiği vakit", "sen yoksan mekân yok, zaman belli değil dediği vakit" ulaşabilecektir:

"Göğsünü asya bir edayla gerdiğim vakit
Hem barışmak ne demek kendimle
Sen yoksan mekân yok zaman belli değil dediğim vakit
Sen ölçebilirsin ancak sesimdeki beygirimsiliği"²

"Eski izleri" hiç unutmaz sanatçımız. O izlerin insanı nerelere ulaştıracağını bilir. Hem kendini bulmasına hem de "en ileriye" varmasına yardımcı olacaktır:

"Aklım eski izlerde şimdi
İz demek
Bir geniş
Bir kendine dönük bir en ileriye
Yol demek."³

"Bir güzel ince gelin" son zamanlarda görünmez olmuştur. Her derdin devası odur. "grevlilere" bile "şifâ"yı o götürecektir. İnsanlık o gelini bulmadığı sürece rahat yüzü görmeyecek. "Gelinliğini bıraktığı yerden alıp" gelmedikçe şifa bulunmayacaktır:

-
1. C.Zarifoglu, Şiirler, s.36.
  2. a.e., s.214.
  3. a.e., s.113.

"Bir güzel ince gelin
 Kabartır göğsünü toz duman içinde
 Gelinliği durur çıkartıp bıraktığı yerde
 İçerlerden bir taşlı tarladan
 Kaynayan nehrin gözünde
 Unutmuş gelin alınlığını
 Avuçları sıcacık yumulu beline dayalı
 Kadın bilekli badem topuklu
 Seyirtir o ince gelin
 Grevlilere şifâlar götürmek için."¹

Tarih müzelere taşınır. Orada bulmak da iyi. Müze-
 lerden yararlanmasını bilmek gerek. Neye, hangi duygu-
 larla bakılırsa birşeyler anlaşılır? O da bir terbiyeye
 muhtaç. Zarifoğlu yol gösterir:

"Müzelerden yoruldun ama
 Sen nakışlara dokun deli çehreli çocuk.
 Az bir yolun kalır nakkaşlara."²

Müzeler ne kadar tarihe götürse de sun'îlikten
 kurtulamazlar. Bir miğferin masanın üzerinde duruşu
 ile, bir kılıcın duvarda asılı oluşu ile, enları ku-
 şanmış, bir yiğidin bıraktığı izlenim aynı mıdır?
 "Öz" kullanılmalı. Öz nedir?

"Özümlü kullan
 Çünkü aşktır.
 Beyaz bir san'attır."³

Zarifoğlu'nun elleri yine "Hamit" in ellerine de-
 ğer. Taş gibi tutar onu. "Güneşin yeniden doğmasını"

-
1. C.Zarifoğlu, Şiirler, ss.107-108.
  2. a.e., s.340.
  3. a.e., s.206.

bekler. Bir tarih dirilmeli, bir dev ayağa kalkmalıdır.
Bu sefer çözüm tarihtedir:

"Elim taş gibi tutuyor Hamit'in ellerini
(Hamit kim daha belirmedi)

.....

Sofrada değil miyiz büsbütün

Güneş dönüp yeniden doğmalı Hamit

Ana kim, ata kim toprak kim

Halk neyin nesi

Sesini bileğinden alıyorum Hamit'in."¹

Fikir ne kadar kuvvetli olursa olsun söyleyenin
tavrı da önemlidir. Ses tonu bile anlatıma farklı de-
ğerler katmaktadır. Güçlü bir bilek, cesur bir kalp
her zaman gerekli.

Geçen günler çok yakın aslında. Tekrar içiçe ol-
mak an meselesi. "Başla deyince" başlanacak kadar hazır
her şey:

"Başla deyince başlayabilir

Evler eşyaları atıp insanı çağırabilir

Bir bakarsın ki kadınlar gizlice hafifçe sürmeli
gözleri"²

Yabancılaşmanın kollarından biri eşyalar ve kadın-
lar, kadın giysileri. Tarihe dönüş yine aynı yoldan
olacak. Eşyalara dikkat! Kadınlar bu toplumun mensubu
olmalı.

1. C.Zarifoglu, Şiirler, s.160.

2. a.e., s.380.

d) Halimiz

Dünyayı bir "değirmen" olarak gören sanatçımız insanımızın günümüzdeki durumunu da dile getirir. İnsanı-
mız nasıl yaşamaktadır? Ne haldedir? Dünya ne haldedir? Hayatı nasıl değerlendirmektedir? Zarifoğlu bu sorula-
ra cevaplar verir. Çocukluktan büyük adam oluşa kadar geçen yolda karşılaşılan değişiklikleri tesbit eder. Saf hayallerin ilerleyen yaşlarda nelerle karşılaştığı-
nı söyler:

"Daha çocuktun
Elini uzatsan
Dokunsan bözulmazdı hayaller
Büyüdün ki yalanlar, gayyalar."¹

Zaman olur insan, "öz yurdunda garip öz vatanında parya"² olur. Hayat o hâle gelir ki insanın biricik hu-
zur mekânı câmi "gurbet" olmaya başlar:

"Şimdi çarpılır köyün ağzı
Bir yabana saç taradı ev
Şimdi köyde câmi bile gurbet olur."³

Çağımız insanı, çelişkileri yaşamak zorunda bırakıl-
mış, hayatı tek düze yaşaması güç. İnançları yaşamada karşılaştığı durumlar ilginç. Çoğu zaman iki kişiliği yaşamak gibi duruma düşüyor. Çatışmalar da oluyor. Ter-
cih belirlemedeki tereddüt ayrıca yoruyor insanımızı:

"Namazla fâizin, oruçla israfın, zinâ ile nâmahre-
min her türlü ile, sâir ibadetlerin koyun koyu-
na yaşandığı, idraksizliğin ve gafletin âdeta mü-

-
1. C.Zarifoğlu, Şiirler, s.452.
  2. N.Fazıl Kısakürek, Çile, İst.1974, s.232.
  3. C.Zarifoğlu, Şiirler, s.295.

cessem hâle geldiği bir zaman dilimi."¹

Zarifoglu, bütün dikkatlerini "yeni"nin üzerinde toplayarak hayat sürmek isteyenlerin kolay aldanacağını düşünür. Yeni olan herşeyin iyi olacağını, eski olan herşeyin kötü olacağını kabul etmek elbette hatalı. Bunlar içinden faydalı ya da zararlı gibi ölçülerle ayırım yapılması en uygun yol. "Hayatı pazarlık etmeye değmez" bulanların durumunu şöyle tesbit eder Zarifoglu:

"Söylenen ücreti her zaman açık duran cüzdanlarından çıkarır, -bütün dikkatlerini ellerindeki YENİ'nin üzerinde olduğu için- dalgınlıkla karşılardakine teslim ederler."²

Sanatçımız, Anadolu'daki hayat ile büyük şehir hayatının da farklı olduğunu belirtir. Törelere beslenen bir hayatın içinden gelip kendini "diskotekte" bulan kız çocuklarının dramını anlatır. İki ayrı bölgede ayrı ayrı yaşama biçimleri kurulmaktadır:

"Anadolu'da başları örtülü, alınları secdeli anaların kız çocukları büyük şehirlere üniversiteye gittiklerinde, bir sömestr sonra boyanmaya başlıyor, yataklarına giriş saatleri uzuyor, diskoteklere gidiyorlar."³

Bunu genelleştirmek haksızlık olur. Ama bir vâkıdır. İsteyen istediğini seçmektedir. Rahmet ve gazap insan içindir:

"Her nasip için ayrı ayrı
Rahmet şekillenir."⁴

-
1. C.Zarifoglu, Bir Değirmendir Bu Dünya, s.107.
  2. C.Zarifoglu, Yaşamak, s.172.
  3. C.Zarifoglu, Bir Değirmendir Bu Dünya, s.16.
  4. C.Zarifoglu, Şiirler, s.300.

Hayat sevgi doludur. İnsanların dostluk kapısı sevgidir. Kalplerden eylemlere, oradan kardeşliğe geçiş... Toplayıcı değil, ürkütücü bir hayatın ne anlamı olabilir? Kimse kapısını açmıyorsa, derdini dökmüyorsa, kimsenin elinden tutamıyorsanız, faydanız yoksa kimseye, "su konuşmuyorsa" ve "kuşlar toplanmıyorsa" yanınıza, siz buna hayat mı diyorsunuz? Sanatçımız bu durumda "ne kazandık yaşamımızdan" diyor.¹
Nasıl olmalı?:

"Biz harcandık anam hem kelimesiz kapandık
Sevgi ettik, sonsuz seçtik. Beğendik. Ama toprağı
kazandık."²

Hayatın güzel yanı gülücükler.. Çoğu zaman insanın insana verebileceği en samimi hediye. Hayat onunla daha güzel. "Ovalarca" olması da şâirin dileği:

"İnsan toprak çalkalanırken
Çocuklar, kadınlar, erkekler, gülücükler ovalarca"³

Sanatçımız "Yaşamak"ın tarifini de yapar. Onu "bir gece evden atılmış bir çocuğa" tek bir damlaya ve sese benzetir, "sokak lambası" olarak tanımlar:

"Yaşamak bir sokak lambası
Bir gece evden atılmış bir çocuk sanki
Tek bir damla tek bir ses gibi
Aklıma düşüyor."⁴

Zarifoglu en güzel hayatı ister. Bunun "çöplerin içinde" olmadığını söyler. En güzel hayat en güzel yer-

1. C.Zarifoglu, Şiirler, s.29.

2. a.y.

3. a.e., s.353.

4. a.y.

lerde olur. Güzelin yanında olur. Güzeli istemekle olur:

"Dilediğim en güzel hayat
Çöplerin içinde rüyâ aradım
Düştümse eğer sana bakarken düştüm."¹

Kanaat sahibi olmak hayatı yaşanır hale getirir ve öyle tutar. Hırs, insanın kendini yoketmesi. Zorlanan beyin hücreleri adaleler... Aç gözlü insanın hayat boyu süren koşusu... Zenginlik peşinde koşanlara bir tavsiye: "Zenginlik nedir? Buzdolabına sahip olmak mı, yoksa bazı şeyleri bozmadan kovmak, canının istediği kadar yiyip doymak, hür olmak, kendine yetmez mi?"²

Zarifoglu şaşkın ve anlamsız bir hayat sürenlere de seslenir. Yaşayışıyla anne ve babasının "onurunu" azaltanları kınar. Böyle kişileri canlı tabuta benzetir:

"Ananız ve babanız
balalan ağızlarıyla
onurları durmadan azalır. Döllenişler
ve başınızın içi cenaze
bir cama bin çekiç
başınız cenâze
canlı tabutlarınızla
kutupsuz kiblesiz
hangi putun önünden geçmektesiniz."³

"Kutupsuz ve kiblesiz" bir hayat "kanarya"yı katletmeye yeterli olmaktadır. Başıboş insanların yaşadığı toplumda güzel değerler teker teker eriyceklerdir.

1. C.Zarifoglu, Şiirler, s.359.

2. C.Zarifoglu, Bir Değirmendir Bu Dünya, s.84.

3. a.e., ss.22-23.

ilgi duyulmayan hayat biçimi haline gelecektir. Müze-
lerdeki "bindallı" katledilmiş kanaryalar değil mi?
Giyme, seyret fırsat buldukça. Neden bunlar?

"Uzakta ilk gülün akrebiyle sevişmekten
Bir tek sarı ve sarsılmaz sesine güvendiğimiz
Kanaryayı katlettik"¹

20. yüzyıl insanı rahat değildir. Başında uğultu-
lar vardır. Kanaryanın katlini hazırlar. Her işi bir
yorgunluğu gerektirir. Koşuşturmadan dinlenmek mümkün
mü? Yarış sürüp gider yıllarca. Hayat kısadır. "Zaman"-
ın elleri boş durmaz:

"Zaman bir nalbant gibi boğuk elleriyle
Ovuyor çünkü uğultu çıkaran başlarımızı."²

Zaman başka ne yaptı? Neler getirdi? Nasıl etkiledi ha-
yatı? "Balta" nasıl "mızrak" oldu:

"Zaman dert getirdi sulara
İçinde eski balıkların yattığı kayalar
Savaşan insanların elinde
İnce yontulup taşındı balta mızrak şekline."³

İnsan bu durumda ne yapacak? Gün geçtikçe dert yı-
ğınlarıyla karşılaşılıyor:

"Dışında açıkça bir tazi koşuyor.
Ölümlerde yorulup
Bir güle kapanan
Gelincikte bekleyen."⁴

1. C.Zarifoglu, Şiirler, s.24.

2. s.e., s.57.

3. s.e., s.66.

4. s.e., s.54.

Dışarda bunlar olurken insanın içinde zehirli bir iğne hayatı karartıyor. Yaşamak anlamsız olmaya başlıyor. Gereksiz bir korku ve kaçış:

"Bir dolmayan yanımız
Bir de her gün korkudan bir şeye
Dokunup kalıyoruz.
Kanımızdan zehirli bir iğne geçiyor
Ve güneşten korkuyoruz."¹

Zarifoglu zamanı ve hayatı değerlendirirken insanın son dönemdeki ilgi alanına değinir. Şimdi ragbet neye dersiniz? Eşyaya, evet eşyaya! Bakışlar orada toplanıyor. Eşya hayatın gayesi olur:

"Şimdi gözler
Eğleşir eşyada."²

Sanatçımız hâli yansıtırken hayretini gizleyemez. İnsanın bayağılaşmasına akıl erdiremez. Bu duruma ilgisiz kalanlar da aynı kefededir:

"Hayret ve varolma tıkanı
Hayret ve haya tıkanı
Hayret ve hayret ve hayret
İlk kez geriye dönmek gerekiyor."³

Günümüzün diğer olumsuzluklarını da şöyle tesbit eder Zarifoglu:

"Katil efendi
Hırsız baş köşede
Haksız haklı

---

1. C.Zarifoglu, Şiirler, s.78.
2. a.e., s.420.
3. a.e., s.175.

Şer belâlı
 Örtünmüş güneş
 Çoktandır yüzü nerde?"¹

Bu hâl sanatçıyı şaşırır. Yapılan işin, yaşanan hayatın mahiyetini araştırır:

"Bu nedir böyle gün mü günsüzlük mü?
 Hangisine kapıldık nerelere atıldık."²

Böyle bir hayatı sorgulayan Zarifoğlu sebebi bulmakta güçlük çekmez. Üst üste gelen yıkımlar bizi bu duruma getirmiştir. Başımız "sülügün ağzında ayak boşlukta":

"Zaman bir takla attı
 Zaman bir takla daha attı
 Zaman altında kalan
 Çıplak boynu hançer kuşattı
 Başı sülük ağızlarında
 Ayakları boşlukta çırpınan
 Bir millettik artık."³

Hayat boyu hür yaşamak "buğday hakikatını düşünmeye" bağlıdır. Hayatın anlamı da onunla elde edilecektir. Hayatın yaşanabilir olma yolunu şöyle ifade eder sanatçımız:

"İnsanı hür yatıp hür kaldıran buğday hakikatını
 -Düşününün zekânın doluluğunu- bir emânet olduğunu."⁴

Sanatçımız gelecek günlerden ümitlidir. İnsan isterse daha güzel bir hayatı yaşayabilecektir. "Bir kaç nesil

-
1. C.Zarifoğlu, Şiirler, s.485.
  2. a.e., s.171.
  3. a.e., s.195.
  4. a.e., s.163.

azdıran bozgun" batacaktır:

"Şimdi batar birkaç nesil azdıran bozgun
Simsiyah aklım ve beyaz bir nokta kalbim."¹

Umutsiz olmamak gerek. Gayret zoru yener. Hayatın olumsuzlukları da değişir, düzelir. Zarifoğlu menzile yakın olduğumuzu bildirir. Güzel günlerin haberini verir. "Nemli gözler" dağları devirir zirâ:

"Kalk çünkü sabah yıldızı
Bir mızrak boyu yükseldi
Iri ve zeki
Uçları nemli bir göz gibi"²

e) Çevre

Teknoloji çevreyi hatırlattı insana. Beton yığınları içinde bunalan insan sokağa çıktığında rahat edemedi. Kentten uzaklaştı. Gittiği yer farklı değildi. Bütün bir tabiat bozulmaya başlamıştı. Teknolojinin talepleri tabiatı olumsuz yönden etkiliyordu. Sadece bulunduğu yeri değil katı, sıvı, gaz halindeki atıklar her yeri değiştiriyor. İnsan sonunda muhtaç olacağı ilacı imha ediyor.

Günümüz insanı teknolojinin olumsuz etkilerinden "kâbus" içine düşmüştür. Tabiat onun sığınacağı yerdir. Köydeki insan bu imkâna sahiptir:

---

1. C.Zarifoğlu, Şiirler, s.288.
2. a.e., s.120.

"Tabiata yakın olmakta kâbusu dağıtıcı bir güç bulunuyor. Köyde kadın ve erkek birbirini tabiatın himayesi altında bulur."¹

diyen Zarifoğlu, aynı imkândan mahrum olan şehirlinin acı durumunu dile getirir. Şehir, insanı tüketen bir yapıya sahiptir. Oradekiler "Modern hayatın görülmüşüne rahatsız edici fenomenlerine katlanmak zorundadır" der.²

Köyden şehire yerleşenler orada umduklarını çoğu zaman bulamazlar. Her şey vardır belki ama "toprak yoktur."³ Toprak serin dağ havalarıdır. Toprak, çocukların yalınayak dolaştıkları zemindir. Şehir sokaklarından "leş" akmaktadır:

"Sinema afişleri, meyhaneler, birahaneler, sigara dumanıyla buğulanmış kahvehaneler, çıplak kadınlar, sarmaş dolaş gençler, parklar, oteller, okullar"⁴

insanı rahatsız eder. Bu durumda insan "arkasından kurşun sıkılıyormuş gibi"⁵ köye kaçacaktır.

Köy insanı tabiatın kucağında rahattır. Güneşi herkesten önce görmektedir. "Gövdesi acıkınca" tarlalarda rızkını arar:

"Güneşi tez gördük dağlarda
Ormanın ay çiçeği gibi uyanan hayvanlarıyla
İlk iş gövdemizin acıktığını anlamak oldu
Gittik kokladık ekmeğimizi tarlalarda."⁶

-
1. C.Zarifoğlu, Yaşamak, s.60.
  2. a.e., s.146.
  3. C.Zarifoğlu, Romanlar, s.14.
  4. a.e., s.278.
  5. a.y.
  6. C.Zarifoğlu, Şiirler, s.111.

Her şeyin tabii halini köyde yaşamak mümkündür. Şehirdeki güneş bile farklı ısıtır. Kentlinin morarmış etinde akrep gezinirken dağlının teninde dudak gezinir:

"Dağda genç kadın
Güneşe gömleğini açtı
İncecik tüylü kabarcıklı tenini
Kalın bir dudak gezindi ve güneş
Kentte genç erkek
Geceye gömleğini açtı
İnce zehirli morarmış etini
Kalın bir akrep gezindi ve loşluk."¹

Zarifoglu şehri sevmez. İnsanın canlarına okumuştur çünkü. Şehirli bitkindir:

"Şehir canlarına okumuş alınlarına bir kara vurmuş"²

Niçin sevmez şehri? Nedir onu ürküten? Önce bir sun'îlik var şehirde, sonra müthiş bir telâş:

"Taşıtlar, grevler insan böğürmeleri
Alış verişler
Şapka seçerken birden çocuk doğuruyorlar
Baba oyundan çağrılan çocuklar gibi isteksizdir."³

Başka ne özelliği var şehrin? Neden sevilmiyor? Başkalarının emekleri üzerine kurulmuş "gökdelenlerden" dolayı mı? Öyle olabilir:

"Bu yaz hayatı beğenmedim aklımda kandan gökdelenler"⁴

-
1. C.Zarifoglu, Şiirler, s.164.
  2. a.e., s.349.
  3. a.e., s.205.
  4. a.e., s.142.

Bir tesbit daha: "Beton köşeli, apartman keykılı toprak" sevimli değildir.¹

"Ve şehir

Yeniden arabalar insanlar

Kornalar büyük ve kalın

Su torbasının içindeki kanı ürütüyor."²

Şehir böyle bir hayatı yaşar her an. Bir çıkışı var belki. Biraz düzelmesi mümkün. O halde bir şey gerekli. Zarifoğlu bunu da söyler:

"Alev gerekli kentliye

Bu ısıtma devleri kente

bir an önce inmeli oğlum."³

Çocukların dilinden çok iyi anlayan Zarifoğlu şehri biraz da çocuklar için sevmez. Onlar adına şehre isyan eder. Balkonlara sıkışmış çocukların durumunu bilir:

"Çocuk

Bir tane. Dayanmış yanağını cama

Karşı evin balkonuna bakıyor

Orada bir çocuk

Tutunmuş demirlere."⁴

Şehrin mimârîsi çocukları modern hâpishanelere mahkûm etmiştir. İçinde her konforu olan ama çocukça bir şey bulunmayan evlere. Yeşili balkonda, saksıda gören kentli çocuklarına acır. Çocuklar evde, ya diğerleri? Diğer insanların koşuşturduğu sokaklar, caddeler. Sanatçımız sokaktaki insanları da düşünür:

1. C.Zarifoğlu, Şiirler, s.122.

2. a.e., s.350.

3. a.e., s.116.

4. a.e., s.390.

"Gelebilir miyim mümkün mü.
 Vıdı vıdı çenebaz sokaklar
 Düşman baltalar vitrinler yola doğru küstah
 Gelir miyim dersin
 Yaban çehrelerin tirpanlarını göze alarak."¹

Şehrin sokaklarında "yaban çehrelerin tirpanlarından" başka trafik problemi de vardır. Zamanında ulaşılmayan mesâiler, yerine getirilemeyen sözler bu denge-siz trafik yüzünden. Şehir bu nedenle de çekilmiyor. Zarifoğlu şehirdeki bu sorunu İsmail Killioğlu'na şöyle anlatır: "Çok sıkılıyorum, ürküyorum, hatta korkuyorum."²

Gürültü, sıkışıklık, telaş ve kirlilik.. İnsanın günümüzdeki nasibini. "Şehrin kalabalık vapurları" ve deniz ne durumda? Zarifoğlu insanla iç içe duran kirlenmeyi anlatıyor:

"Şehrin
 Kalabalık vapurları geliyor bu iskeleye
 İşte şurada o kayalıklar
 Korkunç martılar kirli siyah ve yapışık
 Kirli ve herşey var suda
 Yıkılan bir dünyadan kopmuş."³

Kirlenmenin sorumlusu insan. Daha çok kâr edeyim diye kurduğu fabrikalara filtre taktırmak yeni bir masraf sayılıyor. Gereksiz harcama oluyor. Yapacağı masrafın neleri önleyeceğini bilmekten uzak. Batan gemide kendi de var halbuki. En temiz yerlerin akıbeti diğerlerinden farklı olmayacak:

-
1. C.Zarifoğlu, Şiirler, s.447.
  2. İ.Killioğlu, Edebiyat ve Suç, s.89.
  3. C.Zarifoğlu, Şiirler, s.454.

"Çok geçmeyecek
Martılar beyhûde turlar atacak
Kıyıları lağım konserve kutuları
Mısır koçanları."¹

Dünya böyle, sadece ülkemize ait görüntü değil.
Çevreyi birlikte kirletiyoruz. Birlikte bedelini ödeme-
ye hazırlanarak .. Zarifoğlu, bir Avrupa seyahatindeki
izlenimlerinde kirliliğe temas eder: Avrupadan bir kir-
lilik örneği verir:

"Biatritz 1972. Mazot bulaşığı deniz kabuklarını
geçtim. Hiçbiri güzel şekillerine rağmen albenili
değil. Mazot onları da öldürmüş. Uzaktaki tanker
ağır seyir halinde artıklarını boşaltmakla meşgûl.
Su tokat yer gibi alıyor atılanları."²

Zarifoğlu, bu atıkların "korkunç bir şeyin yansıması"
olduğunu söyler.³

Sanatçımız İstanbul'a da temas eder: İstanbul'un
iki yüzü vardır. Belki de iki dönemi. Orayı "belde-i
tayıbe" yapan bir anlayış vardır. Alıp götürünce
"berrak su", "zehir kumaya" başlamıştır:

"Kesik bir katır başı gibi
Ölü ağızdan çıkarır çatal dilini
Haliç.

Oysa aynı Haliç
Abdülhakim hazretlerinin
Ayağı altında, nazarı önünde
Tahtı saadetinde
Berrak bir suydu
Alıp götürdüler
Sarığını yere atıp tekmelediler

-
1. C.Zarifoğlu, Şiirler, s.438.
  2. C.Zarifoğlu, Yaşamak, s.70.
  3. a.e., s.69.

Haliç
O berrak su
Zehir kustu."¹

Kirlilik sade denizle sınırlı değildir. Hava kirliliği var ki insanı toptan imhaya aday. Gökyüzü her zaman eski berraklığını bulunduramıyor. "Güneş yok olmuş değil. Sadece önü kapalı. Işınları tek tek kara geliyor günümüze, gözümüze."²

Kirlilik bâkir tabiata alışkın canlıları rahatsız eder. Sık sık yer değiştirirler. Göçlerde düzensizlik olur. Çoğu zaman vakitsiz gelirler. İnsanın bunu anlaması gerekir. Basit uçuşlar olmadığını bilmeli insanlar. Bu bir "deprem"dir anlayana. Diğerleri zaten niçin yaşıyorlar ki? Zarifoğlu göç eden kuşları şöyle anlatır:

"Göç eden bir kuş sürüsü görmek bir deprem seyretmek gibidir"³

İnsan bu olayın deprem olduğunu anlamazsa çok geçmeyecek "mavi gök orda mı " diye soracaktır.⁴

B. DİĞER SOSYAL MESELELER

a) Aile

Aile toplum bütünlüğünü sağlayan bir müessesedir. Sürekli hizmet veren okul. Nesilden nesile kültür aktarımı aile vasıtasıyla daha verimli yapılmaktadır. Aile fertlerinin birarada yaşaması birlik ve beraberliğin ilk örneğini vermektedir. İnsanlar arasındaki dayanış-

-
1. C.Zarifoğlu, Yaşamak, s.413.
  2. C.Zarifoğlu, Bir Değirmendir Bu Dünya, s.104.
  3. C.Zarifoğlu, Yaşamak, s.142.
  4. a.y.

mayı da hazırlamaktadır. Zarifoğlu ailenin bozulmaya karşı rolü üzerinde durur. Aile insanı maddî ve manevî tehlikelere karşı koruyan bir fânus olmaktadır:

"Bozulmaya karşı direnebilmenin, tüketim alışkanlığına kapılmayıp sömürülmeye karşı koymanın ve nihayet topluca bir güç oluşturmanın önemli garantilerinden biridir büyük aile."¹

Aile olarak büyük aile kastedilmektedir. Dededen toruna bir kadro aynı çatı altındadır. Zarifoğlu'nun söylediği henüz bir çok bölgemizde varolan fertleri kalabalık ailedir. Dedenin ve ninenin eğiticiliği, tecrübesi, sabrı, babanın fedakârlığı, annenin şefkati, çocukların birleştiriciliği ile uyumlu bir aile. Batıda bu tür bir aileyi bulmak zordur. Sanayi devrimi aileyi parçalamış, çalışabileceklerin tamamı işçi olmuş, çalışamayacak durumda olanlar ise bakımevlerine terk edilmiştir. Vaktiyle aralarında varolan karşılıklı sevgi saygı da maddî endişeler yüzünden yok olmuştur:

"Ölürken ve öldükten sonra da aile için bir şey ifade eden, hâlâ bir şey olan insanlar, hastane köşelerinde ölüyor, cesetleri günlerce morgların galvaniz kaplı soğuk kutularının içinde kalıyor."²

Zarifoğlu yeni mimarî anlayışın aileye zararlı olduğunu ifade eder:

"Büyük şehir ve kasabalarda yeni tarz evler, apartman daireleri, hem küçük hem de -belki küçük olmaksızın ziyade- fert sayısı artacak bir aileyi barındıramayacak şekilde başka şeylerle dolu:"Yani eşyalarla. Evlerde insanlar değil, âdeta eşyalar oturuyor."³

1. C.Zarifoğlu, Bir Değirmendir Bu Dünya, s.28

2. a.y.

3. a.e., s.27.

b) Aile Fertleri:

Büyük ailede dede ve torunlara kadar uzanan bir kadro var. Bu oluşum içinde dede ailedeki dengeyi sağlamaktadır. Ailenin en tecrübeli ve verimli öğretmeni-
dir dede:

"Rahleler genç damlalar açardı.

Kapılarında buğday başakları

İnce ince nefesle zikir demetleriyle dam direklerine
İşlerdi ebe, sağdıç, kirve ahretlik adları."¹

Zarifoglu dedeye dervişlik görevi de yükler. O yaş-
ta "ince nefesler ve zikirle" meşgul olmasını diler.
Zaman bu dileğin uzun süreli olmasına mâni olur, anla-
yışlar değişir. Raflardaki kitap, rahledeki cüz sandık-
lara doldurulur. O dede kaybolur:

"Sandıklarda toz toprağa belenmiş nacar dedemin
Soluk soluğa rutubet içer kitapları."²

Ailede diğer ağırlık babadır. Hareketin merkezi, e-
vin yükünü götürmeye görevli. Zor şartlarda görevini ye-
rine getirmek durumundadır:

"Ve buzullar arasında çağlayan sularda

Aracıydın ekmeğine sevgili eşlerin ve çocukların"³

Baba ailedeki en ağır yükü götürür. Bu bir "yamaç
kayması"dır. Binlerce ton toprak, yıllarca omuzda taşı-
nacak:

"Bir yamaç kaymasını omuzlarsın yıllarla

Biz ne gülücükler biliriz senden

Ne rahmetler açıldı senden bize."⁴

1. C.Zarifoglu, Şiirler, s.336.

2. a.e., s.337.

3. a.e., s.333.

4. a.y.

Baba bu sorumluluklarıyla aile fertleri tarafından takdir edilir. Kâh "tütün"de, kâh "ekmek" başında ve bazen "kabir" başındaki eylemleri alkışlanır:

"Ve alkışlanıyor babalar
ki tütün başında
ekmek başında kabir başında"¹

Baba güzel günleri yaşar. Bereketli çarşılarında bulunur. İnsanların birbirlerine saygı duyduğu, dostlukların önde tutulduğu dönemleri görür:

"Yasin okunan tutsü tüten çarşılardan
Geçerdi babam
Başında yağmur halkaları"²

Bu durum her zaman aynı güzellikte sürmez. Gün olur "çetin bilmecelerle" karşı karşıya gelir. O zaman şehirlerin zorluğunu yaşar:

"Çetin bilmecelerle
Sürdü atını şehirlere."³

Zarifoğlu baba kelimesine zaman zaman daha geniş bir anlam yükler. Onu baltayla ayakları kesilmiş bir yaratık olarak görür. Tarihle bağı kopmuş "halk" sayar, vasiyetini nakleder:

"Yüreğim böğürmek üzere gibi
Ayaklarım baltayla kesilmiş gibi
Kandırma beni çocuklarım
Bozulmazdan tutunun - bırakın öyle öleyim "baba"⁴

-
1. C.Zarifoğlu, Şiirler, s.79.
  2. a.e., s.65.
  3. a.e., s.66.
  4. a.e., ss. 151-152.

Baba bir sembol olur. Tehlikeler karşısında dönülecek yer babadır. Baba tarihtir. Baba huzurdur:

"Başını yılandan çevir yemek taşmasın
Başını yılandan çevir kuyu yakın.
Başını yılandan çevir unutmama babayı yürekte tut
Baba dağ ve balta"¹

Huzurun ve savunmanın sembolü baba hesaplaşmada üstün bir "silah"tır. Haklı olduğu konuda konuşan kişi karardır ve ısrardır. Haklılığı ona ayrıca bir güven verir. Suçlu insanın mahcubiyetinden ve ürkekliğinden eser yoktur. Cesurdur. Konu yüce değerlerse, baba ise, önünde hiçbir engel duramaz:

"Silâh olarak
Bir tek soru var elimde
Nerede babam, nerede."²

Baba "mızrak" olur. Bazan oğulla çatışır. "Yaşlı mızrak akılsız" olur. Baba-oğul çatışması zamanla ilgili. Buna kuşak farkı da diyoruz. Bir önceki kültürün sonrakilere taşınamaması. Arayış içinde olan bir nesil. Gördüğünü yapmak isteyen, yaşadığına bir disiplin getiremeyen, anlam veremeyen oğullar. Oğulun babaya bakışı, babanın ona bakışı farklı anlayışlarla desteklenmektedir. Ölüm davetleri yapılır zaman zaman:

"OĞUL MIZRAK KESKİN GENÇ
Oğul genç mızrak keskin
BABA DİNÇ YAŞLI MIZRAK AKILSIZ
Oğul baba
MIZRAK BABA
Ölüm Oğul Mızrak

---

1. C.Zarifoglu, Şiirler, s.201.
2. a.e., s.480.

Ölüm Baba Mızrak
OĞUL MIZRAK baba ÖLÜM."¹

Anne ailede himâyenin, şefkatin kaynağı. Sevgi onun gözbebeklerinde tarifini bulur. Doğumdan ölüme eli altındaki çocuğun bakımını, eğitimini hayatını üstlenen eğitimci. Aile okulunun fedâkâr öğretmeni. Zarifoğlu anneyi doğumla anar:

"Önce yeryüzünde yoktunuz -bir kadın ki
Rahminde boğmadı sizi annenizdir.
Buluşunuz değildir anne-doğranınızdır
(Anne boğmaz doğurur)
Nasıl ki doğdunuz ve buldunuz annenizdir."²

Anne evde en çok yorulan fert. Sürekli meşgûliyeti ve toparlayıcılığı ile evin düzenini sağlayan kişi fizikî ve ruhî yıpranma nedeniyle erken gelen hastalıklar. "Dizindeki dirmansızlık" vakitsiz:

"Dizimdeki dermansızlık
Bu yaşın alâmeti değil."³

Çocukların eğitimi ve himâyesi ona ait. Dâimâ gözü üzerinde:

"Ocaktaki çorbanın önüne çömelmiş
Düşüncesi suyun şeytanına çağrılır.
-Hangi salıncaktasın çocuğum ipi iyi tut
Annenim ben."⁴

Çocukları için en çok anneler ağlar. Merhamet her zaman diridir içlerinde. Savaşların ve kıtlıkların acısını bu yüzden iki kat çekerler. Fakirlik ise pazarda "çığlık" olur:

1. C.Zarifoğlu, Şiirler, s.216.
2. a.e., s.162.
3. a.e., s.97.
4. a.y.

"Anne kolunda koynunda karnında çocuklar
Gitti pazara dolandı çığlık beğendi."¹

Kendi yemez çocuklarına yedirir:

"Saçın alevini alan incelik
İçinde tereyağı eriyen bazlamayı
Ana
Aç çocuğa bir atlı gibi yetiştirir
Yoksa çocuk
Elde kalmaz dağılır."²

Şehit annesi olmak ona ayrı bir değer katar. "Merhamet dışında gözleri nemli olmayan"³ annenin "sevinmesi" gerekir. "Yaşamakta olan son oğul" için ağlanır mı?

"Oysa sevin
Acın kutlu
Kocan oğulların şehit
İşte getiriyorlar onu da
Anladın
Yaşamakta olan son oğlun."⁴

Acı, tatlı, uykusuz, yorgun günler onlar içindir.
Seneler sonrasının hayâlleri ile çocuklarını büyütür.
Kanaatkârdır. Bir kapalı ağız ile "marşlar" söyler:

"Hayatın başında
Tozut koyun yünlerini hallaçla zamanı hallaçla
Bir kapalı ağzın var.Sanki susar çağın ünlü marşları"⁵

Çocuk ailenin birleştirici unsuru. Aile binasının çivileri. Çoğu meselelerin daha ortaya çıkmadan kendi-

1. C.Zarifioğlu, Şiirler, s.201.

2. a.e., s.234.

3. a.e., s.368.

4. a.e., ss. 372-373.

5. a.e., s.356.

liğinden yok olmasının sebebi. Ya çocuklar ne olacak diye beyinde çakan şimşek ve hareketlere verilen çeki-düzen. Konuşmalar daha ölçülü, sabır daha yakın çocuklarla.

Zarifoglu çocukları anlamada bir çok insandan ilerdedir. Onlara tutkundur. Hasta yatağında İsmail Killioğlu'na şöyle der: "Çocuklarınızı üzmeyin, gönüllerini hoş tutun."¹

Anne ve babadan çocuklara bir bağ vardır. Bu ne kadar incelse zedelense kolay kolay kopmaz. Zarifoglu bu durumu kalpten kalbe bağlı "urgan" olarak anlatır:

"Çocuğa olan bağlılık ölmez. İçerisine onarılmaz düşmanlıklar girmiş ailelerde bile, evlât bağlılığı baba ve analarda kalbe bağlı bir urgandır ve içinde kan deveran eder."²

Hayatın en tatlı dönemi çocukluk. Masum kelimesinin anlamını ve örneğini yakaladığı zaman... Zarifoglu bu dönemi hayatın "bülbül yeri" olarak görür.

"Çocukluğumun orda en bülbül yerinde"³

Çocuğu sevimli kılan mânevî tarafı da dile getirir Zarifoglu. O yaştakiler "meleklerin dostu"dur. Bağışlanmaları, anlayışla karşılanmaları, fedakârlık içinde yaşamaları buna bağlı. Kırdığı, döktüğü ne olursa olsun büyükleri tutan bir şey oluyor genellikle:

"Isırırken ananın yanağını
Ya da kırarken gülsuyu bardağını
Dost tuttuğu melekler
Hep oradadırlar."⁴

1. İbKillioğlu, Edebiyat ve Suç, s.94.

2. C.Zarifoglu, Yaşamak, s.127.

3. C.Zarifoglu, Şiirler, s.97.

4. a.e., s.100.

Çocuksuz bir aile düşünemiyor sanatçımız. Ailedeki bütün hareket onlara bağlı. Aile fertlerindeki azmin kaynağı da onlardır:

"Gögsümüze sırtımıza ateş bastıran
Örtünen çıldıran çocuklar
La onlarla alev açıyor her yanımız."¹

Çocuk aile fertlerini yönlendirmeye devam eder. "Deniz feneri"dir onlar. Büyükler biraz da onlar için yaşarlar:

"Alnını bütün bir duvara dayıyan
Ve sesleri bir orman büyüklüğünde
Güneşe yay yapan çocuk
Güreşip bütün gelişleriyle
Geçikmiş bir deniz feneri."²

Çocuk sadece ailenin değil tabiatın da süsüdür. Onsuz parkların, onsuz salıncakların, uçurtmaların ne anlamı olabilir? Çimenler ve yapraklar onunla mutludur:

"Ey ana
Parkları çocuğunla eş doğurdun
Çimenleri mutlu kıldın."³

Zarifoglu aşkın tarifini de çocukların üzerine kurar. Onların varlığı aşkın ilk ışıklarıdır:

"Aşk çocuklar parlayınca görülen ışıklardır
Işık yüreğe varınca yorulur çeşmeler
Âşığın avuç açıp doldurduğu sularla."⁴

-
1. C.Zarifoglu, Şiirler, s.93.
  2. a.e., s.32.
  3. a.e., s.189.
  4. a.e., s.95.

Çocuklar geleceğin ifadesidir. Taşıdığı özellikler gelecekte bir milletin nasıl olacağını gösterir. Çocukların eğitimine yatırım yapan ülkeler en verimli sahayı bulmuş demektir. Onların bilgileri "yeni suları" getirir. Çocuklar ümit olur. Etrafa "gül kokuları" yayarlar:

"Gül kokuları çocukların kaburga kırıklarından geliyor
Acıyı ve insanlığı çocuklar
Böyle dayanılmaz kıldılar ve yeni suları
Onların bilgileri getirdi
Elleri önlerinde bağlı-duruşları
Omuzlarından göğüslerine doğru kıvrık ve yumulu
Yaşarlar ebedî göz ve ölümsüzlük aşısı yapan kitabı"¹

Evlerle arası açılan aile reisleri, gece hayatını mesâisinin bir bölümü yapan insan; tabii ki bu anlamda bir sevgi, fedakârlık, bağlanma tatmadan ömrünü tüketecektir:

"Muhterem kocam-Sevgili karım
Babecığım- Güzel yavrum
Sevgili annem- Güzel yavrum."²

c) İlim-Aydın

Câhit Zarifoğlu ilim bahsinde İslâmî ölçüleri dikkate alarak bir ayırım yapar. İslâmın ilim anlayışı ile batının görüşünü karşılaştırır. İlmî Allah'a yaklaştıran uzaklaştırmasına göre faydalı veya zararlı kabul eder:

"Bir ilim kişiyi Allah'a yaklaştırıyor, onun tak-

1. C.Zarifoğlu, Şiirler, s.177.

2. a.e., s.436.

vasını artırıyorsa faydalı, bunlardan uzaklaştırıyorsa faydasız telakki edildi."¹

Bu ölçüyü itibara almak gerektiğini söyleyen sanatçımız bir süre sonra parası ve şöhreti için tercih yapıldığını belirtir:

"Okumak, ilim tahsil etmek; para getirmesi, başkalarının nezdinde kişiye saygınlık kazandırması nisbetinde makbul sayılmaya başlandı."²

Batının ilmin sadece maddî tarafını benimsediğini belirten Zarifoğlu, İslâmî anlayışın farklılığına değinir. Aradaki mesafeye hayret eder:

"Mü'mini ilim tahsil etmeye teşvik eden Ayet-i Kerîme ve Hadis-i Şeriflerin işaret ettiği ilimle, batının benimsediği ve bütün dünyaya da kabul ettirdiği ilim birbirinden ne kadar farklı."³

Mensup olduğu kültürün ilk dönemlerinde ve sonraki asırlarında ilme verilen değeri anlatan Zarifoğlu uygulamaları gururla nakl eder:

"Medine'de kurulan ilk mescitle birlikte ilk medrese de teşekkül eder. "Sofa ehli" denen bu ilk üniversite o günlerin olağanüstü şartları dikkate alınarak söylenirse ilme verilen değer, başka bir kültürde örneği bulunmayan bir yüceltilmesidir."⁴

Asr-ı Saadet'te başlayan ilim aşkı asırlar sonra Osmanlıda da vardır. Her tesis ilim tahsilini teşvik

1. C. Zarifoğlu, Bir Değirmendir Bu Dünya, s.125.

2. a.y.

3. a.y.

4. a.e., s.80.

edecek yan kuruluşlarla birlikte inşâ edilir:

"Ribatlar ileri karakollar oldukları halde, aynı zamanda bir tekke, aynı zamanda bir medresedir. Askerî bir kale olarak inşâ edilir edilmez, medresesi kütüphanesi de teşekkül etmekte, kısa zamanda yalnız mensuplarının değil, çevre insanlarının da ilim tahsil edebilecekleri bir merkez olacaktır."¹

Bilgi sahibi olmanın yüceliği başkadır. Bilgili insanın söyleyecek sözü olduğu halde bilgisiz kişi dinlemekten bile sıkılır. Ona hitâbeden sözleri bulamaz. Bulacak becerisi de yoktur. Bilginin önemine değinen Zarifoğlu, "Söylediklerinizi bilmeden fazla konuşmayınız" der.²

Zarifoğlu'nun "aydın" üzerine değerlendirmesi vardır. Onu köylü ile mukayese ederek farklı taraflarını tesbit eder. Bozulma ve yabancılaştırmadan sorumlu tuttuğu aydını incelemeye alır:

"Köylüdeki ihtiyat aydında da olmalıydı. Şüphesiz hızlı düşünüyor aydın. Ve kolay karar veriyor. Ama sür'atin içinde teferruatlar yanıltıyor insanı. Sonra uzun bir katarın arkasında öndeki lokomotifin çoktan raydan çıktığı farkedilmiyor bile. Son anda lokomotiften bağ koparılabilirse ne âlâ. O zaman bile katedilmiş onca yolu nasıl geri dönerler?"³

-
1. C.Zarifoğlu, Bir Değirmendir Bu Dünya, s.79.
  2. C.Zarifoğlu, Yaşamak, s.161.
  3. a.e., s.35.

d) Eğitim

Eğitim insana şekil verme işidir. Beşikten mezara kadar geçen zaman içinde her yaş için, ayrı ayrı tekniklerle yapılan faaliyet... Babaların, annelerin, öğretmenlerin ilgi alanı, sorumlu tutulduğu görev. Zarifoğlu özellikle çocukların eğitimi üzerinde durur. Babalar onların "irâdelerini" çözmekle yükümlüdür:

"Ve çocukları

İradelerini çözsün diye

Dolayıp bırakmışlar babalarının ayakları altına"¹

Anne ve babanın görevi çocukları sağlam zırhlarla örerek yetiştirmektir. İçten ve dıştan koruyucular onun varolmasını sağlayacaktır. Bazı sarpmalar olsa bile iyi hasletleri üzerinde taşıyan çocuk yeniden yatağa dönerdir:

"Sen onun ruhunu besle, içini besmele ile doldur, aklını biçimle bir de haram lokma yedirme sonra da kapıp koyver. Allah korur onu. Az biraz sağa sola sapar gibi olsa bile toparlar evvel Allah. Allah mutlaka bir sebebini halkeder. Bir kapı aralar."²

Aile eğitimin temelidir. Onu destekleyen bir de çevre olmalı. Ailede yerleştirilenler dışarıda sürekli yok ediliyorsa kim başedebilir? Evin gülbahçesi olması yeterli değil:

"Yollardaki kötülük seller gibi üzerimizden aşıyor. İyiliği emretmek ve kötülükten alıkoymak kalbimizde kaçak bir heyecan gibi kalmıştır ve korkum

1. C.Zarifoğlu, Şiirler, s.440.

2. C.Zarifoğlu, Romanlar, s.216.

bu yüzden çok büyük."¹

"Yollardan" sonra okul. O da ailedeki eğitimle çatışmamalı. Ailenin çocuğa verdiği değerlerle okuldakiler birbirini desteklemeli. Evde Hz.Adem'den, okulda maymundan bahsediliyorsa, çocuk hangisi daha güzel anlatıyorsa onu benimseyecektir. Zarifoğlu böyle uygulamalara ve öğretmenlere dehşetle bakar:

"Dehşetle bakıyorum sana geçenlerde oğlum bana, baba öğretmenim bizlerin maymundan türediğini söyledi dediği zaman baktığım gibi yıkıl şimdi."²

Bu tür yerleri şerli muhitler olarak görür yazarımız:

"Arkadaşın iyisinin seçilmesi, âlimlerle beraber olunması mecbur olursa bile şerli muhitlerde bulunulmaması öğütlenmiş"³ diyerek bir tavsiyeyi nakleder.

Cami bir ibadet yeri olması yanında her yaşta insanın eğitildiği yerdir. Okulların da cami ile uyumlu olmasını ister Zarifoğlu. "Yaşamak"ta şöyle bir diyalog vardır:

"Okula inanmıyor musunuz? Dinimizi, inancımızı, büyüklerimizi, gerçek kahramanları öğreten okullara inanıyoruz ve yapıyoruz."⁴

Bu okullarda yetişen çocukların daha saygılı ve verimli olduğunu belirtir. Onların "tarihimizde hakkı olanlara,

1. C.Zarifoğlu, Yaşamak, s.166.

2. a.e., s.36.

3. a.y.

4. a.e., s.36.

yıkanlara değil yapanlara" daha saygılı olduklarını söyler. Bu gençlerin "batının plânlarını kendi düşünceleri sanan zavallılara da' karşı olduğunu ifâde eder."¹

Çocuk eğitiminde televizyonun olumsuz etkileri de vardır. Zarifoğlu "sürekli açık tutulan televizyon ve radyonun" çocuklarda dinleme alışkanlığını yokettiğini söyler. Bu durumun araştırılması gereğini de hatırlatır:

"Öğretmenlerinin anlattıklarına ne derece "yoğunlaştıklarını" tetkik edip araştıran oldu mu acaba?"²

Çocuğa güzel alışkanlıklar kazandırmak için gerekli olan vasıtaların başında din gelir. Çocuğun hayat boyu sürecek ölçüleri elde etmesi dinin hükümleriyle sağlanır.

"İlk alışkanlıkların kazandırılmasında dinin yapıcı ve birleştirici gücünden bilhassa faydalanmak gerekir. Hukuk, felsefe, mîmarlık, güzel sanatlar vs. gibi kültür unsurları ile ilkokul çocuğunu geniş mânâda yüzyüze getirmek için vakit belki erkendir fakat millî kültürün en canlı unsurlarından olan din ile çocuğun teması, aile fertleri arasında ve okuldan önce başlamıştır."³

Küçük yaşlardaki çocuğun eğitimi, dini bilgileri öğrenmesi, ibadetlere başlaması anne ve baba için önemli bir görev olmaktadır. Daha mükellef olmadan çocuğun her yönüyle asıl hayata hazır olması onların gayretiyle olacaktır. Anne ve baba çocuklarını asıl hayat için programlar:

-
1. C.Zarifoğlu, Yaşamak, s.36.
  2. C.Zarifoğlu, Bir Değirmendir Bu Dünya, s.109.
  3. M.Özbalcı, Yılların İçinden, s.24.

"İdrâk, şuur, bilgi esas bunun üzerine bina edilecektir. Demek ki, İslâmî eğitimin çok küçükken başlaması icabediyor. Ve müslümanlar bilir ki, çocuk eğitimi çok küçük yaşlarda verildiği zaman daha etkili oluyor. Ve müslümanlar bilir ki, çocuk eğitimi çok küçükken değil, çocuk daha doğmadan başlar."¹

Çocuk eğitiminde, çocuğa sunulan model önemlidir. Bu modellerin çocuğa ilerki hayatına ve geniş anlamda dünya ve ahirete hitâbetmesi gerekir. Zarifoğlu bu modellerin "Peygamber Efendimiz'e nisbetlerinin" araştırılmasını ister. Zararlı bilgilerden, uygulama ve modellerden kurtulmak için Hz.Muhammed'le olmayı teklif eder:

"Onu anlatan makbul siyer kitaplarını okumak ve yaygınlaştırmak, yapılacakların, diğer modellerden kaçmanın en kestirme yolu..."²

Örnek almak çocuk eğitiminde etkili bir metod. İyi örnekler "güzel hatırlatıcılar" olunca faydalı alışkanlıklar kazandırmak ve kötülüklerden sakındırmak daha kolay oluyor. Yapmadığı bir şeyi başkasından beklemek ne kadar temelsiz ise söylediğini ve talep ettiğini yaşaması o kadar etkileyicidir. Örnek insanların "güzel halleri başkalarına da sirayet" eder. Böylece "güzel arkadaş edinmenin" gereği, iyi dostlarla birlikte olmanın önemi gözler önüne serilmiş olur.³

Çocukların hayranlık duyması gereken önderler konusunda özen göstermek gerekiyor:

"İnsanlar zihinlerinde kimleri canlandırıyor, zihinlerinde kimler örnek insan olarak teşekkül ediyorlarsa onlara benzemeye çalışacaklardır."⁴

1. C.Zarifoğlu, Konuşmalar, s.54.

2. C.Zarifoğlu, Bir Değirmendir Bu Dünya, s.119.

3. a.e., s.131.

4. a.e., s.117.

Cahit Zarifoğlu hayran olunan kişilerin olumsuz şahsiyetler olması halinde kişide de bu tür zaafaların olacağını söyler. Onlara sunulan modele benzemekten başka çaresi olmayanları suçlamanın da gereği yoktur:

"Zihinde teşekkül eden modeller bunlar olunca, yetiştirme çağındaki insanların değersiz amaçlar peşinde koşuşlarına bakarak onları küçümsemek, horlamak yararsız olacaktır. Kendilerine sunulan örneklerle benzemekten başka ne yapabilirler."¹

e) Cihad-Şehâdet

İlk insandan bugüne kadar hak ve bâtıl mücadelesi sürmüştür. Bundan sonra da devam edecektir. Hakkı tutanların batılla mücadelesi cihad kavramı ile ifade ediliyor. Hiç bir karşılık beklemeden Allah rızası için mal ile, nefis ile yapılan faaliyetlerdir cihad. Her dönemde bu mücâdele vardır. Zarifoğlu'nun hayatta olduğu dönemde bir milletin topyekün cihadı vardır. Zarifoğlu bu kıyama yakından takibetmiştir. Yazılarıyla, şiirleriyle, organizasyonları ile rûhen cihadın içinde olmuştur: Afganlıyı iyi anlar...

Cihad cennete yaklaşma eylemidir: "O kapılara Allah için döğüşmekten daha yakın bir yol" yoktur.²

Cihad bir uyanıştır. Uyuyan gövdenin bir bölümünün dirilmesidir:

"Sömürü mömürü her kimse
Tuttuğu halde kolumuzu

1. C.Zarifoğlu, Bir Değirmendir Bu Dünya, s.117.

2. C.Zarifoğlu, Romanlar, ss. 138-139.

Gövdemizin geri kalanı
 Uyandı anladı çırpındı
 Ve sarsıyor şimdi bastıkları toprakları"¹

Zulme başkaldırmak gerek. Haksızlık karşısında susmamak gerek. Bu tavır bir tepkidir. "Kendi tarlamızın tayfası" olmaya kalkmak, birilerinin hesabını barmaktır. O zaman cihad başlar, ölümlere meydan okunur:

"Saklanmazız zulümlere
 Erkekçe
 Tayfası biziz tarlamızın.
 .....
 Vurgun dursun sehpalar
 İdamlar kalsın."²

Cihadı davet eden manzaralar vardır. Bir kısım insan diğerlerini ezmektedir. Kendi menfaatleri için kullanılmaktadır. O zaman ilgisiz kalmak imkânsızdır:

"Öyle sofralar gördüm ki
 İnsan kasları vardı tabaklarda."³

Cihad şehâdetle iç içe. Gâzilik diğer bir kolu. Şehit ve gâzi kavramları tarihimizde dâimâ ulaşılması gereken hedefler olarak görülmüştür.

Kültürümüzde savaştan kaçmak yoktur. Çünkü cihad kutsaldır. Toplum bütünlüğünü koruyan, insanca yaşamayı sürdüren değerler için, Allah'ın hükümlerini korumak için yapılacak her hareket müslümanın sorumluluk alanındadır. Gerektiğinde şehitlik ya da gazilikten başka rütbe olmadığını bilmelidir. Bunun dışındaki tercihi insana lâayık değildir:

-
1. C.Zarifoglu, Şiirler, s.205.
  2. a.e. , s.336.
  3. a.e., s.232.

"Bir yumruk harbinden nasıl kaçtın
En arka safta bile kalmadın
Cengi attın dünyaya daldın
Tezeğe konan sinekler gibi."¹

Cihad bir "marşın" başlamasıdır. Göze alınan zorluklar ve yapılan fedakârlıklardan sonra zafer gelecektir:

"Başlasın marşın
Açılsın kapansın göyneklerin
Düşün zerafetini
Geceleyin gündüzleyin."²

Sağlam bir iman sahibine cihattan uzak kalmak sıkıntı verir. Hedefte, insan için güzel payelere ulaşmak varken mahrum kalmak sıkar. Yataklar rahatsızlık yapar, kuştüyü yorganlarda "yonga levhalar" batıştır:

"Artık yataklar rahat değil
Yünler yongalı, pamuklar katran
Sarındıklarımız
Biri toprak olsun diğeri de gök olsun."³

Cihadda geride kalan "tam" kalır, ölenler "diri"dirler. Bu durum zaferi, daha da yaklaştırır. Ölüm yok oluş olmayınca "cennet sedirlerine" doğru koşu başlar:

"Biliyordum yürüyen tam kaldı ölürken de diri"⁴

"Orada şehitler Afgan
Aşk adı cennet sedirlerinin basamağı."⁵

-
1. C.Zarifoglu, Şiirler, s.385.
  2. a.e., s.378.
  3. a.y.
  4. a.e., s.377.
  5. a.e., s.362.

Cihad, ölüm ve kan değil sadece. İnsanların canlarından olduğu vahşî bir an değil. Orada ölümler güzel, öldürmeler de güzeldir. Öldürmenin de bir edebî var cihadda:

"Harp. Ezilen etim söğülen köpekliğim için değil
Güzel ölçülü zulmetmeden yeterince öldürüşüm."¹

Zarifoğlu mücâhidin durumunu anlatırken birtakım unsurlarla süsler onu. Allah için yola çıkmış birinin tuttuğu yoldaki kararlılığını verir. "Dünyayı eşyayı arkada bırakan" bu insanların fedakârlığını sunar:

"Çünkü besmeleyle başlandı
Çünkü desturla tuttuk ne tuttuksa
Çünkü imanla çok şeylere çağrıldı, gözümüz
dağlarda kaldı, eşya geride kaldı
dünya arkada bırakıldı."²

Mücâhidin yanında "Allah'ın yardımı" vardır. Kılıç ve dua ile zafere varılır. Allah'a dayanan yürek korku dağlarını çoktan aşmıştır:

"Şimdi sırtım sağlam
Karşımda hamle yatakları. Bir elimde kılınc
bir elimde zafer duaları."³

Yürek Allah'ı andıkça coşmaktadır. Kılıçlar dua kapısını araladıkça "düşman ateşi" sönmektedir. Çoğu muharebelerde yardıma koşan manevî askerler, gönül dostları düşmanı ürkütmektedir. İstanbul'un Fethini Gören Üsküdar" manevî yardımların şâhididir:

-
1. C.Zarifoğlu, Şiirler, s.288.
  2. a.e., s.354.
  3. a.e., s.356.

"Görmüş İstanbul'a yüzbin meleğin uçtuğunu
Saklamış durmuş asırlarca hayâlinde bunu."¹

Manevî yardımlar ve Allah için çarpan yürek seline
ne dayanabilir? Kararlı ve cesur insanın, ölümü aşmış,
dünyayı geride bırakmış "cenkçi"nin önünde ne dayanabi-
lir?

"Dua vuruyordu
Cenkçi dua vuruyordu
Yanamaz oluyordu düşman ateşi."²

Cihad şehide davetiyedir. "Gel iman armağanı ile
boyan" demektir.³

Şehidin, Zarifoğlu'nun düşüncesinde oluşturduğu i-
majları da vermek gerek. Böylesi bir yüceliğe ulaşan
varlık Zarifoğlu'na "kuşlar kafilesi" , "bir hangar do-
lususu güvercin", "açık ağzına gül yaprağı konan" kişi o-
larak görünür:

"Hayır bu bir yemek saati değil
Bir kuşlar kafilesi akıyor, buluşma saatleri."⁴

"Bir hangar dolusu güvercin
Viyana önlerine gidiyor gibi."⁵

"Konus şimdi açık ağzına o gül yaprağı konan
şehidi gördün mü?"⁶

-
1. Y.Kemal, Kendi Gök Kubbemiz, İst.1969, s.22.
  2. C.Zarifoğlu, Şiirler, s.282.
  3. a.e., s.361.
  4. a.e., s.397.
  5. a.e., s.22.
  6. a.e., s.365.

f) Idâre-İdareci

Ülkelerin iyi ya da kötüye gidişinden birinci derecede idâreciler sorumludur. Gerekli tedbirleri alma basiretini gösteremeyerek ilerde ortaya çıkacak olumsuzlukların temelini atarlar. Eğitimden savunmaya, sağlıktan ekonomiye, haberleşmeye kadar her şey onlardan sorulacaktır. İyi yöneticilerle idâre edilen bir ülke, o duruma lâayık, beceriksiz idâreciler içinde yönetilen bir ülke de ancak o hâle lâayıktır. İnsanlar nasılsa idârevileri de insan anlayışının üst kademedeki tezâhürüdür. Kendi idârecilerini seçmek gibi bir imkâna sahip olanların durumu iyi. İsbet ettirebilirlerse tabii. Bir çok ülkede olduğu gibi önce tayin edilip sonra tasdik ettirilen, seçilmiş bir idârecinin halkı yansıttığı ne kadar doğru olur? Onları kendi vekili sayarak aldanan nice insan var.

Zarifoglu idârecinin milletle bütünleşmesini ister. Becerikli ve basiret sahibi olmasını şart koşar. Bunu bir kısa hikâye ile anlatır:

"Maymunlardan meydana gelen bir ordu ile arslanlardan meydana gelen bir ordu arasında bir orman harbi patlak verdiğinde herkes reyini arslanlardan yana vermeye hazırmış... Ancak sonuç ne olmuş biliyor musunuz? Maymunlar kazanmış savaşı. Arslanlar mağlubiyet sonrası değerlendirmesi yaparlarken büyükler meclisi üyelerinin en bilgisi, "Niçin mağlup olduk" sorusunu şu şekilde cevaplandırmış:
- Maymunların askerini bir arslan, bizim askerimizi ise bir maymun idâre ediyordu."¹

Sanatçımız Osmanlı devletinin çöküş nedenlerinin "batılılara ayrıcalıklar" tanımakla başladığını ifade

1. C.Zarifoglu, Bir Değirmendir Bu Dünya, s.93.

ettikten sonra Cumhuriyet dönemini yargılar:

"Cumhuriyet bu tavizkârlığı gizli anayasası haline getirdi, devşirme yasalarla pekiştirdi. Ki altımızdan döşegimizi rahat çeksinler."¹

Rejimin ortaya koyduğu metodlar çoğu zaman kendi çıkarları doğrultusunda hazırlanır. Mevcut sistem kendini yok edecek yolları tıkamak gayreti içinde olur. Boşlukları kapatarak hâkimiyetini sürdürmek ister. Yine de bazı aksilikler olur. "Büyük kitle içinde öyle şeyleri besler ki her şeyin yeni baştan düzenlenmesi iki ay bile sürmez."² Zarifoğlu bu görüşüne örnek olarak da, "elli yıl takunyalı, takkeli diye horlanan ve ezilen insanlar bakan koltuklarına bile oturuverdiler." der.³

Halkın inançlarıyla çelişen icraat yapan hükûmetleri alaycı bir dille eleştirir Zarifoğlu. Bu uyumsuzluğun gülünçlüğünü ortaya koyar:

"Hükümet hepimizin hükümeti değil mi? Şarabımızı, rakımızı hükümet yapmıyor mu, şarapçı hükümetim benim, sevgilim."⁴

g) Kavim-Milliyet

İnsanlar erkek ve dişi olmak üzere renk renk, boy boy yaratılmışlardır. Kabileler ve kavimler halinde teşekkül etmiştir insanoğlu. Böyle olmada "ta-

1. C.Zarifoğlu, Yaşamak, s.91.

2. a.e., s.140.

3. a.y.

4. a.e., s.81.

nışmak" esas tutulmuştur. Değişik ırklardaki insan toplulukları kendi aralarında râbitalar kurarak büyük kitleler halini almışlardır. Onları bir arada tutan değerler olmuştur. Ortak değerlerin gündemde kalması güçlenmeyi, zayıflaması parçalanmayı getirmiştir.

Bazı kavimler göçlerle yer değiştirmişler, yeni yeni mekânlar tutmuşlardır. Asya bozkırlarından batıya doğru yön bulan göçten bahseden Zarifoğlu, yol boyu yaşanan macerayı içinde duyar:

"Binbir ocak yaktık yollarda
Binbir yatak serdik ovalara binbir çadır
kurduk, binbir çocuk, binbir hayvan
Binbir açlık binbir hatırası."¹

Bu göç "bir krallığın ömrü kadar" sürmüştür. Nihayet varılan yerlere ait isimler:

"Bütün Asya, Kafkasya ve göç ederken doğan, göç ederken ölenlerle Urallar, Almanya, hatta İtalya ve nihayet Finlandiya. Küçük bir krallığın hayatı kadar sürdü göç."²

Doğudan batıya doğru bu akış insanda fizikî değişiklikler yapmıştır. Ten rengi, çekik gözler, yeni coğrafyaya uyum sağlamıştır: "Tenimiz açılıyordu önce, Türkistan'dan bu yana ve bakışlarımız mavileşiyordu."³

Bir süre sonra göçler durdu:

"Yolu başlatanlar uzun ak sakallarından tutarak ilk defa göçebelige son verdiler ve yerleştiler. Tenimiz açılıyordu. Yerleşmişler, boyuna yeni gelenlere yardımcı olmuşlar, yeni bir Türkistan'da

1. C.Zarifoğlu, Yaşamak, s.23.

2. a.y.

3. a.e., s.22.

şibi ve yeni gelenlerin acılarını azaltmaya çalışarak ve hep müslüman kalarak"¹ hayatlarını sürdürmüşlerdir.

Milletleri fesâda uğratan durumlar vardır. Kolay kolay yıkılmayan milletler, ânında çökmeye başlarlar.

"Milletler ancak aralarındaki rabıtalılar çözülerek herkes kendi başının derdine, kendi havasına, kendi menfaatine, kendi menfaatini temin etmek kaygusuna düştüğü zaman yıkılır."²

Bir de ellerindeki "pala"yı koruyamadıkları zaman, kullanamadıkları zaman kaybederler. "Câhiliye" devirlerinden sonra, elde ettikleri güzel hasletleri yitirince, rehberi unutulunca yokolurlar:

"Elimizde câhiliye devri sonrası bir pala
(Kavmiyetçilik etme dedik ucu kırılır)
Kırıldı da"³

III. FERDÎ KONULAR

a) İnsan

Kâinattaki varlıkların en üstünü insan, davranışlarıyla bu seviyesini yukarı çıkarmakta veya aşağı indirmektedir. "Eşref-i mahlûkat" veya "Esfele sâfilîn" olmak durumundadır. İnsanın bu iki yönü üzerinde duran Zarifoğlu, insanın nasıl olması gerektiğine de değinir.

1. C.Zarifoğlu, Şiirler, ss. 23-24.

2. Mehmet Akif, Nasrullah Camii Kürsüsünden Türk Milletine Hitap, Kastamonu, 19 Kasım 1336(1920).

3. C.Zarifoğlu, Şiirler, s.366.

İnsan kendisine tebliğ edilen ve buyurulamaların ışığında daima "başı yukarda" olmayı haketmiştir. Bir çağ açmış ve hiçbir mahcûbiyeti yaşamamıştır. Bir "başak" gibi olmanın sırrını yakalamıştır:

"Ne yalan doğduk ne suçlu aktık
Yalnız ve kaviydik açtığımız çağda
Bir başak gibi dolu
Gizli ve başımız yukarda."¹

"Kitabın onayıyla" yaşamak insanı yüceltmektedir. Elinin emeğine kanaatkâr olan ise daha onurlu olmaya adaydır. Bu güzel koşu yıllarca sürer:

"Hep koşmaktayız kitabın onaylayız
Tarlayı çok severiz."²

Böyle bir hayatı tercih eden insan yeni bir işçi oluyor. Dededen toruna intikal eden anlayış iyicetustürmüştür. Aşı sağlamdır:

"Yeni bir işçi var ortada
Çok yeni bir işçi sürüyor dedemden
Ayakları ta oradan toprak diplerinden."³

"Maymundan olmayı" kabul etmeyen insanın yoldaşı "melekler olmuştur. Güzele sahip çıkan güzelliklere ulaşmıştır:

"Ellerin ne maharetler edindi
Asla maymun değilsin
Topraktan geldin nice sırlardan geldin."⁴

-
1. C.Zarifoglu, Yaşamak, s.205.
  2. C.Zarifoglu, Şiirler, s.196.
  3. a.e., s.158.
  4. a.e., s.297.

İnsan kendini "güzel adam" yapan değerlerden uzaklaştıkça batar. Kalabalıklar "eli mızraklılar" hâkim olurlar. İnsan kendi ektiğini biçer. Yıllar süren ilgisizliği ve ihmali sonunda kendini de zorlamaya başlar. Varılan bu yerde "ağlamak" kalır kala kala:

"Nasıl yalnız ve manasız ağlamakta
Şimdi doya doya seyredin gövdenizi."¹

"Buhran bıçak" yarası olur. İnsan günden güne bunılır. Çareyi hep başka yerlerde arayan insan vardığı yerlerin yeni sorunlarını yüklenmek durumunda kalır. Özen-ti girer hayatına. Bütün bir geçmiş "çabuk şarkılara" eşitlenir. İnsan garip yaratıklar durumuna düşer:

"Marşlara çabuk şarkılara
eşitlenen geçmişinin
kalifiye insanı kök sürüyor
zorlayıp değiyor uzay hayvanına."²

İnsan kendine sunulan nimetlerin kıymetini bilmez. Her olumlu teklifin ardında ne hikmetler gizlidir. Ele geçen fırsatları değerlendirmek gerekmektedir. Günler sayılıdır:

"Bir vâde verilmiştir
Bu iki fırsat yaratılmıştır
Bir kement atılmıştır
Cehennem soylu
Başını çevirdi gitti öteye."³

İnsan farklı yaşama biçimleriyle sürdürür hayatını. Kimi her türlü imkânı hâiz mekânlarda yaşarken diğeri için rüyâ olur bunlar. Korkaklar ve cesurlar da

1. C.Zarifoglu, Şiirler, s.244.
2. a.e., s.60.
3. a.e., s.475.

vardır. Kendini zora koşmayan rahatlık delisi insanlar. Birinin saatlerce nöbet sonucu öğüttüğü zahireyi diğeri bir hamlede israf eder:

"Zahire nöbetleri, bu gece sabaha kadar
Elektrik binekli bir gidip gelen-bir köylü
Harbe giden-ürken tüm silâh çeşitlerinden
Rahat kelimeler bilen zor bilmeyen."¹

Hayvanın tekdüze bir hayatı vardır. Bu hayat pürüzsüz bir çizgidir. Günahsız bir hayatı yaşamak gibi ayrıcalığı vardır hayvanın. Çünkü içgüdü yön verir hareketlerine. Aynı model yaşar, aynı tarz yer. İnsanın tercih belirleme şansı vardır. Kazanmak ve kaybetmek her zaman elinde:

"Hayvan günahsız bir iz sürdü ama insan
Ya yitti derya içinde ya gitti cîfe içine."²

Lüks içinde yaşayanlara imrenenler olur. Onların hayatında öyle imrenilecek taraf da yoktur. Dıştan iyi görünen vaziyetlerinde ne bunalmalar gömülüdür! Dış cephelerinin parlaklığı içerdeki lekeleri gizlemektedir. "Şiştikçe derileri incelmekte" yeni dertlerin habercisi olmaktadır:

"Merak etme sen
Şiştikçe şişiyor
Şiştikçe inceliyor derileri."³

Bu insanların hallerini bir başka açıdan şöyle yakalarız:

---

1. C.Zarifoglu, Şiirler, s.1.
2. a.e., s.434.
3. a.e., s.417.

"Semiriyordu

Bir iğne ucuyla dokunsalar ağlıyordu

Havlıyordu

Acıya hiç dayanamıyordu."¹

Bu tür insanlara ihtiras rahat vermez. Mal delisi olmuşlardır. Rahatlık ne mümkün! Eşya derdi hayatın çilesi olmuştur:

"Kaçınca adam

bırakmaz eşyasını da uykuda."²

İnsan bulunduğu dünyadan hiç ayrılmayacağını sanır. Sağlığının sürekli kalacağını, ilk gençlik yıllarındaki zindeliğinin ebedî olacağını düşünür. Daha önemlisi ölüm hiç aklına gelmez. Çoğu zaman inanmak bile istemez. Ama kâinatın bir düzeni var devam ediyor. Aklına güvenen ve daha nicelerine güvenenlerin akıbeti öncekiler gibi olacak. "Gönlü titreşmeyen"sonucuna katlanacak:

"Ama akli öne atıldı

Gönlü bir türlü titreşmedi

"Hiç yönelmedim Tanrı'ya"dedi "onca zaman"

"Şimdi ölüm geldi yalvarmak boşuna"³

Hayatı boyunca "insana ait bir grafiği gagalayarak" günlerini geçirenler de var. İnsan sûretinde ancak bütün eylemi hayvanca:

"Hayvana bak

İnsana ait bir grafiği gagalıyor

Hayvan hayvan olmaya ama

İnsana ait bir lakırdıyla dolanıyor."⁴

1. C.Zarifoglu, Şiirler, s.416.

2. a.e., s.32.

3. a.e., s.474.

4. a.e., s.413.

Diğer insanların bunlara karşı davranışları pek insafli değil. Kendi menfaatinden başkasını düşünmeyen ve insanlık şerefini lekeleyenlerin iyilik beklemesi boşuna. Merhamet etmeyene merhamet edilmiyor. Nasıl davranılacak öyleyse? "Domuz başlı" insana ne yapılır?:

"Öğürtülü karınlarına çarçakıl doldurun
Domuz başlarına çuvaldız sokun."¹

Bu çağda insan yalnız bırakılmıştır. Çağın ileri gelenleri insana gereken değeri vermek istememişlerdir. Sürekli güvensizlik üretilmektedir. Soramayan, sorgulamayan insan tesbit ettiği çelişkilerin içinden çıkabilecek gücü de bir türlü bulamamaktadır:

"Kendine güvensizliğin, aşağılık komplekslerinin insanı soru üretebilir mi? Kendi meselesini bile ancak onu mesele edinmeyenlerin gündeme getirmesiyle konuşulur görüyorsa kime hangi soruyu soracak?"²

Art niyetliler tarafından kullanılan insan çoğu zaman ihânet etmeye teşvik edilir. Sendikacılık adı altında işçilere çalıştığı işyerlerini tahrip etmeyi salık verenler onları daha büyük zararlara itmekteler. "Ve makina bütün bu kayıplarda bulduğu boşlukları, barbarca kendisiyle dolduruyor."³

Daha fazla üretim için kullanılan insan hor görülmenin bedelini ödeyecektir. İntikam gelir aklına. Dünya kaynamaya başlar. "Zorla ezilen", "zorlu öldürür":

"Zorla ezilenin zorlu öldürmesi olur
Fabrikanın kasıklarını ovan işçilerin
Hak dünyasında hastalanırım olağandır."⁴

-
1. C.Zarifoglu, Şiirler, s.414.
  2. C.Zarifoglu, Bir Değirmendir Bu Dünya, s.96.
  3. C.Zarifoglu, Yaşamak, s.63.
  4. C.Zarifoglu, Şiirler, s.190.

İnsan içine hapsedildiği çemberde boşa çıkan çarpınmalarının ümitsizliği ile çaresiz kalmıştır. Kendine u-
zatılacak el beklemektedir. Kendini bulacağı, kendi de-
ğerini kavrayabileceği bir yol aramaktadır. Hepimiz bu
zorluğu yaşıyoruz:

"Hudutları, çemberleri ve cidarları zorlandığı i-
çin haykıran bedenimizin farkında değiliz, hâlâ
zavallı bir gayretle çabucak gittiğimiz bilmem
kaçıncı bir sonsuzdan sonra, peki ya daha sonra
diyor, bir torbaya konmuş kedi gibi çarpınıyoruz."¹

Ne yapmalı? Böyle akıntı önünde tepkisiz, düşünce-
siz gitmeli mi? "Ev, meslek, iş, para, geçim diyerek"
sürüklemeli mi? Düşünmeli tüm bunları. Sanatçımız da öy-
le diyor:

"Dinlememişseniz nice yıl kalbinizi
Ev meslek iş para geçim diyerek
Düşünün şimdi bir de
Şehirlerde kasaba ve köylerde
Başını eğmiş kalbiyle söyleşen bir kişi olduğunuzu."²

Kişinin kalbini dinlemesi gerekiyor. Kurtuluş için
başka yolu da yok. Tüm canlılardan üstünlüğünü, insan-
lar arasındaki yerini belirlemesi elde edeceği ayrıca-
lıklara bağlı. Cesur olmalı, hem merhametli:

"Bir dağ gibi diz çök kendine ırmak ol tut tut
bırak yıldırımları
Sâkin daha sâkin kımıltı yok bakışında
Bırak toprak altında göl olsun göz yaşın."³

İnsan gerektiğinde uğruna her şeyi göze alabilece-
ği kavramları içinde taşımalı. Yaşamasının bir anlamı

1. C.Zarifioğlu, Yaşamak, s.106.
2. a.e., s.61.
3. C.Zarifioğlu, Şiirler, s.289.

olmalı. Hayatı yemek içmek ve çoğalmak olarak anlamamalı. Boynunda gerektiğinde "gül" açmalı. Konuşunca "bomba düşmüş gibi" oeprenmeli toprak. Zama nı geldiğinde takdir edilen fedakârlığı yapmalı:

"Çekip pırıl pırıl mavzerler çıkardılar oyluk etlerinden
Durdular ite çakala karşı yârin kapısında"¹
Sanatçımız "güzel adam"ı tavsife devam eder:

"Güneş inip suya dokun
Nehre yaslanıp başaşağı koşan bir ağaç ol."²

İnsanın gönüllü ve hevesli olması esastır. Gönül-
süz yapılan işin randımanı düşük olur. Yapmak ve başar-
mak niyetiyle işe sarılanın hedefi yakına gelir. Zarif-
oğlu bu tip insanları över, hayırda yarışanları yüceltir:

"Kuçak açanlar kadar geniş istekli
Göçüp gelenler kadar hafif
Az'la doyan yük olmadan
Ve başlar
Kimin yüreği daha yüce yarışı."³

"Güzel adam"a yardımcı olur sanatçımız. Davranışla-
rında pürüz olmasın ister. Üzerine düşerek gölgeye, sıç-
rayacak lekeye razı değildir. O bunlara lâyıktır. "Eği-
lirken diklenmeyi bilmelisin" diyerek şahsiyetine son
taşını koyar.⁴

"Güzel adam"ın bir özelliği de tevazu sahibi olma-
sıdır. Büyükle büyük, küçükle küçük. Ama tâ derinden,
yürekten. Haksızlığa karşı koyan, hakkına da razı olan
teslim olmuş insan:

-
1. C.Zarifoglu, Şiirler, s.107.
  2. a.e., s.301
  3. a.e., s.228.
  4. a.e., s.236.

"Ve alnı geniş. Hazır. Karşı koyan ve râzi
eli boş verişli
Alabildiğine derin
Çocuk kalplerine uzanır nefesi."¹

Haksızlığa karşı susmamak güzel adam'ın başka bir özelliğidir. Hakkına razı ama, yanlışa rızâ yok. Yanlışa müdahale var. Konuşmak çözüm olmazsa "fil yüreği gibi yürek" daha etkili tedbirler alır:

"Üstâdım kırk ağzınız
Fil yüreği gibi bir yüreğiniz olmalı."²

Zarifoglu gaflette olanları ikaz eder. Daveti tüm insanlardır. Genellikle "güzel adam"dan kabul görür. Çünkü o "korkutulmuş"tur. Korku onu güzelleştirmiştir. "Korkuyla oturması" sonra "okuması" yeterlidir:

"Açıl uykudan korkuyla otur heybetle oku."³

İnsan iyi olduğu kadar, iyiliklere de öncülük etmelidir. Sadece kendisi için yaşamak insan tabiatına da aykırı:

"Bir hayrı başlatanlar, bir sünneti ihyâ edenler, onu devam ettireceklerin sevapları kadar sevap almaya devam ederler. Öldükten sonra bile."⁴

diyen Zarifoglu, "güzel adam"ların hayırlara vesile olmasını istemektedir. İnsanın, akli delâletinde hür olmayacağını da hatırlatan sanatçı, bu konuda çok söz olabileceğini, ancak, Mevlana'nın dediği gibi 'aklın sürceğinden korkarım' ifadesiyle sınıra yaklaştığını söyler:

1. C.Zarifoglu, Şiirler, s.257.

2. a.e., s.407.

3. C.Zarifoglu, Yaşamak, s.58.

4. C.Zarifoglu, Bir Değirmendir Bu Dünya, s.22.

b) İnsan Olmanın Bedeli

İnsan olmanın bedeli görevlerini ifa etmekle ödenir. Her an ortaya çıkan yeni durumlara yaratıcının buyrukları gereği tavır almakla sorumluluklar yerine getirilmiş olur. En şerefli mahlûkun kendisine verilen üstünlüklere şükretmesi ve karşılık vermesi gerekmektedir. Bu inanmak ve yaşamak eylemidir. İnsan bir bütün olarak inanecek ve inandıklarınının gereğini yerine getirecektir.

İnsan hüsrandır. İnanan kurtulmuştur. İnana ve yaşayan... Bu hikmeti kavrayan insan sözlerine bir ölçü getirir. Ya hayır söyleyecektir ya susacaktır. Bir çok söz içinden en kârlısını seçmek yine kendi elinde:

"Her sözün zarara

Emri maruf, nehyi münker bir de Allah'ı anmak
müstesnâ."¹

Makamların en güzeli insana sunulmuştur. Hayatta kaldığı sürece ve öldükten sonra rütbe elde etmesi mümkündür. Özellikle ebedî âlemin makamını elde etmesi daha kârlı. Bu dünyanınki gelip-geçici. Ahiret hayatı ise ebedî. Onun da yolu var:

"İster misin makam rütbe ölümden sonra

Allah'ı hâkim bil diğerlerin mahbûmun-aleyh"²

Sevmenin ve nefret etmenin ölçüsü var. Her ikisine teşebbüste "Allah için" olma şartı bulunuyor. İnsan gafil olup "hak düşmanlarıyla" bir olamaz:

"Bir hakkın düşmanıyla kucaklaşıyorsam

Sök beni yeniden şakağıma it ellerimi

1. C.Zarifoglu, Şiirler, s.402.

2. a.y.

Bileklerine aklım aksın

Damarlarımı lif lif denetle çöz gözümün perdelerini"¹

İnsanın komşularına karşı da sorumlulukları vardır: Dünya nimetlerini onlarla paylaşmak, tasalarını azaltmak durumundadır. Akrabanın sıkıntısının giderilmesi de insana düşer:

"Akraba açken uzanamasın elimiz ekmeğe
Komşu tasalıysa tasalansın evimiz
İstihayla gülünmez bizde
Az biraz tebessüm edilir
Dünya için sevinilse."²

İlgilenilmesi gereken sadece akrabalar ve komşular değil. Diğer kardeşler de var, öteki komşu ülkeler var. Ortak değerlerle kenetlendiğimiz bu insanlarla kıvanç ve tasa birliği olmalıdır:

"Elini uzatıp baktın mı yas var komşu ülkesinde
Bülbül neden kenetlenmiş sorman oldu mu hiç?
İskeleti havlar mı bir insanın? Gördüm
Karşı dağdan meleyen canım."³

Bu görev "uluslararası çalışmayı" gerektirir. Dünyanın her yanındaki feryadı duymalıyız. O zaman kucaklaşma olur:

"Kendini ara bul getir şiddetle kuçaklaşalım
Dudağımın altına koy adını
Uluslararası çınlayalım çölden ormandan."⁴

İnsan, yaşadığımız çağda doyumsuzdur. Doyar ama

-
1. C.Zarifoglu, Şiirler, s.190.
  2. a.e., s.284.
  3. a.e., s.356.
  4. a.e., s.347.

açlık hisseder. Su içer fakat susuzluk hissinden kurtulamaz. Şükürsüz, sabırsız ve bencil olmuştur. Aza kanaat etmek hiç tahammül edemediği şeylerin başında gelir. Dünyanın muhtaç olduğu insan "karnı küçük ve iğerde" olan, eti "kemiklerinden daha kabarık" olmayandır:

"Bu kadarıyla yetindikçe ve ekmeği
Böyle mübarek tuttukça
doyar karnı çinin hindistanın amerikanın
Su içinde
Susuzluk hissinden ölen kimselerin."¹

İnsan mukaddes değerler için yaşar. Bunların müdafası için her şeye hazırdır. Bazılarının türlü hilelerle oynadığı oyunu anlamak ve tedbir almak gerekiyor. Alınacak her tedbir insanı ve insanlığı kurtarmaya yarayacaktır. İnsan gerektiğinde öfkelenir:

"Milletim bileniyorum
Devirmeye
Devirmeye sofrası beynimi üleşen
Elleri karımın üstünde bekleşenleri."²

Katlanacağı her şey öyle korkulu değil. Gelecek endişesi, rızık endişesi taşımayacak. Çünkü onlar zaten tayin edilmiştir. Körü körüne ortaya çıkmayacak, tedbirini elden bırakmayacak. Nefsini ön plâna almayacak:

"Geleceği ormana iter gibi ormana iterek
Meleklerin hayatını yaşamaya
Gidelim sizinle kendinde insan olmadan."³

İnsan doğruyu söyleyecektir. Bunu en "sağlam" ola-

1. C.Zarifoglu, Şiirler, s.229.

2. a.e., ss. 112-113.

3. a.e., s.193.

rak haykıracaktır. Sözlerinin muhtevası da dünyanın en geçerli ilkeleri olmalıdır:

"En sağlam sesleri söyleyin ağızım
En geçerli ilkelerini dünyanın."¹

Aramızda görevini yerine getirmeyenler de var. İnsan olmanın bedeli ödenmiyor. Belâdan, şerden kaçabileceklerini sanırlar. Oysa kaçmak çözüm değildir. Sonra bir başkasıyla karşılaşmayacağını kim garanti edebilir?

"Dar geçitlere sürülen sığırlar gibi
Birgün ister istemez.
Karşısında olacaksın kaçtıklarının."²

Zarifoglu artık çok geç olacağından korkar ve bu endişesini dile getirir:

"Dua et
O gün henüz mahşer olmasın"³

Görevini ifâ etmeyen insan başını taşlara çarpmak zorunda kalır. Pişmanlık fayda vermez. "Kulun şerrinden korkan" kendi geleceğini kaybeder:

"Kulun korktuk şerrinden
Ağızımız yerlerde kaldı gerçek dilimizden akmadı
Kuldan korkarken gel zaman git zaman
Bir hayat ki hâşâ korkmadan yaradandan
Ama elbet ruhumun vazgeçilmez akışı baş
çarptığım kayalar."⁴

1. C.Zarifoglu, Şiirler, s.153.

2. a.e., s.385.

3. a.y.

4. a.e., s.359.

İnsanların gafil oluşu Zarifoğlu'nu üzer. Bir kısım insanın sorumluluğunun gereğini yapmaması sanatçının "mahcûbiyeti" demektir. Bu ilgisizlik "Ateist"lerin rezilliğinden daha kötüdür:

"Hangi ate kalmadı rezil olmadık
Yoo ben ondan öteyim
Mahcupluğum onun dehteşinden az değil."¹

Oldukça duyarlı olması gereken insanımız, çağ içinde hasletini yitirmiştir. "Rüyâlar hatırlanamamakta"dır. "Ezan" tesir etmemektedir. Duyarlı insanın böyle olması mümkün mü?

"Çünkü dokuzyüz milyon müslüman rüyalarını
hatırlamadan uyanmıştır.

Bunların üzerine ezan
Ucu sancılar vuran
Bir kırbaç olmalıydı
Her duyan
Bağrını açmalıydı akan kanı da sevdayı da
yorumlamaya almalıydı."²

c) İnsanla Başbaşa

ca) A ş k

İnsana ait hasletlerin özünde aşk vardır. Basit bir tavsifle ilahî ve beşerî diye dilimlere ayırırız aşkı. Bir bütünün parçaları olarak değerlendiririz onu.

1. C.Zarifoğlu, Şiirler, s.475.
2. a.e., s.358.

İnsanın maddî ve manevî yönleri dikkate alındığında her tarafına hitâbettigi görülür.

Aşk insanın "berrak gökdelen"idir. Onunla yücelir. Onunla hayat bulur. Karşısına çıkan güçlükleri onunla yener. Zor kolay olur, acı silinir. Dayanma gücü aşk ile daha bir artar. Bütün "iklimler" aşk ile aşılır:

"Çiçek açan şehre bakıyoruz
Aşk ki bizim berrak gökdelenimizdir.
Sargıları açıldı bileklerim zinde
Gözlerim tek tek geçiyor iklimleri
Şanlar içinde.."1

Aşk gizlice gelir. İnsanın içine oturur. Komuta ondadır artık. Kamışlıktan neyin içine düşmüştür. Ney feryad eder. Kamışlıktan kesildikten sonra onun feryadını duyan kadın erkek herkes ağlar inler. Neyin inlemesi insanın bedenini sarsar:

"Kamışlıktaki sazların arasından
İlik ve yapışkan fısıltılar
Ayırarak alarak
Urgan gibi bedenine doluyordu.."2

Gönül aşkın otağıdır. Sıhhatini zedeleyecek davranışlardan uzak durmak gerekir. Dil aşkın belâsı:

"Dilimin tehlikelerini azarla
Bu limeler ortaya çıkmaz
Ki taş olsun
Açılmasın diye insan torbası
Aşk ne korkunç ne kadar korkunç oluklar uzun.."3

1. C.Zarifoglu, Şiirler, s.403.

2. a.e., s.232.

3. a.e., s.89.

İnsan kaçsa da aşk onu arar. "Sivri uçları" onu arar, bulur. Zaman ve şartlar önemli değildir. "Sokak kalabalığında" da bulur تنها yerlerde de. Sarifoğlu aşkı "ağır bir yük" olarak görür:

"Yok sevgili gibi
Yok yalnız kaldın
Bu ağır yükü tek başına
Taşydın hülyâya daldın."¹

Aşk insanın gücüne güç katar. Normal insanda orta seviyedeki başarıma gücü "aşk ile" daha yüksek seviyede sonuç verir. "Dağlar delinir" yollar aşılır:

"Haydi aşk aşk
De ki dağları delerim senin için
Yıldızlar yakarışlar açık kartlar
Ve haydi hoşçakal."²

Geçmişte aşkın sembolü Leyla ve Mecnun olmuştur. Erenler olmuştur. "Aşk derdiyle hoş" olup ayrılmayı hiç düşünmeyenler çıkmıştır.³ "Urum ile Şamda" kendisi gibi bir âşıkta rastlanamayacağı iddiasında bulunanlar da yok değil. Hepsinin geçen dakikalarında fedakârlığı, bağlılığı, zora göğüs germeyi, kızgın kumu ve sıcaklığı, çölü görürüz:

"Aşk bu
Çölün sarı sofrasında atlılar
Hepsinde
Geçerken parçalanır elimde
Çelik yay parçaları

1. C.Zarifoglu, Şiirler, s. 85.

2. a.e., s.391.

3. "Ya Rab belâ-yı aşk ile kıl âşinâ beni
Bir dem belâ-yı aşkdan etme cüdâ beni" Fuzûlî.

Ağızlarımız kum rüzgârlarıyla yanık
Yiyip içmezik, açkalmazık."¹

Zarifoglu aşkın çıkış zamanı ile ilgili görüşler de sunar. Hangi durumlarda ortaya çıktığını tesbit eder aşkın:

"Aşk bedeninin bizim için mutlu olan bir andan yararlanarak kendini yalnızlığa sunduğu zamanlarda ortaya çıkar."(...) "Balıkçının ağı sepet içinde taşıdığı değil onu kendi başı üzerinde savurduğu zamanlarda..."²

Aşk niçin kadınla erkek arasında ortaya çıkar dersiniz? Bu tür aşkta taraflar niçin daha ziyade başka cinsler olmuyor? Zarifoglu bunu şu sebebe bağlıyor:

"Aşkın kadınla erkek arasında doğuşunun kuvvetli sebepleri vardır. Çünkü onu anneye baba çocukta beraberce hazırladılar. O babanın aceleyle bağışladığı, anneninse uzun zaman dinlendirdiği enerji olarak çocuğun içine elverişli zamanlara adanarak bırakıldı."³

Zarifoglu'nun şiirlerinde aşk teması bolca yer almıştır:

"Bu hem tensel, hem tinsel bir aşktır. Biri ötekini tanır ve tamamlar, şiirlerinde tenle tin arasında mekik dokuyan sürekli bir yolculuk vardır."⁴

Bu yolculukta yakın "menziller" ve "kalbin hesapları" yarışır:

-
1. C.Zarifoglu, Şiirler, s.389.
  2. C.Zarifoglu, Yaşamak, s.148.
  3. a.y.
  4. R.Özdenören, Kuşbakışı(Yayınlanmamış)

"Dünya ilişkilerindeki aşk araştırmakla ilerler. Çok yakında bir menzil vardır. Her şey orada ne bulacağına bağlıdır. Kişiye ya yol verirler, sahra-sına varsın, ya da ipini bir taşa bağlarlar önüne inci boncuk koyarlar. Oraya varıncaya dek en onarılmazı kalbin ucu hesap yapmaya başlamışsadır. O zaman mutluluklar bir başağrısı gibi gelir, ev yıkılması gibi de çeker gider."¹

cb) Y a l n ı z l ı k

Yalnızlık Zarifoglu'nun çocukluktan itibaren içinde bulunduğu ruh halidir. Kalabalıklara karışmaktan hoşlanmayan sanatçı elbette iç içe olduğu yalnızlığı en güzel bir şekilde anlatacaktır. Hayatındaki her ânın özünde yalnızlık vardır: "Bütün büyük anlar yalnızlıktan yontuldu" diyerek bu durumu dile getirir.²

Yalnızlık için özel emek sarfedilir mi? Ya da yalnızlık bir gayret sonucu mu elde edilir? Zarifoglu'na göre bu hal "emek sarfederek en çok sahip olduğumuz şey"dir. Yalnızlık aşkın bir önceki basamağıdır. Oradan bağlanmaya geçilir. Yalnızlık bu vuslatın dinlendirme havuzudur. "Kapıda" bekleyiştir:

"Ve dost yok karşında daha da çevrildin
Küçülüp yürümek isterim karıncalarla
Bir çeşit sevdam var
Bir çeşit yalnızım kapıda."³

Yalnızlık bir bakıma "mesâfelere râzı olmak"tır.

-
1. C.Zarifoglu, Yaşamak, s.128.
  2. C.Zarifoglu, İns, s.37.
  3. C.Zarifoglu, Şiirler, s.299.

Tek başına bulunduğu anda "fısıltılar" duymaktır. Zarifoğlu yalnızlığı "ikizlerden birinin geride" kalması olarak görür:

"Razı olmak mesâfelere
İkiz bir ben'i bırakmış gibi geride
Fısıltılar yüksek itiraz vuruşlar duymak
Kendi öz sesinin içinde."¹

Böylesi bir durum insana rahat vermez. Huzurunu kaçırır. Geceler "şeb-i yeldâ" olur. Müneccimler devre dışı kalır, yalnızlığı yaşayanlar, zamanı tesbitte öne geçerler. Yalnızlık uykusuz gecelerde insanı bir kat daha bunaltan sert cisim olur:

"- ah şu yalnızlık
kemik gibi
ne yanına dönsen batar."²

Zarifoglu yalnızlığı bir "hak" olarak görür. Bazı durumlarda hakkın tesliminden bahseder. Yalnız olduğu anda "her elin perde perde açtığı" alın, o imkânını ve kozunu "saklı anını", saklı kadınların istilâsı ile kaybeder:

"her el bir perde açar alnımıza
aslında o saklı anda
saklı kadınlar tırmanır beynimize
Yalnızlık hakkımızı biz orada azarladık."³

Yalnızlık insanı içine döndürür. Oradan sanatın basamaklarına varılır. Yeni mesâfeler alınır, kişi bulunduğu basamaklarda yeni yeni ürünler verir. Yalnızlık, sanatın en verimli tarlası olur:

1. C.Zarifoglu, Şiirler, s.261.
2. a.e., s.247.
3. a.e., s.57.

"Ayrılık sen ki
 Aşkın ve san'atın
 Durmadan doğumlar getiren anası
 Hep orda gibi karınların dibinde içinde
 Doğuma en yakın
 Doğmadan gibi ve aralıksız doğarak."¹

Yalnızlığı bir sanat manivelası olarak kullanan Zarifoğlu, aslında küçük yaşlarda mahalle arkadaşlarıyla topluca çıktıkları vuruşmanın mirasını kullanmaktadır. O kavgadan sonra;

"İnandığın bir harekette, yanındakilerin kararlılığını kritik anlarda anlamaktan Allah'a sığın"
 hükmüyle ayrılan sanatçı yalnızlıktan daha vefalı dost bulamamıştır.² Bu olay onu "kendi içinde yalnızlığa ve şiire götürmüştür."³

Yalnızlık "anılar defterinde gül yaprağı" olur. Sanatçı "sensiz bu sessizlik" diye tarif ettiği yalnızlık içinde kendini "deliler gibi" hisseder:

"Anılar defterinde gül yaprağı
 Gibi unutuldum kurudum.
 Başıma düşmüş sevda ağı
 Bir başıma tenhâlarda kahroldum.
 Sen kim bilir rüzgârlı eteklerinle
 Kim bilir hangi iklimdesin, ben
 Sensiz bu sessizlikle
 Deli gibiyim
 Sensiz bu sessizlikle."⁴

Yalnızlığı vuslat giderir. Bir mektup, ya bir rüyâ bazan aynı sonuca ulaşır. Yalnız adam kimsenin açmadığı

1. C.Zarifoğlu, Şiirler, s.183.
2. C.Zarifoğlu, Yaşamak, s.67.
3. A.Haydar Haksal, Gelişi/Güzel, s.98.
4. C.Zarifoğlu, Şiirler, s.492.

bir kapının ardına oturup "ciğerine tortulanan havayı" dalgalandıracak çözümler arar. Onun için mektuba razıdır. Rüyâ da olabilir:

"hâlâ
ne kapıyı ardına vurdurup
ciğerime tortulanan havayı dışarı uğratan bir mektup
ne bir rüyâ."¹

İnsan yalnızlığı gidermenin yollarını aramalıdır. Geçiş devresi olması bakımından gerekli görülen bu halin uzun süreli olması kişiyi bunalıma iter:

"Yığına, yığın içinde çalışmaya ve eğlenmeye (maçlar, tavernalar, şenlikler, festivaller) müzik dinlemeye ve film seyretmeye rağmen, yalnızlığını gideremeyen, huzursuzluk ve suçluluk duygusunu üzerinden atamayan insan, kişiliğini de bulamamaktadır."²

cc) S e v g i

Dünyada her şey sevgi üzerine kurulmuştur. Çevremizde gördüğümüz canlılar sevgiyle büyümekte, varlığının devamı ona bağlı olmaktadır. Çoğu zaman aşkın sınırları içinde yer bulan sevgi, hayatı, yaşanılır kılmaya kâfi gelir. Zarifoğlu "eserine aldığı her şeye hep sevgiyle varır. Dervişane bir sevgidir bu. İlk şiirlerinde belirginleşir, giderek onun şiir kollarını toplayan asıl ırmak haline gelir."³

1. C.Zarifoğlu, Şiirler, s.258.
2. C.Zarifoğlu, Bir Değirmendir Bu Dünya, s.40.
3. Ramazan Dikmen, Mavera, C.Zarifoğlu Özel Sayısı, ss.73-74.

Seven insan özünden bir şeyleri bırakmak durumundadır. Bunda bir gönüllülük vardır. Kimse zorlamaz. Sevgi yoksa verim yoktur zaten. Anneye nice uykusuz geceler dayanma gücü veren nedir dersiniz? Uğruna fedakârlık yapılan değerler bu davranışı neye borçludur? Tüm canlılara ilk hareketi sevgi yaptırmıyor mu? Yar önünde boyun eğmek neyin nesi? Sanatçı sevgiyi şöyle anlatır:

"Toprağın yutkunmasıdır
Benden yere
Özümün yeryüzüne
Kaçmasıdır sevmem.
Doğa sevmemi bekler
İster ki göveresin
Yâri görünce çökesin
Kavi eğilsin boynun."¹

Sevgi kalbin gıdasıdır. Karnı aç olanlar bir dilim ekmekle bunu giderirler. Kalbi aç olanlar için sevmekten başka çözüm yoktur. Toplumlarda görülen bozuklukların, bunalımların sebebi sevgisizliğe bağlıdır:

"Sevgi ve güven duygusundan yoksun insanlar, yapmaktan çok yıkmaya namzettirler. Çünkü yapıcılık sevginin, inanmanın, güvenmenin ve aşkın eseri. Yıkıcılık ise nefretin, kinin, güvensizliğin... Mutlu ve huzurlu olmamız için yalnız madde, yalnız ilim ve teknoloji yetmiyor, bunların imanla da beslenmesi gerekiyor."²

Zarifoglu, insanın yetişmesinde sevginin rolüne de temas eder. Ziraî sahada sevginin gereğini düşünür. İlgî kuramaz. Ama insan için şiddetle ihtiyaç olduğu kanaatindedir:

1. C.Zarifoglu, Şiirler, ss. 235-236.
2. Mustafa Özbalcı, Yılların İçinden, s.25.

"Ziraatla, çiçeklerin, ağaçların, ekinlerin yetişmesinde sevginin rolü diye bir bahis var mıdır diye sorsanız herhalde gülerler size. Yağmurdan, sudan, ne kuru, ne çamur kıvamında bir topraktan gübreden vesâire bahsederler. Ama insan için böyle değil".¹

Sevgisiz büyüyen çocukların ilerde aile için problem olacağı kesindir. Oluşmamış şahsiyetinin zaafı kendini ve aileyi bitirir. Zarifoğlu bunu romanında dile getirir:

"Çoğu zaman, acaba yeteri kadar sevgi üretilmiyor bu evde böyle olmasın sakın, bunun acısını sonra çekmeyelim sakın diye düşünmüştüm. Öyle mi oldu acaba?" diye konuşur kahramanını.²

Seven her şeye katlanmaya hazırdır. "Yumulmaz gözünde kan birikir." Sevgi kişiyi yıllarca uyumaya sevkeder. O zaman üzerine "yıldızlar dökülür". Dağ başında Karanlık Uyuyanlar sevginin timsali olurlar:

"Son had son saat
Toprak dam Dağ başı Karanlık Uyuyanlar
seven dayanamaz kımıldar
birden yıldızlar dökülür."³

Zarifoğlu sevginin ortak değerler nedeniyle meydana çıkacağı kanaatindedir. Birbirine hitabetmeyen insanların yanyana olmalarındaki garipliğe değinir. Sevginin de nefretin de Allah için olması halinde değer kazanacağı ifade eder. Kıbrıs'tan bir hatırası şöyledir:

-
1. C.Zarifoğlu, Bir Değirmendir Bu Dünya, s.33.
  2. C.Zarifoğlu, Romanlar, s.274.
  3. C.Zarifoğlu, Şiirler, s.101.

"Ordu Evi büyük otellerden birine yerleşmiş, denize bakan büyük odalardan birinde sıkılarak yatıyorum bu insanları neden sevemedik diyorum, dillerinden mi yani rum aksanı ile konuştukları türkçelerinden mi yoksa imamsız camilerinden, ezansız câmilerinden, cemaatsiz camilerinden, cumalar bile civardaki Türk birliğinden gelenlerin dışında hemen hemen cemaati olmayan camilerinden mi?"¹

Zarifoglu, sevginin süflî bir kolu olarak şehveti zikreder. İnsanlar arasındaki bağı maddîleşmesi ve hayvan seviyesine düşüş olarak yorumlar bu durumu. Nefis insanı alçaltır:

"Kadımınla hayvana benziyordum

Saçaklı üç kollu üç ayaklı

Eti eti alıyordu

bir hayvanı { Boğuyorduk
Yoruyorduk
Ağırlıyorduk } aramızda."²

Şehvet insanı âdileştirir. "Saçların dibinde kıpkırmızı "leke" olur. Sevgiyi öldürür. Şehvet doğar sevgi batar. İkisi bir arada barınamaz. Kadın sevginin de şehvetin de kaynağı olur. Biriyle yücelen insan diğeriyle çöker. İnsan "köpek"ten farklı olmalıdır:

"Saçlarımın dibinde kıpkırmızı bir leke

Etine kan değdirilmiş kadın lekesi

Alnımdan kollarını çıkarmış bir dişi örümcek

Köpeğin ağzına düşen kelime ne kelimesi

Et kelimesi"³

-
1. C.Zarifoglu, Yaşamak, s.74.
  2. C.Zarifoglu, Şiirler, s.225.
  3. a.e., s.85.

cd) Ö l ü m

Hayatta olmanın isbatı ölümle daha kolaydır. Yaşayan ölmektedir. Doğan her nefis ölümü mutlaka tadacaktır. Yaşadığımız dünya gelip geçici bir mekândır. Burada kulluğa lââyık bir hayat sürenler, bütün zamanlarında ince bir disiplinin ışığını bulanlar "Cennet bahçelerinden bir bahçeye, ya da cehennem çukurlarından bir çukur'a doğru yol alırlar. Geçici dünyadan ebedî âlemin içine sefer devam eder. Ölümsüz hayat için ölümlü hayatın sınırına varılır. Sınır ölümdür. Cenaze yeni hayata uğurlanırken geride kalanlar gerekli dersi alma fırsatını yakalamış olurlar:

"Cenaze evi önünde toplanmış, az konuşan, bekleyen ve kendine takılmayan ve gülmeyen insanların bu hâlidir ölüm. Teşeden tırnağa ve büyükten küçük çocuğa kadar iner bu değişiklik ve nehayet o küçücük tozlu bebelere gelir ki her günkü hayatlarını sürdürmektedirler. Ve o çok ihtiyarlar, yüzlerine ebedî gelip oturmuş sükûnetlerini sürdürmektedirler, demek ki ölüm bu ikisinin arasındadır."¹

Ölüm gelmeden sorumluluklar yerine getirilmelidir. Çocukluğun, kadınlığın, erkekliğin, insan olmanın gerekleri tamamlanmalıdır. Ölüm bir "doku konuğu" gibi durmadan gelmektedir:

"-Kullanın çocukluğunuzu

Bombalığını

Cepâne damlarını

Diri bedenlerdeki kadınlığı

Erkekliğin altın çağını

Ki ölüm bir doku konuğu

Gibi durmadan geldikçe ve göründükçe."²

1. C.Zarifoglu, Yaşamak, s.61.

2. C.Zarifoglu, Şiirler, s.163.

Çevresinde sık sık ölüm vak'aları olduğu halde insan hiç ölmeyeceğini sanır. Sahip olduğu imkânlar içinde ölümden muaf hesseder kendini. Ama "telaşsız şaşmaz avcı" bir süre aramazsa, birgün mutlaka yoklayacaktır. "Son dönemece" gelindiğinde "ok" bırakılacaktır:

"İşte

Bak bu çok yaklaştı sana
Elin mallar kamburlar arasında
Sırtında dünya günlük gâileler
Derken irkildin, dikeldin derken
Avcın bıraktı oku."¹

Zarifoglu her zamanın aynı olacağını sananları ikaz eder. Her şeyin gelip geçici olduğunu hatırlatır:

"Gün döner

Mağrurlar ağlar
Köleler mallar
Gamlar gussalar

Öyle bir zaman ki Sen o çukurda çıplak bir
beze sarılmış Ve yalnızsın."²

Ölüm insana ulaştığında artık çok geç olmasın! Bir gün "eşyalaşan göğsümüze", "yosun bağlayan döşümüze" olacaktır. Yeni bir hayat o zaman başlayacaktır. Sanatçı yeni hayatı "camlarda gece başladı" diyerek tanıtır.³

Ölümün "ayak sesleri" duyulunca insanda ne telaşlar görülür! Bütün bir ömür boyu yapılması gerekenler küçük bir zaman dilimine sıkıştırılmak istenmez mi? Me-kân nasıl da daralır. Ve "kapı açılır.":

1. C.Zarifoglu, Şiirler, s.453.

2. C.Zarifoglu, Yaşamak, s.207.

3. a.e., s.244.

"Baktık ki bu ölümün ayak sesleri
 Daraldı mekân
 Cen çekiliyor ayak uçlarından
 Tırnaklar soğuyor hücreler sahipsiz kalıyor
 Ve ömründe bir kez başlıyor dua
 Bilinmez ne zaman birden açılır kapı."¹

Ölüm korkulacak bir şey değildir. Ona hazır olmak
 razı olmayı kolaylaştırır. Ölüm bir vuslatın basamağı
 ise "Şeb-i Arûs" olur o zaman. Kalbin "iyi alışkanlık"
 sahibi olması ölümü sevimli kılar. Korku "umut"la be-
 raberdir:

"Korkma zor değil
 Korkma korkma zor değil
 İyi bir alışkanlık edindiysen kalbin
 Kork ama umut et zor değil."²

Hazır olan için ölüm ne kadar kolay ise hazır ol-
 mayan için öylesine korkunç görülür. "Yırtıcı bir hay-
 van kimliği" insana sıfat olur. Telaş yeni isyanların
 sebebi olur:

"O ünlü borazan
 Başlarsa saçlarımızın diplerinden
 Üfürmeye -Yırtıcı bir hayvan
 Kimliği yapışır yakamıza."³

Zarifoglu ölümü "kıra gitmek" gibi görür. Böyle
 bir güzel anın "zor" oluşuna da hayıflanırP

"Perdeyi aralayıp girmeden çiçekli ovalara
 Ah kıra gitmek böyle zor olmasa."⁴

1. C.Zarifoglu, Şiirler, s.474.

2. a.e., s.478.

3. a.e., s.232.

4. a.e., s.213.

Ölümü zor kılan hesap günüdür. Çocuklar bu işi pratik bir formülle çözmüşlerdir. Onlar hesabın dışındadırlar aslında. Yine de bir şeyler yapmak gereğini hissederler. Hesap sorumluluklar oranındadır:

"Ben de dirilir miyim öldükten sonra
/Ruhum da dirilir mi öldükten sonra/
Ben de / hesap verebilir miyim/ öldükten sonra
Derslerime çalışır, büyüklerimi dinlersem."¹

Çocukların hesabı bu kadar. Büyüklerinki? "Ateş Parkında" açılan defterlerde neler var? İnsan yaptıklarını bilir, onun için hesabından korkar. Suçluluğu nisbetinde ölümden kurtulmaya çalışır. Ancak şimdiye kadar bu yoldan kimse geri dönmemiştir. "Apaçık açılan defterlerin" karşılığı görülecektir. Herkes, teker teker:

"Sırtın eğik başın kambur
Birbirine bir şey soran bakışların
Parkta ateş parkında
Arasında apaçık açılan defterlerin."²

IV. DİNİ VE TASAVVUFİ KONULAR

1. Allah

Yaratılmışların en şerefli olan insan inanmak ihtiyacı ile donatılmıştır. Bütün olumsuzlukların üst üste yığıldığı anlarda, çaresizliğin içine düştüğü anlarda tutunacak bir şey arar insanoglu. İyi günde şükür

1. C.Zarifoglu, Yaşamak, s.157.
2. s.e., s.444.

için zor günde yardım için mürâcaat edeceği varlık Allah'tır:

"Çok eski çağlarda insanlar ve bunların içinde 'görmesini' bilenler, buna yeteneği olanlar tabiat kuvvetlerine bakarak yüksek değerlere yükselmeye çalıştılar. Ama kendilerine, doğru bakmayı öğreten peygamberlere nasipleri olmadığı için gördükleri kuvvetleri kendilerinden ibaret sandılar ve ateşi, güneşi, şimşegi tanrı bellediler."¹

İnsan kalbinin doyuma ulaşması gerekiyor. Kalbin doyumu inanmakla ve bağlanmaktır. Manevî tatmin dâima maddî tatminden önce gelmiştir. Kalbiyle "halleşmeyen" bir insan rahat bulamaz. "Kalbin çıkarı yücelerden olur. Gelin bir zaman kollayalım. Kalbimizle halleşelim. Görelim nasıl çıkarlar peşinde."² Kalbiyle başbaşa kalan insan Allah'a teslim olmaktan başka bir istekle karşılaşmayacaktır.

Yaratıcıya bağlanmak insan için kesin ihtiyaçtır. İnanmadıklarını söyleyenlerin sürekli tereddüt içinde bulunmaları bu ihtiyacın ifâdesi olmaktadır. İnanan için zaten huzur kaynağı olmaktadır:

"Biliyorum ki bizi korku duyacağımız düşünce ve varlıklardan saklıyor yaratan. Korkumuz onların sezinlediğimiz etkilerinden ileri geliyor. Onları, o sesleri duysaydık, gerçeklerini düşünebilseydik onlarla yüzyüze bırakılsaydık hemen ölürdük. Yaşasak bile akıl sahibi kalmazdık. Ve ozaman tebliğe muhatap olamazdık. Bunları düşündükçe korkuyorum. Hayretim büyüyor ve sır ve sırrın sahibini

---

1. C.Zarifoglu, Bir Degirmendir Bu Dünya, s.123.
2. C.Zarifoglu, Yaşamak, s.128.

biraz daha idrak ediyorum. Ve görüyorum ki yeni idraklerim yeni perdelerdir. Vardıkça hedefin uzaklığı büyüyor."¹

diyen Zarifoğlu, her ruhun o yolda olduğunu belirtir:

"Yaradana giden yoldadır her ruh
Çocuklar gibi sevmese de kalpler."²

Yalvarışlar O'nadır. Yalnız O'na ibadet edilir. Yi-
ne yalnız O'ndan yardım dlenir:

"Kendimi yalnız bildiğim bir gece
Yalvarışım ağlayışım
Cenkleşiyorum kendimle
Medet
İmdat
Bir ses kaydına
Upuzun iniltiler bekliyorum."³

İnsan O'na bağlandığı zaman yalnızlık korku ol-
maktan çıkar. Bütün yalnız zamanlarda biricik dost ya-
nımızdadır. O'na bağlı olmanın prensipleriyle bezenmiş
bir alın en sağlam silâhtir:

"Alnımı bana bıraksınlar
Hiç yalnızlık korkutmayan alnımı."⁴

O'na bağlanmak yeniden hayat bulmaktır. İnsana dü-
şen "omuzbaşlarındaki defterler" arasında tercih yap-
maktır:

"Saraylar damlar yeniden kurulsun
Ağaçlar içinden akan nehre

-
1. C.Zarifoglu, Yaşamak, s.104.
  2. C.Zarifoglu, Şiirler, s.299.
  3. s.e., s.448.
  4. s.e., s.55.

Dalçık günde bin kere ve gecelerde
Omuzbaşlarını denetleyen defterlerden yalnız
sağdaki kalsın."¹

O'na inanmak sorumlulukları da getirir. Hareketlere bir ölçü tutulur. İnsan için gerekli olanlar ve olmayanlar seçilir. Yaramazları atılır. Başka bir hal kuşanılır:

"Çekip dizimizi karmımıza
toprağın geldiğimiz noktasına eğilerek yumuşaklıkla
eserimizin içine bakarak
Cennet hediyen Cehennem benim eserim
hamdolsun hamdolsun dünyadaki dehşetten koruyana ki
bize gizli kendisine açık nedeni
bir hüznle korur parçalanıp giden özümüzü."²

O'nun yolundan gidenler her imkânı elde etmiştir.
Her sabah gökten inen feyze lâayk olanlar şeriat üzere olanlardır:

"Oğullar her sabah insanlar için yetmiş çeşit nimet ve feyz iner gökten. Bunu şeriat üzere olanlar alır ve lâkin şeriat üzere olmayanlar alamazlar ve şeriat üzere olanlar şeriat üzere olmayanlarınkini de alır."³

Zarifoglu yaratıcıya bağıllığın cezbe halini de yaşar. Bunu şiirine yansıtır; sesi yankılanır:

"Bildim Sensin Sen Sen
Diri Diri Diri Şahım

-
1. C.Zarifoglu, Şiirler, s.365.
  2. C.Zarifoglu, Yaşamak, s.84.
  3. a.e., s.169.

Diri Şahım Diri Diri
Dirilt Alemi Alemi Alemi Alemi."¹

Kâinatın hâkimine bağlı olmak ve kul olmak insana geniş bir hürriyet bahşetmektedir. Bir hareket serbestisi kazanan insan, sadece bir varlığa karşı sorumlu olmanın hazzını yaşar. "Dünya güçleri" insanı korkutmaz. Zarifoğlu bunu Anne romanında dile getirir:

"Cesur olun, Allah'tan başka hiçbir şeyden korkmayın, dünya güçlerinden korkmayın. Eğer korkarsanız sizi onunla terbiye ederler."²

Zarifoğlu bir gün "O'na döndürüleceğimizi" de hatırlatır. Bu duygu insan hareketlerine bir disiplin getirir. Ölçülü olmak hayatı daha güzel kılar:

"Güneşi ayı ve yeryüzünü bütün şekilleriyle
Bir kutlu çehrenin emrine kul bildim
Bilesiniz
O'na döndürüleceksiniz."³

O'na döndürülecek olmanın insanda meydana getirdiği davranışlara da değinen sanatçı, gönüldeki Allah inancının kişiye katkısını şöyle anlatır:

"Dışardan ne yapor görünürse görünsün, kişinin gönülünün hep Allah'la olması onu bütün davranışlarında ölçülü yapacak, küçük önemsiz görünen işlerinde bile ona bir ibadet sevabı kazandıracaktır."⁴

O'nun insanlara buyrukları vardır. Onları "yaşamak kitabında" emretmiştir. O kitap "dünyanın son ilerleme kitabı"dır:

1. C.Zarifoğlu, Şiirler, s.358.
2. C.Zarifoğlu, Romanlar, s.273.
3. C.Zarifoğlu, Şiirler, s.194.
4. C.Zarifoğlu, Bir Değirmendir Bu Dünya, s.116.

"Halkın yaşamak marşını dinle
Kafiyeleri dünyanın o son ilerleme kitabı
Alınlarında ise saçlarına yakın bir iz
Cemaatin ayakları biçiminde
Ondört asır önce gergeflenmiş
Halılar kilimler renginde hasır mühürler."¹

Zarifoglu yaratıcının "kitap" içindeki buyruklarını da anlatır. İnanmak ve yaşamak bir aradadır. O kitapta;

"Doğru ile yanlış kesin olarak ayrılmıştır. Açık bir alan kalmamak üzere belirlenmiştir. Mahrem aile hayatından ticarete, devlet idâresinden konu komşu ilişkisine kadar."²

Kul'un Allah'ı hatırlaması için türlü yollar var. En önemlisi ibadet. Allah'a en yakın olduğu an ibadet esnasında oluşur. Bir secde bütün mesâfeleri iter:

"Müminler Kuran'ın emri gereği Allah'ı anmak için namaz kılar. Bundan çıkarılacak en tabii mânâ, bu anışın dilin ucuyla değil kalbin iştiraki ile olmasıdır. Yani kalp iştirak etmiyorsa vücut görünüşte namazda olmasına rağmen 'namaz kıl' emri ifâ edilmiş olmamaktadır. Namaz kalbin iştiraki nisbetinde namaz olmaktadır. Bütün ibadetler bu mana etrafında bir değere sahip:

İbadetin dışındaki bütün fiiller ise onlar da Allah'ın hatırdâ tutulması şartı ile ibâdet mesabesinde dir."³

Zarifoglu inanan insanın bunu sözle değil fiille ortaya koymasını ister. Bu davranışın daha inandırıcı

1. C.Zarifoglu, Şiirler, s.348.
2. C.Zarifoglu, Yaşamak, s.163.
3. C.Zarifoglu, Bir Değirmendir Bu Dünya, s.112.

olacağını belirtir:

"İçinizde ve elinizde karşılığı bile bulunduğu-
bakmadan yaparak yaşayın inandıklarınızı. Başka-
larına söylemeden, başkalarına söyleyerek entellek-
tüelce zevkini tatmayı bir yana bırakarak yapın i-
nandıklarınızı. Sözleriniz değil, ama güneş doğma-
mışken gecenin sabaha karşığı besleyici karanlığın-
da sizi mescide giderken görmek inandırır beni."¹

Allah'a teslim olmanın insana kazandırdığı üstün-
lükler vardır. Çoğu insan bunun farkında değil. İnanmak
birçok kötülükleri insandan uzaklaştırır. Aslında ina-
nan insanla kötülükler bir araya gelemezler. "Şerli mu-
hitler" inananın uğramak ihtiyacı duymadığı yerlerdir.
İnsan ne zaman "dünya diz çöktüğüm yer kadardır"² der-
se ve 'aklı değil vahyi ön plâna alır ve "bir damla gö-
yaşı" ile teslimiyetini tescil ederse yüceliklere yol
alır. Gözün incileri, yâkutları Allah için olmalı:

"Dilini tut aklını kravatın gibi çözü at
Şimdi bir damla gözyaşı bir iki yakut."³

O'na teslim olmanın kazandırdığı üstünlüklerden
biri hiçbir engel tanımamaktır. Önünde zorluk olmaz i-
nanan insanın. Çünkü yardım O'ndandır. Zırh sağlamdır:

"Her şey kendi yerinde
Taşın içindeki böcek
Ki inanır
Ve çatlar taş
Gök eğilir
O geçer kartalıyla."⁴

1. C.Zarifoglu, Yaşamak, ss. 161-162.

2. C.Zarifoglu, Şiirler, s.355.

3. a.y.

4. a.e., ss.50-51.

O zırh ile ateşler gül bahçesi olabilir. "Güvercin teslimiyeti" insanı korumaya kâfi gelir:

"Tanrı adıyla renk değiştiren mavileşen ateşe
Örtü yayıp otururlar ateşten ateşe ve yanmazlar
Güvercin teslimiyeti içinde
Bakın istiyorsak."¹

İnsanlar bu teslimiyet içinde en emin yeri bulurlar. Bu "limanda" rüzgâr rahatsızlık vermez:

"Limanı dolduranlar yanan insan meşaleleri
Yüzbinler taş kulelere yaslanmış söylüyorlar
-Rüzgâr nereden eserse essin güzeldir
Alevler bir ayrı âlemdir
Dirlik sevinçtir göç içimizdir."²

Teslimiyette "gönlün yukarıya" olması gerekir. Sonra her şeyin bir dağ heybetiyle ve saflığıyla olması gerekiyor:

"Sen gönlünü yukarıya bil
Bir dağ nasıl söylerse öyle söyle
Bir dağ nasıl inilerse başla öyle."³

Zarifoğlu Allah'a teslim olmada inanmanın ve yaşamının iç içe olması gerektiğini de hatırlatır. Benim kalbim temiz diyenleri "alık" olarak görür:

"Ve bazı alıkların dediği gibi
Sadece yürek arılığını arı bulmuyorum."⁴

İmansız insan yok sayılır. Dünya böylelerini öğretür, tutunacak bir dalı, sığınacak bir mercii olma-

1. C.Zarifoğlu, Şiirler, s.186.
2. a.e., s.136.
3. a.e., s.290.
4. a.e., s.353.

yanlar kaybolurlar. Etiyle kemiğiyle hiçlik:

"Toprak yer seni, etini kemiğini
İman ancak, sığmaz ağzına çevirmez dili."¹

Allah'a teslimiyet korku ile ümit arasında olmalı. Azabından korkarak, rahmetini umarak.. Kulun bağlanması bu yolla olmaktadır. Ten korkmazsa, gönül ümit etmezse kul ziyandadır:

"Korku gerek tenlere etim kalbur
Deşer bakışın kıyar da kıyar
Korku gerek reca gerek
Yanlış anlaşılmaş olabilir
Sesini duyuyorum kendimin/ kelimeler kendinden
emin değil."²

Teslimiyet sahibi insan herşeyi ona havale eder. Sebeplerini yerine getirdikten sonra tevekkül başlar. Tedbir kuldun takdir Allah'tandır. Zarifoğlu teslimiyetini bu meyanda ifâde ediyor:

"Yarab şifâ sendendir
Etten ottan değil
Eğer kavi kulların olaydık
Yemeden doyar
Görmek için göz aramaz bakmazdık
Mikroplar, hastalıklar şifâlar
Emrimizde olurdu
Yine de takdirini gözlerdik
Onu yeğlerdik."³

---

1. C.Zarifoğlu, Şiirler, s.402.
2. a.e., ss. 358-359.
3. a.e., s.476.

2. Tasavvuf

Tasavvuf Zarifoğlu'nun yabancıları olduğu bir kavram değildir. Aileden gelen gönül terbiyesi ile iç içe büyümüşür o. Babası ve annesi Nakşibendî yolunda virdlerini sürdürmüştür. Çocukluğunda evlerinde yapılan sohbetleri ve zikirleri görmüş, o sahada bir müşâhade sahibi olmuştur. Kendisi de "büyük kapı"ya damat olunca kısa zamanda "başka bir hal" kuşanmıştır. "Menzil"e varan durumunu iki mısraa sığdırır:

"Eski şâirliklerim gitti gözümden
Gayrıdır başka bir hâl kuşanıyorum."¹

Beden "isyan yüklü bir gemidir." Bir limana şiddetle muhtaçtır. "Eşyadan, maddeden, dünyadan" yüz çevirmekle sakin olacaktır.

"Isyan yüklü gemi zor kayalıklarında gönlün."²

diyen sanatçı çözümü de sunar:

"Ve gözüm eşyamda değil
Yoruldu maddemden
Tâki dünya bitti
Köşk kurdum ve sakin oldum."³

İtaat yakınlığı, isyan "gurbet"i getirir. Kişi "başka bir hal"i kuşanmak için acele etmeli. İsyanda kaldığı anlar "gaflet" mevsimidir. Bu dönem çelişkilerle iç içe yaşanan zamandır. Beldeki "zunnâr" bunun isbatıdır:

---

1. C.Zarifoğlu, Şiirler, s.291.
2. a.e., s.288.
3. a.e., s.302.

"Gaflet
Padişah kılından
Bir gövde mülkünde
Ömür ve devlet idin
Kara zünnar belinde."¹

Zünnardan kurtulmak yeni bir yola "cihet etmekle" vatan tutmakla olur. Eski halin değişmesi insan binasının yıkılmaması için şarttır: Nasihatler dinlemeli, yeni hayat bulunmalıdır:

"Güneşte asla karanlık yok dediler
Ve onlar yoluna cihet ettim vatan tuttum.
Büyük yeni bir hayat bildim
Yeni yeni bildim yoksa ölüyordu her şey
Bir insan binası yıkılıyordu durmadan."²

Bu "güneş" son şanstır. Tercihlerden biridir. Tutunan kurtulmuştur. "Tefekkür koruna" düşen sağlam dayanağı bulmuştur. "El şakaklarda" yeni bir dünyayı aramaya koyulur:

"Elin şakaklarında yangın
Öyle fikret çatlasın başın."³

Bu yolda rehberin sözleri şifâdır. "Ruhun baş çeşmesi"dir. Sohbet, uykulardan uyandıran diriliş iksiridir. "Buyrukları donanmak" hürriyetin kaynağı olur:

"Sözün ve yolun baş çeşmesi ruhumun
Canım içre sevinç verir sözlerin."
Aşkın bin gözlü devâsâ bir baş imiş
Yur her birini uykulardan sohbetin."⁴

1. C.Zarifoglu, Şiirler, s.462.
2. a.e., s.302.
3. a.e., s.401.
4. a.e., s.303.

Çoğu göz görmez. Vaktin erdiğini de farkedemez.
 "Akıl ve âlem" yanmaktadır anlayamaz. Görüşünü engel-
 leyen perdelerin kalkması için yıllarca beklemeyi göze
 alamaz. Bu hâle hazır değildir:

"Bin yıl bin yıl daha

Dursam kapıda

Sayırsız perdeden bir perdecik kalksın için
 Başım yüzüm kızarır haddim olmaz aslında."¹

"Uzlet makamına" varmak kolay değil. Engeller var:

"Yolunda Aşerî kamalar

Yamyam halkalar

Ah zor değil beklerim daha."²

diyebilmek "yeni bir semte" varmak için gerekli yere sağ-
 lam basan, kökü derinlerde ulu çınarlar gibi heybetli
 bir ışık önünde gözler yere dikilir:

"Kıvramlarını toprağa yaymış

Bir beyne vardım

Gözüm yere dikilir."³

Orada "akıl susar", "göz kapanır" "Menzil"de tasa
 yoktur. Hiç bir endişe kalmamıştır. Bütün zamanların
 huzuru orada toplanmıştır. Herkes hissesini almaktadır:

"Göz kapanır akıl susar, susar akıl

İstersen haydi haydi

Yeryüzünün bütün gümbürtülerini çağır."⁴

Menzil'e girmenin bir edebi vardır. Her türlü ih-
 tirastan uzak bulunmak gerekir. Yaratıcıya karşı mah-

1. C.Zarifioğlu, Şiirler, s.289.

2. a.e., s.487.

3. a.e., s.284.

4. a.e., s.360.

cübiyetini idrak eden birinin "reca" dolu hali içinde olmalı. "Baş eğik dil kapalı" durumda boş dönmek mümkün değildir. Tabii tersi de var bu durumun:

"Kim baş eğik girdi
De eli boş döndü"

Kim başı dik girdi
Kibir ilinde yitti"¹

Orada "nefes" dağıtılır. "Çorba ve el" dağıtılır. Kul o yolda her şeyde bir güzellik bulur. Tarlada tohum saçışında, ağaç budayışında, odunu istif edip düzgünce yükler hazırlayışında güzellikleri yakalamak ön plândadır. Aklın sırlarından öteye olağanüstülükler yaşanır:

"Şimdi uzak su kaplan kası aşındırır ısaltıyı
Bir ipek ince halı
Serilir metabolizması üzerine ve dürülüp içine
Aşktan rençberliğe azîmet eyleyen dervişlerin."²

Ne kadar menzil içinde olursa olsun orada yaklaştığı oranda kaybetme hissi duyulur. Tanımak, daha iyi tanımak, yaradanın yüceliğini artırır. Yücelik insanı daha da küçültür. Yakın olmak için yıllardır sarfettiği emek nihayet bir damla mesâbesindedir. Tanımak insanı yeniden muhasebeye sevkeder. Bir kere daha teslim olur ve yakarış başlar:

"Bohçam boş
Öteberim eksik
Aziğım kuru
Canım aç
Yüzüm sana çevrili
Adımın sana
Irmaklarına
Bir lokma suyla geldim, su denmez
Kabul ola affola."³

1. C. Zarifoğlu, Şiirler, s.463.

2. a.e., s.269.

3. a.e., s.463.

N E T İ C E

Cahit Zarifoğlu, Cumhuriyetten sonra Necip Fazıl'ın, Sezai Karakoç'un ve Nuri Pakdil'in üzerinde durdukları meseleleri kendine has üslûbu ile işleyerek sanat dün-yamıza kazandırmıştır. BüyükDoğu'nun, Diriliş'in, Edebi-yat'ın hazırladığı birikimin Maverâ'da daha verimli ve yaygın bir şekilde sürdürülmesini sağlayanların içinde-dir Zarifoğlu. Eserlerinde kültür değişmelerinin, yanlış uygulanan batıcılığın, yabancılaşmanın, uluslararası o-yunların üzerinde durmuş; bunlara millî kültürümüz ışığın-da çözümler sunmuştur. İmaj zenginliği ile dolu şiirle-rinde somuttan soyuta doğru bir akış içinde aynı temle-rin ustaca yerleştirildiğini görürüz. Bir sanatçının ka-lemiyle yapabileceklerinin gayret ve sorumluluğu içinde olan Zarifoğlu, kendine ait boşluğu doldurmanın gayreti içindedir. Erken yaşlarda gelen ölümüne rağmen bıraktığı eserleri bu niyetinin tezahürüdür.

O, sanat faaliyetine başladığı ilk yıllarda edebi-yat vadisinde tartışılan ikinci Yeni ile karşılaşmıştır. Aynı dönemlerde eser vermekten öteye bir ortaklık söz konusu olmamıştır bu şiir anlayışıyla. Zarifoğlu şe-kilde de muhtevada da farklı bir yol tutmuş, döneminde-ki akımdan ayrı bir yönde ilerlemiştir. Diğer sanatçı-lar için yakıştıracığımız ekoller onun için geçerli ol-mamaktadır.

Teoriden ziyade pratiği; konuşmaktan öteye yapmayı tercih eden sanatçı, eserleriyle usûlünü hissettirmeyi uygun görmüştür. Teori üretmeyen, genel olarak alışılmışın dışında yazmak, bilinen şemaları bozmak, şiiri kelimeye toplamak gibi uygulamaları ile Zarifoğlu aslında yeni teorilerin nümûnelerini sunduğunun bilincindedir.

O, çağından duyarsız olmamıştır. Fert duyarlılığını daimâ ön plânda tutan Zarifoğlu, şâir-insan olarak natüralist bir mantıkla olaylara yaklaşmıştır. Bu anlayışla yeryüzü coğrafyasındaki her insan ona göre değerli kabul edilmiş, bunlar arasında zulme uğrayanlar, vatanlarından kovulanlar, inaçlarından dolayı hor görülenler, emperyalizmin oyunları ile sömürülenler özel bir yer tutmuştur.

Doğu ve batı medeniyetlerinin hesaplaşması onun eserlerinin tamamına hakimdir. Batının iki yüzlülüğü, tahakkümcü tavrı, menfaatperestliği, gizli niyetleri çocuk kitaplarına bile girmiş, sembolik olarak onların zihinlerinde yer tutması amaçlanmıştır.

Sanatçının toplumun aynası olduğunu ifâde eden Zarifoğlu kültür ve medeniyetinden kopuk aydının, örf ve âdetlerinden destek almayan bir sanatçının kalıcı eserler veremeyeceğini ifade eder. O, millîtiyle gönül beraberliği kurmanın düşüncesinde olmuş, milletin değerlerine

saygı göstermeyen kişilere cephe almıştır.

Geçmişe özlem onun yaşadığı çağ içinde daha haklı bir arayış olmuştur. Geride kalan bir medeniyet ve sokulmaya çalışılan yeni ortam arasındaki çelişki sanatçı duyarlılığını etkilemeye yetmiştir. Çağın bunalttığı insan onun kalemiyle "Güzel Adam" olmayı arzulamaktadır. Zarifoğlu, birbirine karıştırılan kültürlerin, zorla getirilen anlayışların çelişkiye düşürdüğü insana acır. Zirâ insan neyin kendisine ait, neyin taklit olduğunu seçememektedir. Bu durum çift mensubiyeti, ikiyüzlü, iki ruhlu insanların yaşadığı bir toplumu meydana getirmektedir. Sanatçı bu çelişkilerin giderilmesi için içte ve dışta alınması gereken tedbirleri teklif eder, çözümler arar. Bu meselelerin hallinin "çağın ölümsüzlük marşı" diye ifade ettiği "bozulmaz"a dönmekle mümkün olacağını söyler.

Şiir, roman, hikâye, anı-günlük, çocuk masalları, tiyatro gibi türlerde eserler veren sanatçının en başarılı olduğu türlerin başında şiir ve çocuk masalları gelir.

İşaret Çocukları'ndan Korku ve Yakarış'a uzanan çizgide gittikçe netleşen ve anlaşılır hale gelen bir anlatıma sahiptir sanatçı. Bu akışın bir yerinde ana damara metafizik de katılır. Önceki dönemlerde zaman zaman şiire giren tasavvuf, Zarifoğlu'nun son şiirlerinde iyice belirginleşir. Bu etki şiir kitaplarına ad olur: Men-

ziller, Korku ve Yakarış...

O, bir sanatçı olarak sadece kendinin değil yeni yeni yeteneklerin de edebiyat zümresine kazandırılmasına gayret etmiştir. Zarifoğlu, ulaşabildiği her noktadan genç yeteneklerin çalışmalarını değerlendirmiş, sanat dünyasına atılan "ilk adımlar"ın hazırlayıcısı olmuştur.

Zarifoğlu, hayatıyla eserlerini birleştirmiş, yaşadığı günlerin izleri eserlerine girmiştir. Onu anlamak hayatını, hayatının ayrıntılarını bilmekle daha kolay olmaktadır. Çok yönlü kişiliği, hareketliliği ile o, her gruptan, her meslekten, her seviyeden insanla tanışmış, eserlerinde bu çok renkli hayatı yansıtmıştır.

Anlatımda ayrıntıya yer veren sanatçı içinden geldiği gibi yazmayı tercih etmiştir. Eserlerinde görülebilecek imla bozukluklarına kasten dokunmadığını söyler.

O, bol çağrışımlı, zengin imajlarla örülmüş eserlerinde kendini ele vermeyen sanatçıya ait gizli tarafların olmasını da diler.

İlhamını millî kültürümüzden alan, çıkış noktası ve ölçü olarak İslâmı esas kabul eden Zarifoğlu şiirde şekil olarak "serbest"i tercih etmiştir. Düzyazılarında da tabiiîlik esastır.

Cumhuriyet devri Türk şiirinde Zarifoğlu, yeni şekillerle ve anlatım tarzlarıyla medeniyetimizden kopma-

dan eserler verilebileceğinin örneğini sunmuştur. Toplumun ihtiyacı olan sahalarda düşünce ayrılığına saplanmadan ve toplumla kucaklaşarak özgün eserler yazılabileceğini göstermiştir. Gelişen tekniklerle mutlaka yabancılaşmanın değil, topluma ait değerlerin de ifade edilebileceği kanaatini her zaman taşımıştır.

BİBLİYOGRAFYA

A. Ana Kaynaklar:

ZARİFOĞLU Cahit, İns, Edebiyat Dergisi Yay., Ank.1974, 116 s.

_____, Yaşamak, Akabe Yay. 1980, 224 s.

_____, Bir Değirmendir Bu Dünya, Nehir Yay. İst.1986, 155 s.

_____, Yürekdede ile Padışah, Bütün Eserleri 6, 2.Baskı. Akabe Yay. 1988, 64 s.

_____, Siirler, Bütün Eserleri I, Beyan Yay. İst.1989, 493 s.

İşaret Çocukları : 1967

Yedi Güzel Adam : 1973

Menziller : 1977

Korku ve Yakarış : 1985

_____, Konuşmalar, Bütün Eserleri 3, Beyan Yay. İst. (Tarihsiz), 214 s.

_____, Romanlar, Savaş Ritimleri, Anne, Bütün Eserleri 4, Beyan Yay. İst.(Tarihsiz) 283 s.

_____, Katıraslan, Gülücük Çocuk Kitapları, Beyan Yay. İst.1989, 116 s.

_____, Ağaçkakanlar, Gülücük Çocuk Kitapları, Beyan Yay. İst.1989, 141 s.

_____, Gülücük, Gülücük Çocuk Kitapları, Beyan Yay. İst.1989, 60 s.

_____, Ağaç Okul- Çocuklara Afganistan Şiirleri, Gülücük Çocuk Kitapları, Beyan Yay. 1989, 80 s.

_____, Küçük Şehzâde, Gülücük Çocuk Kitapları, 3.Baskı, Beyan Yay. İst.1989, 102 s.

_____, Serçekuş, Gülücük Çocuk Kitapları, Beyan Yay. İst.1989.

_____, Motorlu Kuş, Gülücük Çocuk Kitapları, Beyan Yay., İst.1989.

_____, Kuşların Dili, Gülücük Çocuk Kitapları, Beyan Yay. İst.1989.

_____, "İlk Adımlar", Kadın-Aile, Temmuz 1987.

B. Yardımcı Kaynaklar:

- ARVAS Kasım, "Cahit Ağabey", Yedi İklim, Haziran 1988.
- BOYACI Ayşe, "O Bizler İçin Çalışmıştı", Kadın Aile, Temmuz 1987.
- BERKİ Kâmil Eşfak, "C.Zarifoglu, Şiiri Üzerine", Bürde, Haziran 1991.
- BAYRIL V.Bahadır, "İşaret Çocuklarında Simge", Bürde, Temmuz 1991.
- ÇAVUŞ Necat, "C.Zarifoglu, Şiiri I", Bürde, Haziran 1991.
- DENİZ İhsan, "C.Zarifoglu", Yönelişler, Haziran 1990.
- DOĞAN D.Mehmet, Dil Kültür Yabancılaşma, Beyan Yay. İst. 1990.
- DOĞAN Avni, "Güzel Adamın Ardından", Dolunay, Ağustos 1987.
- DURMAN Nurettin, "Ey Koca Şâir: C.Zarifoglu", Bu Meydan, Haziran 1989.
- ERYİĞİT İbrahim, "C.Zarifoglu'nun Şiirlerinde Ölüm", Dergâh, C.II, S.16, Haziran 1991.
- _____, "C.Zarifoglu'nda Aşk", Yönelişler, Haziran 1990.
- EVERDİ Mustafa, "C.Zarifoglu ve Anlaşılır Olmak", Mavera, Ekim 1987.
- GAZİ Gazanfer, "Konuşmalar", Kıvılcım, Ocak-Şubat-Mart 1991.
- HAKSAL Ali Haydar, Gelişi/Güzel, Nehir Yay. İst.1987.
- KAHRAMAN Alim, Okumaya Giriş, Yedi İklim Yay. İst.1988.
- KARAÇAM Ferman, "C.Zarifoglu'nu Anarken", Kadın Aile, Temmuz 1988.
- _____, "Sevgili Cahit Ağabey", İslam Dergisi, Temmuz 1988.
- KARAKOÇ Sezai, Sütun I, Diriliş Yay. İst.1975.
- KILLIOĞLU İsmail, Edebiyat ve Suç, Akabe Yay. İst.1988.
- MAVERA, C.Zarifoglu Özel Sayısı, S.129, Eylül 1987.
- MARUF Meral, "Geriye Binlerce Kişi Bıraktı", Kadın ve Aile, Temmuz 1987.
- ÖZALP Ahmet, "Bir Şâir-i Mâder-zâde", Kardelen, Haziran 1992.
- ÖZDENÖBEN Rasim, Kuşbakışı, (Yayınlanmamış Biyografi)
- ÖZEL Adnan, "C.Zarifoglu", Bürde, Haziran 1991.

- SUSKU, C.Zarifoglu Özel Bölümü, Haziran-Temmuz 1989.
- ŞAHİN Mustafa, "Yemen Çok Mu Uzak Cahit Ağabey", İslâm Haziran 1990.
- TAHSİN Tarık, "Zarif ve Güzel Adam", Panel, S.18, 1991.
- TAŞÇIOĞLU Yılmaz, "Zarifoglu'nun Şiiri Üzerine", Bürde, Haziran 1991.
- UNLÜ Seyfettin, "Mektuplarda C.Zarifoglu", İlim-Sanat, Haziran 1991.
- YAKAR Serdar, "C.Zarifoglu'nu Anarken", Yeni Uzunluk, 1988 (Yılda bir yayınlanır)
- YEDİ İKLİM, C.Zarifoglu Özel Sayısı, S.5-6, Temmuz-Ağus. 1987.
- YÜKSEL Nevzat, "Mevsimde Kaybettiğimiz Değerlerden III. C.Zarifoglu", İslâmi Edebiyat, S.1, Mayıs 1988.
- ZARİFOĞLU Betül, "Babama Geçirdiğim Günler", Selam Der. Temmuz 1988.
- _____, "Babama Özlem", Kayıtlar, Haziran 1991.
- ZARİFOĞLU Yavuz, "Mücahid İnsan, Güzel İnsan Benim Amcam", Yeni Uzunluk, 1988.